

Psihologie
Revistă științifico – practică
CUPRINS

The Psychology
The scientific – practical magazine
CONTENTS

PSIHOLOGIA DEZVOLTĂRII

TURCHINĂ Tatiana,
CIUBOTARU Corina
 Stil de atașament și satisfacția
 comunicării în relația copil–părinte.

MUNTEANU Alina
SAVCA Lucia
 Influența separării părinți - copii asupra
 calității relației de cuplu în viața adultă a
 copilului.

PSIHOLOGIA EDUCAȚIEI

MIHAI Iulia Mihaela
 Cauzele și repercusiunile discriminării
 în mediul școlar liceal.

VELCIU Alexandrina,
NICULIȚĂ Zenobia
 Educația ca valoare și atitudinile
 educative ale părinților.

VERDEȘ Angela
 Motivația învățării la studenți.

PSIHOLOGIA FAMILIEI

БЫЧЕВА Елена,
РАЕЦКАЯ Александра
 Индивидуальные особенности супругов,
 влияющие на удовлетворенность
 браком.

AGE SPECIFIC PSYCHOLOGY

TURCHYNA Tatyana,
3 CIUBOTARU Corina
 Styles of attachment and communication
 satisfaction in the child-parent relationship.

14 MUNTEANU Alyna,
SAVCA Lucya
 Separation influence of parents-children
 quality of life in couple relationship to
 adult child.

PSYCHOLOGY OF EDUCATION

26 MIHAI Iulia Mihaela
 Causes and effects of discrimination in
 secondary school.

35 VELCIU Alexandrina,
NICULIȚĂ Zenobia
 Education as value and educational
 attitudes of parents.

47 VERDECH Angela
 Motivation the learning of Students’.

FAMILY PSYCHOLOGY

53 BYCHEVA Elena,
RAJECKE Alexandra
 Individual characteristics of spouses
 affecting marital satisfaction.

OPINIİ, DISCUȚII

LOSÎ Elena

Manipularea ca formă de dirijare latentă.

ИВАНОВА Нина

Представления о стране молодежи
Республики Молдова (по материалам
ассоциативного теста).

CERCETĂRI, SONDAJE,
RECOMANDĂRI

**STAMATIN Otilia,
CIOBANU Ludmila**

Influența trăsăturilor de personalitate
asupra alegerii mecanismelor de coping
de către studenți.

OPINIONS, DISCUSSIONS

63 LOSII Elena

Handling the latent form of management.

77 YVANOV Nina

Representation of youth of the country
the Republic of Moldova (based on the
associative test).

STUDIES, RESEARCHES,
RECOMMENDATION

**84 STAMATIN Otilia,
CIOBANU Ludmila**

The Influence of Personality Features
on Students' Selection of Coping
Mechanisms.

PSIHOLOGIA DEZVOLTĂRII

STIL DE ATAȘAMENT ȘI SATISFAȚIA COMUNICĂRII ÎN RELAȚIA COPIL-PĂRINTE

Tatiana TURCHINĂ, Corina CIUBOTARU

Termeni-cheie: atașament, relație copil-părinte, formarea personalității, atașament securizant, atașament insecurizant, separare, familie dezintegrată, pierderea atașamentului.

Summary

The purpose of the paper is to determinate the relation between the styles of attachment, communication satisfaction, child-parent relation in temporary dysfunctional families. The thesis completes the information in psychology regarding the problem of child-parent relationship from the styles of attachment perspective, and the impact that is has on the way children are raised. Also the influence it has over the communication process and parent relationship. In the result of the research we managed to observe the fact that children from temporally dysfunctional families have an insecure attachment to the father; with a low level of communication satisfaction and child-parent relationship. Also we conclude that the style of the attachment does not influence the relation between child and parent, but it does with the communication satisfaction.

Familia reprezintă mediul care asigură copilului protecție, afecțiune și confort psihic, constituind factorul primordial al formării și socializării copilului. Părinții dețin în acest sens rolul deosebit atât în fixarea celor mai adecvate deprinderi comportamentale cât și în asigurarea unor condiții psihologice. Formarea și consolidarea unor raporturi armonioase dintre părinți și copii solicită, din partea părintelui, aptitudinea de a întreține dialogul cu copilul și de a-l valorifica sub raport afectiv prin căldură, comunicare și dragoste. Cea mai mică deteriorare în echilibrul afectiv provoacă tulburări în psihicul copilului, atât îmbinarea ti-

ranică cât și indiferența, fiind profund resimțite de acesta. O consecință a comportamentului inadecvat al părinților este și subminarea sentimentului de siguranță, devenind imposibilă senzația de ocrotire, necesară unei structurări echilibrate a personalității.

Pentru a descrie prima relație de dragoste între mamă și copil este utilizat conceptul de *atașament*, cel care își pune amprenta asupra viitorului tip de relaționare din perioada adultă. *Atașamentul* reprezintă un sistem de organizare de bază, a cărui dezvoltare condiționează și este fundamentul sănătății mentale. După Field (1994), atașamentul este relația ce se creaa-

ză și se dezvoltă între două sau mai multe organisme în momentul în care sistemele lor fiziologice și comportamentale intră în raport de afinitate și rezonanță reciprocă. Bowlby (1988) a dezvoltat conceptul de atașament cu referire la relația afectivă primară dintre copil și îngrijitor [2].

Atașamentul influențează stima de sine, aspirațiile și abilitatea de a atrage și menține o relație sănătoasă, succesul sau eșecul relației mamă-copil, fiind răspunzător de calitatea relațiilor viitoare. Atașamentul pune bazele socializării copilului și ale sănătății lui mentale. Atașamentul îi permite copilului să-și formeze un model internalizat de funcționare a lumii, a figurii de atașament și a relației lui cu ea, a lui însuși și a respectului de sine. Dacă e un atașament sănătos, *securizant*, copilul își va achiziționa autonomia și competența, pe fundalul încrederii în sine și în ceilalți. Atașamentul *insecurizant* va fi o neșansă pentru copil și va conduce la dezvoltarea unei personalități necontrolate cu risc major de dezvoltare a unei psihopatologii. Insecuritatea poate deveni o problemă semnificativă în viața noastră. Copilul are nevoie de ajutor, de securitate, de înțelegere și de recunoaștere pentru a putea dezvolta și pe viitor un atașament solid. Teoria atașamentului este o teorie a dezvoltării, dinamic structurată, care permite importante predicții neliniare și neevidente ale adaptărilor succesive.

În viziunea lui Stroufe, Egeland, Carlson și Collins (2005), dezvoltarea

neliniară a individului, se realizează după principiile: integrare, autoorganizare, diferențiere.

Conduitele de atașament îndeplinesc, așadar, o dublă funcție: pe de o parte, cea de protecție, de securizare a copilului de către adult împotriva tuturor agresiunilor și, pe de altă parte, cea de socializare - atașamentul deplăsându-se de-a lungul vieții de la mamă (sau alt adult) înspre altă persoană, spre grup, devenind un factor important în structura personalității [1].

S-au realizat numeroase studii care fac legătura dintre atașamentul timpuriu și relațiile ulterioare pe care le stabilesc indivizii. Rutter & Rutter (1993) afirmă că stabilirea unui tip de atașament în copilărie influențează capacitatea viitorului adult de a fi părinte eficient. Franz și colab. (1991) au efectuat un studiu longitudinal pe o perioadă de 36 de ani în care au arătat că atașamentul format în perioada copilăriei era asociat cu o căsnicie fericită și relațiile cordiale la vârsta de 41 de ani. Nu se știe însă cu siguranță dacă factorul determinant a fost calitatea atașamentului timpuriu. Parkes și colab. (1991), au arătat că adulții care au avut relații dificile cu propriii părinți au copii cu care au stabilit o relație de atașament insecurizant. Dar și aici apar multe excepții. Main și colab. (1985) concluzionează că mamele care au avut o copilărie nefericită dar au o bună relație cu copiii săi erau capabile să analizeze rațional propriile experiențe, pe când cele care au o relație bazată pe atașament insecurizant cu proprii copii nu erau capabile

să analizeze în mod rațional propriile experiențe.

Aceste studii ne oferă un posibil răspuns al legăturii dintre stresul emoțional existent în familie și care influențează nu doar părinții ci și copiii, uneori în mod direct, alteori pe căi ocolite, dar nu reprezintă o regulă pentru ca existența multiplelor excepții indică influența altor factori determinanți în evoluția individului.

Noile direcții de studiere a atașamentului sunt orientate, pe de-o parte, înspre îmbunătățirea metodei de lucru, iar pe de altă parte, înspre descrierea tipurilor de atașament [1]. În privința primului aspect se remarcă o focalizare a studiilor pe grupe de vârstă, mai mari, incluzând adulții, reevaluându-se conceptul introdus de J. Bowlby „modele interne de lucru”. Existând sub forma unor „scenarii ale evenimentelor” ele influențează interacțiunea cu persoana sau figura de atașament, în funcție de interacțiunile anterioare, remarca Birch (2000) [4].

Împreună cu colaboratorii săi, M. Ainsworth a pus la punct o metodă sau o procedură de laborator pentru evaluarea securității atașamentului, procedură cunoscută sub numele de „*situație neobișnuită*” (Atkison, Atkison, Bem și Smith, 2002) sau „*situație străină*” (Schaffer, 2005, Birch, 2000 ș.a.). Aceasta conține o serie de episoade în care sunt observate reacțiile copilului la plecarea și întoarcerea în cameră a persoanei care îl îngrijește și petrece cel mai mult timp cu el. În

funcție de reacția pe care o are copilul, se descriu trei tipuri de atașament:

Tipul A – atașament evitat. În perioadele de absență ale mamei, copiii își intensifică comportamentele de explorare. Nu arată prea supărați la separare și evită contactul direct cu mama la întoarcere. Acești copii, deși sunt anxioși, fiind evitați, nu au curaj să abordeze problemele și nu știu să ceară și să profite de ajutorul adulților. M. Ainsworth a găsit că 20% din copiii examinați aveau acest tip de atașament.

Tipul B – copiii cu atașament securizant, se simt bine cu mama. Sunt cooperanți cu mama și o ascultă. Mama e o bază de securitate pentru ei. Acasă, când mama părăsește încăperea, ei nu plâng (Prior, Glasez, 2006). La întoarcerea mamei se lipsesc de ea, caută contactul fizic cu corpul ei, dar se liniștesc, după câteva minute își reiau jocul. Copiii cu atașament de tip B, la vârsta preșcolară, sunt capabili de o abordare eficientă a problemelor noi. Ei sunt mai insistenți în rezolvarea unei probleme și mai capabili să ceară și să folosească ajutorul adulților. Sunt gata să se implice în joc și să îndeplinească sarcinile care li se dau. Sunt încrezători în puterile lor. Ainsworth (1993) a găsit la populația studiată 60% de atașament de tip B. Sunt interesați să exploreze mediul și au tranziție firească, fără bariere dinspre tiparele de dependență ale atașamentului spre detașare și funcționare autonomă.

Tipul C – atașament insecurizant, ambivalent, rezistent. Copiii plâng mai mult decât tipul B atât acasă, cât și în

situația de experiment. Se lasă mai greu calmați la întoarcerea mamei. Dacă sunt luați în brațe pot manifesta o rezistență furioasă concomitent cu alte comportamente de a se agăța de mamă. De aceea lasă impresia de ambivalență. Copilul de tip C are un comportament necontrolat și are nevoie să i se impună control, limite, la vârsta preșcolară. Este agresiv, dependent, negativist, nemulțumit și protestează. M. Ainsworth a evidențiat acest tip de atașament la circa 10% din copiii examinați [4].

Cercetări mai recente au identificat și **tipul D**: atașament insecurizant dezorganizat. În timp ce atașamentele de tip A, B și C apar ca având o *strategie coerentă* a reacției la stresul separării și la momentul reîntâlnirii, atașamentul de tip D pare că nu are coerență în strategia de adaptare la aceste situații. Main și Solomon, în 1990, au stabilit nouă indicatori ai tipului de atașament insecurizant dezorganizat/dezorientat, recunoscând că e cu puțință ca acești indicatori să nu fie recognoscibili în comportamentul copilului și copilul să fie categorisit ca tip D, „prin criteriul exclușiunii” (Prior, Glaze, 2006). Sunt copii cu schimbări bruște de stare și care pot demonstra o lipsă de coerență și sens în comportament, este dificil de cooperat cu ei [4].

Este de menționat că **atașamentul nesigur** afectează relațiile adulte. Insecuritatea poate deveni o problemă semnificativă în viața fiecăruia. Copilul are nevoie de ajutor, de securitate, de înțelegere și de recunoaștere pentru a putea dezvolta un atașament solid.

Nesiguranța poate duce la:

- *Insecuritate* - dacă părintele nu empatizează sau este prea intruziv, copilul va deveni anxios și temător, fără a ști la ce să se aștepte. Ca viitor adult acesta va părea disponibil într-un moment pentru ca imediat apoi să pară inabordabil.

- *dezorganizare, agresivitate și furie* – atunci când nevoile noastre emoționale primare nu sunt satisfăcute sau când comportamentul unui părinte este terifiant problemelor ce nu întârzie să apară. Ca viitori adulți nu vor putea să se apropie cu ușurință de ceilalți și vor deveni insensibili la nevoile partenerului.

- *dezvoltare lentă* - aceste întârzieri se manifestă în planul sănătății psihice și sociale.

- *Dezinteres* - dacă părinții nu sunt disponibili este foarte posibil ca cei mici să își construiască o lume interioară a lor și să evite apropierea și legăturile emoționale cu ceilalți. Ca adulți vor deveni foarte distanțați fizic și emoțional într-o relație.

Cauzele atașamentului nesigur:

- *neglijare fizică* – hrana de proastă calitate, probleme de natură medicală;

- *abuz emoțional* - acordarea de atenție insuficientă, abuz verbal, depunerea unui efort mult prea mic pentru a înțelege emoțiile copilului;

- *abuz fizic sau sexual* - viol sau negarea fizică;

- *separarea de părinți* - divorț, moarte, boală, adopție, plecarea peste hotare;

- *experiențe traumatizante* - boală sau accidente;

- *depresia postpartum* - lipsa suportului și a grijii materne;

- *dependența* - de alcool sau alte substanțe;

- *vârsta fragedă* - a mamei, tatei și lipsa de experiență;

- *Schimbările* - de domiciliu frecvente.

Părinții care nu răspund nevoilor copilului sau îl resping pe acesta vor dezvolta în relația cu micuțul un atașament de tip evitant ceea ce va face ca viitorul adult să fie rigid, critic, intolerant și distant emoțional în relațiile cu ceilalți.

Calitatea comunicării în interacțiunea cu mama va da coloratură emoțională și funcțională atașamentului copilului, gradul de securitate ce îi asigură copilului.

Situația actuală din Republica Moldova demonstrează o perturbare a relației copil-părinte, prin fenomenul migrației. Migrarea părinților în străinătate pentru a le asigura copiilor o soartă mai bună este un fenomen răspândit astăzi.

Familia temporar dezintegrată a devenit o formă alternativă a familiei care se remarcă prin schimbarea calității vieții membrilor săi, în special a copiilor. Conform autorilor I. Mitrofan și D. Buzducea (2003), separarea de cele mai apropiate ființe înseamnă pentru copii: pierderea mediului familial stabil, pierderea contactului cu alți membri ai familiei, pierderea ataș-

mentului, pierderea dragostei și sprijinului părintesc, precum și pierderea speranței siguranței în ziua de mâine.

Problema copiilor din familiile temporar dezintegrate a fost abordată de mai mulți cercetători din R. Moldova din domeniul psihopedagogiei, sociologice, asistență socială (L. Cuznețov, V. Gonța, Z. Bolea, D. Cheianu). Copiii ai căror părinți sunt plecați la munci peste hotare se află în vizorul psihologilor școlari, a asistenților sociali. Mai multe ONG-uri au lansat proiecte în susținerea psihologică și socială a acestor copii.

Cu toate că au fost cercetate mai multe aspecte psihologice legate de consecințele migrației asupra dezvoltării tinerei generații, problema cu referire la satisfacția comunicării și a relației copil-părinte în funcție de stilul de atașament a fost mai puțin abordată. Din acest motiv cercetarea de față își propune drept *scop* determinarea relației dintre stilul de atașament, satisfacția comunicării și a relației copil-părinte în cadrul familiei temporar dezintegrate.

În cercetarea realizată de noi am lansat următoarele *ipoteze de lucru*:

1. Stilul de atașament securizant determină un nivel mai înalt de satisfacție a comunicării și a relației copil-părinte, spre deosebire de stilul de atașament insecurizant.

2. Există diferențe între copiii din familii temporar dezintegrate și cei din familii complete în ceea ce privește relația dintre stilul de atașament,

satisfacția comunicării și a relației copil-părinte.

Pentru atingerea scopului și verificarea ipotezelor înaintate au fost utilizate următoarele **metode** de investigație psihologică:

- *Inventarul satisfacției comunicării interpersonale* după Hecht (1978a, 1978b) [7];

- *Chestionarul Experiențele în relațiile apropiate – chestionar revizuit* (ERA-R), fondatorii - Fraley, R. C., Waller, N. G., și Brennan, K. G. (2000), versiune revizuită a chestionarului Experiențele în relațiile apropiate (ERA) elaborat de Brennan, Clark și Shaver.

- *Scala aprecierii satisfacerii relației dintre copil-tată, copil-mamă* după Beatty și Dobos, (1992) [7].

Experimentul empiric s-a desfășurat pe un **eșantion de 80 de preadolescenți și adolescenți** cu vârste cuprinse între 13 și 16 ani, din diferite categorii socio-economice, dintre care 40 – adolescenți din familii ce nu au trăit experiența părinților plecați (complete) și 40 din familii temporar dezintegrate, inclusiv: 10 subiecți cu ambii părinți plecați, 12 – cu tatăl plecat și 18 – cu mama plecată. Subiecții provin din mediul urban și rural, au fost selectați în mod aleatoriu, respectându-se doar criteriile de vârstă și tipul familiei.

Rezultatele sondajului efectuat:

În urma prelucrării datelor brute și a celor statistice, și în acord cu scopul cercetării noastre urmează să analizăm stilul de atașament evaluat de către subiecții implicați în cercetare. În

diagramele de mai jos sunt reprezentate distribuțiile de frecvență la scala atașamentului față de mamă și tată.

Din numărul total de subiecți sunt 58 (72,5%) persoane cu atașament securizant față de mamă, iar cei cu atașament insecurizant constituie doar 22 (13,8%) persoane. Totodată, se conturează un alt tablou în ceea ce privește atașamentul față de tata: subiecții cu atașament insecurizant înregistrează 51,25% (41p) și cei cu atașament securizant – 48,75% (39p). După Hazan & Shaver, indivizii cu atașament securizant sunt descriși ca fiind încrezuți în sine, cu atitudine pozitivă față de sine și alți oameni. Ei nu se tem să fie părăsiți sau să fie inferiori în relație cu ceilalți, mai ușor depășesc frustrările și se simt competenți. Spre deosebire de cei cu un atașament insecurizant, care nu au încredere în oameni și nu se bucură de stabilirea unor relații, ei se tem să nu fie inferiori în relații cu alții.

Potrivit rezultatelor obținute în lotul familiilor complete (fig. 1) subiecții cu atașament securizant față de mama ocupă o proporție de 75% (30p) și în proporție mult mai mică pentru subiecții cu atașament insecurizant față de mama 25% (10p.). Constatăm un echilibru în repartitia atașamentului față de tata: 52,5% de subiecți cu atașament securizant și 47,5% au atașament insecurizant. Din acest tablou, putem afirma că un părinte sensibil, disponibil, responsabil, previzibil, accesibil va favoriza construirea unui tip securizant de atașament care va da

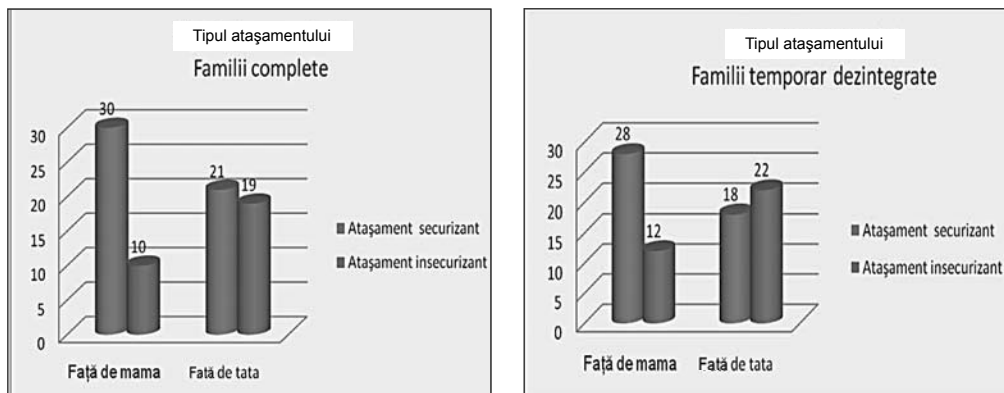

Figura 1. Distribuția de frecvență la scala atașament

copilului siguranță relațională, sociabilitate și reziliență (capacitatea de a rezista unor situații dificile). Însă părinții care au o atitudine de respingere a copilului, de ignorare sau o atitudine intruzivă contribuie la formarea unui atașament de tip securizant.

În cadrul grupului de adolescenți cu părinți plecați peste hotare, lucrurile stau ușor diferit. În raport cu mama, 70% percep stilul de atașament ca fiind securizant, chiar dacă nu este alături. Față de tata, 55% din subiecți au apreciat un atașament insecurizant și 45% – un atașament securizant. Analizând tabloul general, putem evidenția tendința adolescenților de a-și percepe mama ca fiind persoana ce asigură protecția, siguranța, satisfacerea trebuințelor. Doar jumătate din tați sunt percepuți cu atașament securizant. Deoarece majoritatea copiilor implicați în cercetare sunt cu mame plecate, tatăl este cel în grija cărora aceștia rămân. Spre regret, atașamentul tatălui nu este suficient de securizant. Deci,

marea problemă a copiilor din familiile temporar dezintegrate este calitatea relației dintre sine și părintele plecat, dintre sine și părintele rămas.

Pornind de la ipoteza conform căreia stilul de atașament securizant determină un nivel mai înalt de satisfacție al comunicării și al relației copil-părinte, spre deosebire de stilul de atașament insecurizant, se impune inițial o analiză interpretativă a rezultatelor obținute prin compararea acestor grupuri prezentate în figurile 2 și 3.

Rezultatele obținute pentru lotul de subiecți din familii complete denotă diferență semnificativă în ceea ce privește satisfacția comunicării ($t=2,065$; $p=0,046$) și relația copil-părinte ($t=3,794$; $p<0,001$) între tații securizanți și cei insecurizanți. În cazul mamelor nu se constată diferențe semnificative în funcție de stilul de atașament. Menționăm că valorile mai mari la scala „satisfacția relației copil-părinte” echivalează cu un nivel redus al satisfacției.

În lotul de subiecți din familii

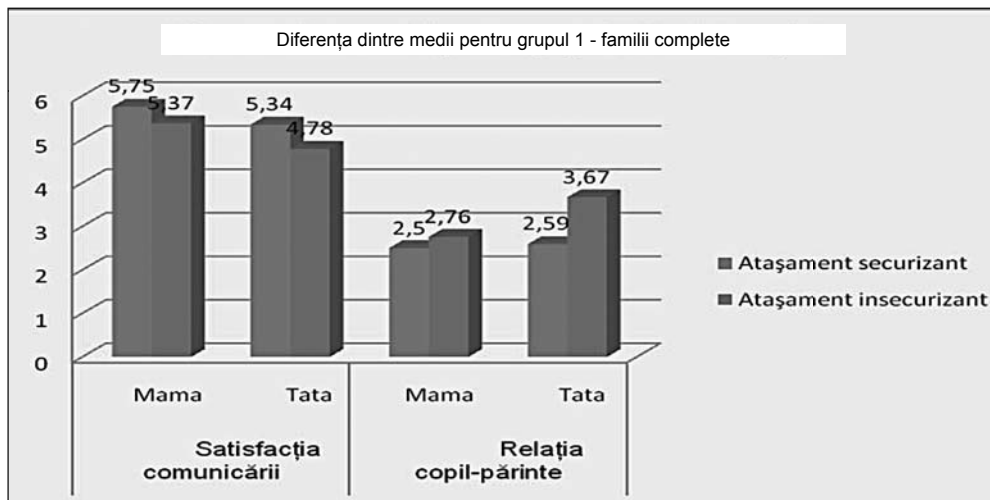

Figura 2. Diferențe de medii între stilul de atașament securizant și insecurizant la scalele satisfacția comunicării și a relației copil-părinte în familii complete

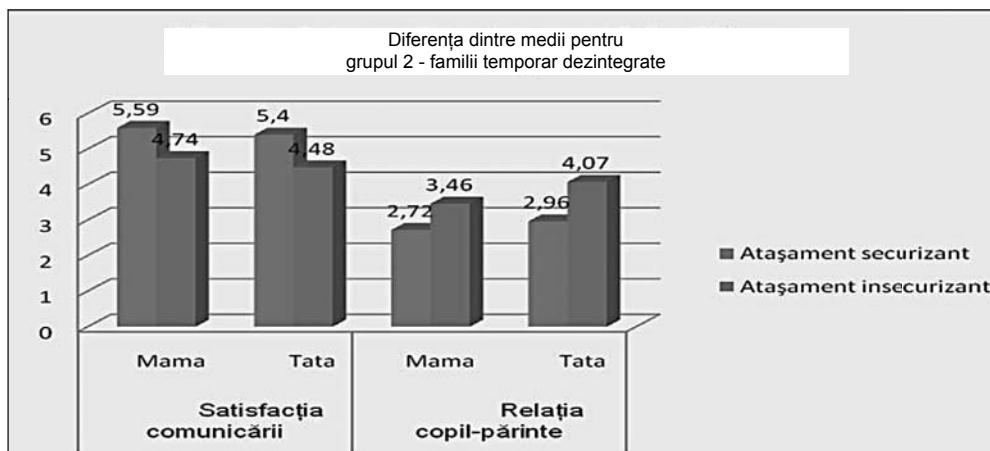

Figura 3. Diferențe de medii între stilul de atașament securizant și insecurizant la scalele satisfacția comunicării și a relației copil-părinte în familii temporar dezintegrate

dezintegrate constatăm o diferență semnificativă la ambele scale în funcție de stilul de atașament al tatălui (scala satisfacție comunicare: $t=4,012, p<0,001$; scala satisfacției relație copil-părinte: $t=2,738, p=0,009$). La fel, rezultatele denotă diferențe semnificative și pentru mame la scala satisfacție comunicare

($t=2,545; p=0,015$).

Oricât de mult am vrea să credem că familiile dezintegrate, datorită plecării unuia sau ambilor părinți la munci peste hotare, și-au ridicat nivelul de trai prin suplینiri financiare, situația copiilor nu se îmbunătățește de la aceasta. Ne referim la bunăstarea emoțională și

la formarea unei personalități integre. Bineînțeles, stilul de atașament a fost format înainte de plecarea părinților, dar el continuă să impacteze comunicarea și relația părinților cu copilul. Rezultatele ne permit să evidențiem că stilul de atașament al tatălui în mod special are un impact redus asupra satisfacției comunicării și relației copil-părinte. Copiii care percep atașamentul tatălui securizat prezintă un nivel mai înalt al satisfacției relației și comunicării. Chiar dacă tata este cel în grija căruia rămâne copilul, atașamentul insecurizat determină un nivel mai redus al satisfacției relației și comunicării. Astfel, principala presupunere a teoriei atașamentului precum că comportamentul individului depinde de stilul de atașament se adevărește în cercetarea noastră.

Nu este de neglijat raportul cu mama. Rezultatele evidențiază că doar în familiile dezintegrate stilul de atașament al mamei ar avea un impact asupra nivelului satisfacției comunicării. La fel ca și în cazul taților, stilul securizant pulsează valori mai mari ale satisfacției comunicării. În ceea ce privește satisfacția relației, ea nu depinde de stilul atașamentului.

Deci subiecții cu atașament securizant sunt caracterizați a fi mai înțelegători, de încredere, decât cei cu un stil de atașament insecurizant care au nivel mai jos de descătușare. Weigel & Palicar (2000) descriu indivizii cu stil securizant ca pe niște interlocutori încrezuți și competenți. Ei apreciază comunicarea și o consideră foarte im-

portantă în menținerea relațiilor.

Așadar, analizând tabloul general, putem afirma că prima ipoteză se confirmă, adică stilul de atașament securizant determină nivelul satisfacției comunicării și a relației, condiționarea fiind caracteristică taților din ambele loturi de familii și mamele din familii dezintegrate.

Pentru validare, rezultatele le-am supus analizei prin metoda corelației statistice (tab. 1).

Constatăm că în cadrul familiei dezintegrate nivelul satisfacției comunicării este în strânsă legătură cu comportamentul evitativ și anxios al ambilor părinți. În familia completă comportamentul anxios al mamei nu influențează satisfacția comunicării. În ceea ce privește satisfacția relației, stilul de atașament al tatălui are un impact mai redus spre deosebire de atașamentul mamei. Deci, mama este figura care oferă dragoste necondiționat, după cum remarcă E. Fromm. Prezența mamei este percepută de către copii ca sursa siguranței și protecției. În familiile complete fie mama este evitativa, fie anxioasă în relația de atașament, satisfacția relației este condiționată de alți factori decât de stilul de atașament. Ceea ce este diferit în cazul familiei dezintegrate. Mama plecată sau tata plecat, sau ambii, copiii vor percepe relația cu părinții în funcție de calitatea acesteia fondată anterior dezintegrării.

Concluzii:

Lewis & Spancer (1979) au stabilit că satisfacerea relațiilor depinde de

Tabelul 1.

Valorile coeficienților de corelații

	Satisfacția comunicării		Satisfacția relației	
	<i>Familia temporar dezintegrată</i>	<i>Familia completă</i>	<i>Familia temporar dezintegrată</i>	<i>Familia completă</i>
Anxietate față de mama	r= -0,541 p= 0,001		r= -0,434 p= 0,005	
Anxietate față de tata	r= -0,516 p= 0,001	r= -0,446 p= 0,004	r= -0,627 p= 0,001	r=-0,488 p= 0,001
Evitare față de mama	r= -0,490 p= 0,001	r= -0,499 p= 0,001		
Evitare față de tata	r= -0,593 p= 0,001	r= -0,589 p= 0,001	r= -0,464 p= 0,003	r= -0,565 p= 0,001

faptul cât de efective și frecvente sunt comunicările, ceea ce noi nu am analizat. Gottman & Carre (1994) au calculat că perceperea satisfacției în plan negativ afectează stabilitatea de lungă durată a relațiilor. Martin & Anderson au precizat că dacă relațiile nu sunt satisfăcătoare atunci relațiile pot fi terminate oricând. Rezultatele ne permit să formulăm următoarele concluzii:

- Copiii din ambele tipuri de familie prezintă în egală măsură atașament securizant și insecurizant față de tata, totodată 2/3 din copii prezintă atașament securizant față de mama.

- Atașamentul securizant determină un nivel mai înalt al satisfacției comunicării și a relației copil-părinte, atât în familii complete cât și în cele temporar dezintegrate.

- În familiile complete satisfacția comunicării și a relației copil-mamă nu depinde de stilul de atașament. Pe când, în familiile dezintegrate stilul securizant față de mamă dictează un nivel mai înalt al satisfacției comuni-

cării și al relației copil-mamă.

- Stilul de atașamentul față de tata influențează satisfacția comunicării și relația copil-tată indiferent de tipul familiei. Atașamentul insecurizant față de tata determină un nivel mai redus al satisfacției comunicării și al relației copil-tată.

- Copiii implicați în cercetare au demonstrat că satisfacția comunicării cu mama și cu tata depinde de comportamentul evitativ în relație și de comportamentul anxios al părinților.

- Referitor la satisfacția relației copil-părinte, constatăm o relație semnificativă cu comportamentul evitativ și anxios al tatălui în ambele tipuri de familie. În același timp, comportamentul mamei mai puțin influențează satisfacția relației cu mama.

Satisfacția este un rezultat al percepției interacțiunii comunicative. Cu cât este mai mare interacțiunea cu atât mai înalt este nivelul satisfacției relațiilor. Hindex (1997) este de acord că satisfacția depinde de comunicare și atribuțiile

comunicării. Tipul de comunicare, dar și volumul de comunicare este asociat cu satisfacția. Richards (1989) a menționat că un nivel înalt de satisfacție se întâlnește în familiile ce dispun de afirmații pozitive, agreabile și încurajatoare.

În cercetarea noastră, studiind și unele aspecte ale comunicării, nu am analizat alte aspecte, care să servească drept bază a viitoarelor cercetări, cum ar fi descătușarea. Copiii cu atașament securizant sunt mai descătușați sunt descriși ca cei ce discută pe orice temă cu părintele său, sunt deschiși, spre deosebire de copiii cu atașament insecurizant care au un nivel al descătușării scăzut, care vor evita sau vor reduce discuția despre anumite subiecte. Despre aceasta menționează cercetătorii care au studiat mai în detaliu satisfacția comunicării și au descoperit legătura dintre stilul atașamentului și comportamentul comunicării [18, p.115]. Ei menționează că stilul diferă în funcție de nivelul competențelor de comunicare. Copiii crescuți în siguranță au competențe de comunicare mai înalte, decât cei cu un atașament insecurizant. În același timp satisfacția relațiilor este influențată de comunicare. În opinia savanților satisfacția relațiilor este rezultatul comunicării mesajelor pozitive și de susținere. De ele depinde cum se simte o persoană, stilurile nu reușesc să descopere ce spune sau ce ar dori să spună persoana. Astfel ce își spun părinții și copii unul altuia ar putea avea o influență majoră asupra faptului ce simt ei unul pentru altul.

Studiul de față are limite, determi-

nate de faptul că numai copiii au completat cele trei chestionare. Faptul că a fost o perspectivă unilaterală se prea poate să influențeze rezultatele. Părinții pot să aprecieze relațiile lor cu copiii într-un fel, copiii pot să perceapă atașamentului față de părinții lor într-un fel cu totul diferit. Deși alți cercetători susțin că stilurile de atașament sunt în concordanță cu stilul celeilalte persoane.

În încheiere ne exprimăm convingerea utilității rezultatelor obținute pentru copiii din familii temporar dezintegrate, pentru părinți și psihologii școlari. Cercetarea deschide ușile spre continuitate. Aceasta se poate manifesta prin studierea atașamentului în sistemul familial, atașamentului și diferențelor de gen în relația copil-părinte, ș.a.

Surse bibliografice:

1. Bonchiș, E., (2006). *Teorii ale dezvoltării copilului*. Cluj-Napoca: Dacia.
2. Ciofu, C., (1989). *Interacțiunea părinți-copii*. Editura Științifică și Enciclopedică, București.
3. Mitrofan, I., (coord.), Buzducea, D., (2003). *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane: psihologie, psihopatologie, psihodiagnostică, psihoterapie centrată pe copii și familie*, Editura Polirom, Iași.
4. Munteanu, A., (2006). *Psihologia dezvoltării umane*. Editura Polirom, Iași.
5. Schaffer, R. H., (2005). *Introducere în psihologia copilului*, Editura ASCR, Cluj-Napoca.
6. Punyanunt-Carter, N. M., *Using Attachment Theory to Study Satisfaction in Father-Daughter Relationships. Human Communication*. A Publication of the Pacific Asian Communication Association, Vol. 10, No. 2, pag. 103- 120.

INFLUENȚA SEPARĂRII PĂRINȚI - COPII ASUPRA CALITĂȚII RELAȚIEI DE CUPLU ÎN VIAȚA ADULTĂ A COPILULUI

Alina MUNTEANU, Lucia SAVCA

Termeni - cheie: dragoste maternă, expectanțe din copilărie, atașament, relații în cuplu, obiect pierdut al iubirii, separare.

Summary

Research was conducted on a group of 30 subjects aged 20-35 years, being involved in a relationship and who suffered the loss of a loved one through death or separation. A very important factor in establishing the relationship of the couple is the family of origin, not so much by way of direct involvement in the couple relationship but rather a introieție perception that partners have to own family relational system. These perceptions in childhood is the training structured relational style later to the spouse of the couple. It establishes the proposition that a lost object of love is overwhelming influence on the attachment in the life of the couple. The novelty of this paper is to study the issue of lost love object which has an overwhelming influence on the attachment in the couple relationship at all levels of relationships - affective, cognitive, attitudinal and behavioral. Time research on the topic presents some theoretical synthesis and loss of loved object attachment formation, the role of families in overcoming the trauma of loss and loss impact neâncheierii labor. This study contributes to explore and clarify some important issues regarding the completion or failure to conclude labor of mourning about the loss of loved object affecting different attachment styles coupled with impact on the quality of intimate relationship. The results of this study can be the cornerstone for further study in family psychology.

Actualitatea temei

Conform opiniei lui Sigmund Freud, „Dragostea față de altă persoană își are originea sa în copilărie, în experiențele noastre timpurii, iar legătura copilului cu mama reprezintă cea mai de durată relație, precum și prototipul tuturor celorlalte relații de dragoste pe parcursul vieții”.

Chiar și în zilele noastre însă, ideea că experiențele noastre din copilărie ne afectează viața ca și adulți este destul de surprinzătoare. Experiențele din copilărie ne modelează nu numai

comportamentul, ci și credințele și expectanțele.

Pierderea de obiect al iubirii poate interveni prin plecarea din familie unui părinte din familie sau moartea acestuia, dar și ca urmare a distrugerii reprezentanței obiectului prin investigarea agresivă din cauza unei dezamăgiri timpurii.

Atașamentul caracterizează oamenii din „leagăn până în mormânt”. Abia la mijlocul anilor ‘80 ai sec. XX cercetătorii au început să pună în evidență efectul major al proceselor de

atașament în perioada de maturitate a persoanei. Legătura afectivă care se construiește între partenerii adulți implicați într-o relație romantică reprezintă parțial o funcție a aceluiași sistem motivațional – sistemul comportamental de atașament – care generează legătura emoțională dintre copii și părinți.

Stilul de atașament reflectă sistemul de idei, atitudini și expectanțe față de o relație – fie ea de tip părinte-copil (Bowlby & Ainsworth), sau parteneri de cuplu (Hazen și Shaver). Waters, Merrick, Treboux, Crowell & Albersheim (2000), precum și Baldwin & Fehr (1995) au studiat stabilitatea stilului de atașament, determinând că aproximativ 70-80 % indivizi nu trăiesc schimbări semnificative ale stilului de atașament de-a lungul vieții. Adolescenții, tinerii, maturii, la fel precum copiii, au necesitatea de a avea un îngrijitor alături, o persoană care este deplin interesată de binele lor și care este oricând disponibilă și receptivă. Spre deosebire de relația copil-părinte, care este unidirecționată și are un îngrijitor și un căutător de îngrijire clar determinați, relațiile emoționale mature sunt reciproce și mutuale, fiecare partener îndeplinind pe rând rolurile de îngrijitor și căutător de îngrijire (Collins & Freeney, 2004).

Factorii care contribuie la dinamica armonioasă a unui cuplu sunt complecși atât prin diversitatea lor, cât și prin modul în care se organizează, devenind prioritari într-o anumită

perioadă de viață și declinându-și poziția în alta. Factorii psihologici individuali joacă un rol important în viața intimă a fiecărui individ în parte. Dragostea, afecțiunea, sexualitatea, prietenia, iubirea, intimitatea, atașamentul sunt factori primordiali în structurarea unui cuplu. Aceștia definesc în cea mai mare măsură capacitatea de funcționare a cuplului. Totodată, din cauza absenței de reflecție asupra lor din partea celor implicați, pot să genereze inabilitate relațională marcantă. Există multe familii în care părinții se despart și copiii sunt crescuți doar de unul dintre aceștia sau copiii sunt despărțiți și sunt crescuți separat de câte un părinte, există de asemenea multe cupluri formate din oameni care au divorțat și formează o nouă familie.

Stilul de atașament a fost cercetat, evaluat și analizat de mai mulți savanți, printre care: John Bowlby (1969/1982, 1973, 1980), Mary Ainsworth (1978), Main & Weston (1982). Contribuții valoroase în acest domeniu precum și în altele au fost aduse de către cercetătorii: Safran Segal (1990); Liotti (1991); Carlo Perris (1988, 1989, 1991); Sroufe, Carlson, Levy & Egeland (1999), ș.a.

În pofida faptului că mai multe cercetări au scos la iveală rolul interacțiunii și atașamentului din copilărie în formarea relațiilor de cuplu, considerăm oportună desfășurarea unui studiu cu privire la impactul pierderii obiectului iubit asupra formării relației de atașament la vârsta de adult.

Obiect pierdut al iubirii – pierderea persoanei de relație primare, de la pierderea reală a mamei, care moare sau își părăsește copilul, dar și separări trecătoare de diferite durate (de exemplu ca urmare a internării în spital) până la acele cazuri când mamele își neglijează copiii și prin comportamentul lor fals îi traumatizează atât de tare, încât din dezamăgire copilul își abandonează mama în interiorul său și astfel o pierde ca obiect al iubirii. Această traumă se încapsulează întrucâtva în sufletul copilului și poate fi din nou mobilizată de pierderea unui obiect în viața adultă. (Dietmar Stiemerling; trad: Roxana Melnicu; Camelia Petcu – București: Editura Trei, 2006)

Separare – în literatura psihologică, separarea pe termen lung reprezintă un traumatism sever cu implicații imediate sau tardive asupra dezvoltării intrapsihice a copilului și asupra procesului de integrare a acestuia (C. Ciofu, 1998).

Atașament – termenul de atașament a fost introdus de John Bowlby (1959) pentru a descrie legătura afectivă și durabilă dintre indivizi, adeseori dintre mamă și copil. Un atașament față de cineva înseamnă să fii absolut dispus să cauți apropierea și contactul cu persoana în cauză și, mai presus de toate, atunci când situația este nesigură. Comportamentul de atașament evidențiază formele diferite ale atașamentului pentru realizarea sau menținerea acestei apropieri. Atașamentul

poate fi observat cel mai bine atunci când copilul (sau adultul) este speriat, obosit, bolnav sau are nevoie de forme speciale de îngrijire.

În cadrul acestei cercetări supunem analizei, discutării și interpretării rezultatele obținute în urma investigației efectuate. Datele cercetării au fost prelucrate cu ajutorul programului statistic SPSS-PC.

Cercetarea a fost efectuată pe un **lot de 30 de subiecți** cu vârsta cuprinsă între 20-35 ani, fiind implicați într-o relație de cuplu și care au suferit în urma pierderii unei persoane apropiate prin deces sau separare.

Pentru prima etapă a cercetării empirice a fost necesară investigarea experiențelor în cadrul relațiilor emoționale, utilizând **Chestionarul revăzut al experiențelor în cadrul relațiilor emoționale – ECR-R**, care este o variantă revizuită a chestionarului realizat de Brennan, Clark și Shaver – ECR (1998). Chestionarul a fost elaborat de Fraley, Waller & Brennan în 2000. Itemii acestui chestionar au fost selectați prin aplicarea tehnicilor bazate pe „ Item Response Theory ” din același context al itemilor ca și ECR. Atât ECR cât și ECR-R au fost constituite pentru a delimita diferențele individuale în ceea ce privește anxietatea raportată la relații emoționale (în ce măsură indivizii sunt siguri sau nesiguri de disponibilitatea și receptivitatea partenerilor lor) și evitarea determinată de relații emoționale (măsura în care oamenii se simt inconfor-

tabil în apropierea celorlalți versus securitatea determinată de dependența de ceilalți). Chestionarul cuprinde 36 itemi grupați în 2 scale ce evaluează nivelul anxietății și respectiv cel al anxietății interrelaționale. Fiecare item este evaluat pe o scară de 7 puncte, astfel încât: 1- profund de acord și 7 - profund dezacord. Pentru a obține scorul pentru scala anxietății, se calculează media valorilor acumulate de subiect la itemii 1-18, și respectiv 19-36 pentru scala evitării. Se inversează valoarea itemilor 9, 11, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, și 36. Mediile obținute se plasează în graficul reprezentării atașamentului, coinciderea valorilor determină amplasarea într-un anumit cadran ce delimitează stilul de atașament.

În continuare am recurs la distribuția numărului de subiecți după stilul de atașament pe care i-am clasificat în două categorii: stil de atașament securizant și stil de atașament insecurizant.

Analizând datele din tabel, putem menționa faptul că 13 persoane din subiecții investigați, adică 43,3 %, au un stil de atașament securizant ce se ma-

Tabelul 1.

Distribuția numărului de subiecți după stilul de atașament

Stilul de atașament	Numărul de subiecți	%
Securizant	13	43,3 %
Insecurizant	17	56,7%
Total : 30 subiecți = 100%		

nifestă prin compasiune față de partener, prietenie, încredere, oferă sprijin, iar 17 subiecți au un stil de atașament insecurizant, ceea ce demonstrează că 56,7 % din subiecți se arată a fi angoasați, nesiguri pe partener, au dificultăți în exteriorizarea sentimentelor în relația de cuplu.

Etapa a doua a cercetării a constat în aplicarea Inventarului durerii post-traumatice (Inventory of Traumatic Grief , ITG, Holly Prigerson, Ph.D., Stan Kasl, Ph.D., Selby Jacobs, MD, MPH) . Acest inventar conține 31 de întrebări a câte 5 variante de răspuns care se vor enumera de la 1 la 5 începând cu itemul 1 până la 29, la itemul 30 subiectul va scrie perioada care o consideră el că a fost în doliu, iar la itemul 31 subiectul va răspunde prin DA sau NU la întrebarea: „Au existat momente când nu ai avut dureri și

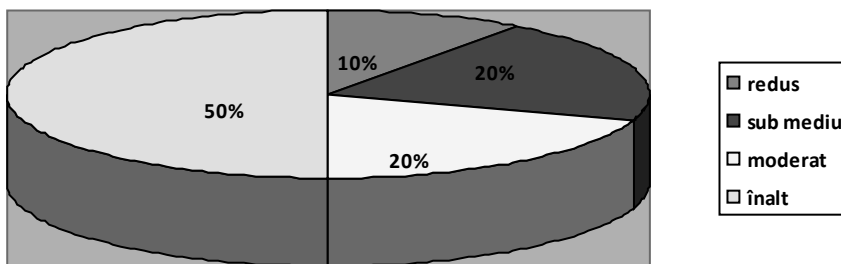

Figura 1: Numărul de subiecți după nivelul de depășire a traumei pierderii

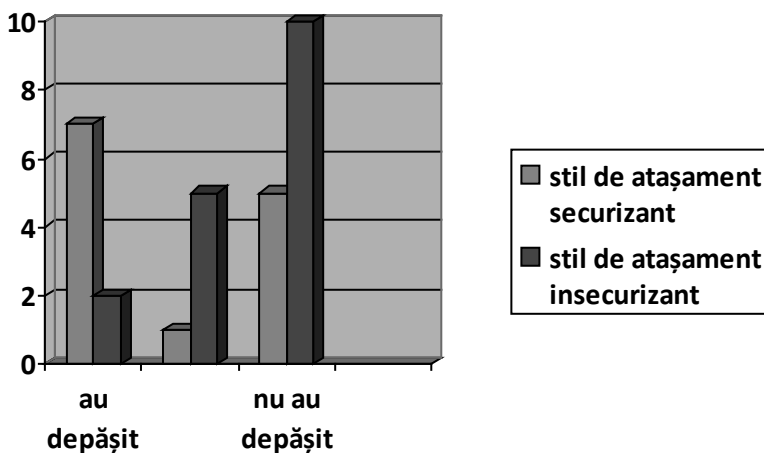

Figura 2: Subiecții investigați în funcție de depășirea traumei pierderii

aceste sentimente, apoi au început să te deranjeze din nou?”.

Analizând datele din figura 1, putem menționa faptul că 9 subiecți din 30 se apropie de încheierea travaliului pierderii, 6 subiecți se află la nivelul mediu de încheiere, iar 15 dintre subiecți se apropie de neîncheierea travaliului depășirii pierderii. Din discuțiile purtate cu subiecții am constatat că 30 % din subiecții care au suferit în urma divorțului părinților sau plecării părintelui din familie se apropie de încheierea travaliului pierderii, iar ceilalți 70 % dintre subiecți care și-au pierdut un părinte prin deces, 20 % se află la nivelul mediu de încheiere a travaliului, iar 50 % dintre ei se apropie de neîncheierea travaliului pierderii. Aceste rezultate ne sugerează faptul că circa 50 % dintre subiecții investigați se apropie de neîncheierea travaliului pierderii ceea ce înseamnă

că aceștia nu au depășit cu succes fazele doliului, fie că nu au avut pe nimeni aproape care să îi susțină, fie că și-au pierdut părintele de la o vârstă fragedă .

Datele din figura 2 indică faptul că din cei 13 subiecți cu stil de atașament securizant 7 (53,8%) în mare parte au depășit trauma pierderii, 1 subiect (7,8%) nici-nici, se află la un nivel mediu și ceilalți 5 subiecți (38,4%) nu au încheiat travaliul pierderii.

Din cei 17 subiecți cu stil de atașament insecurizant, 2 (11,8%) au depășit trauma pierderii, 5 (29,4%) din ei se află la un nivel de mijloc, iar 10 (58,8 %) nu au reușit să depășească trauma pierderii.

Rezultatele obținute indică că persoanele care au un stil de atașament securizant reușesc cu mai mult succes să depășească trauma pierderii comparativ cu persoanele cu un stil de atașament insecurizant.

Tabelul 2.

Coeficienții de corelație între scalele atașamentului evitant, anxios și Scala Traumei

Anxietate	ITG
	r=0,422 p=0,020
Evitare	r= 0,068

Există corelație semnificativă între ITG și stilul anxios de atașament, ceea ce semnifică că persoanele care depășesc cu dificultate pierderea unei persoane apropiate dezvoltă un stil de atașament anxios, altfel spus au un atașament fie preocupant, fie dezinteresat.

Etapa a treia a cercetării a constat în aplicarea **CHESTIONARULUI MULTIDIMENSIONAL DE RELAȚIONARE (MRQ) de Dr. William E., Snell Jr.**, elaborat și validat ca un instrument de măsură a tendințelor psihologice asociate relațiilor intime. Rezultatele indică că subscalele acestui test au o înaltă relevanță și sunt ușor de reprodus. În plus, s-a constatat că se poate realiza o măsurare standardizată a satisfacției în privința relației prin folosirea subscalelor testului.

Acest test are întrebările grupate în 12 subscale, conținând fiecare câte 5 itemi, care vizează câte un sector particular în cadrul stabilirii și trăirii unei relații intime. Astfel, sunt abordate probleme ca: respectul față de relație, preocuparea față de aceasta, controlul intern al relației, conștientizarea acesteia, motivația de a avea o relație, teama față de o relație, anxietatea asociată implicării într-o relație,

asertivitatea, depresia, monitorizarea acesteia, satisfacția în cadrul relației etc.

Un aspect important îl constituie perspectiva de abordare a problemei, și anume: ținând cont de prezenta relație în care subiectul este implicat, o relație încheiată recent sau o relație imaginară.

În ceea ce privește impactul asupra calității relației cu partenerul de cuplu, constatăm că neîncheierea travaliului de doliu se asociază cu monitorizarea relației ($r = 0,368$; $p = 0,045$).

Scala 10 care descrie monitorizarea relației se referă la conștiința reacției altor oameni față de relațiile intime ale subiectului, punând în evidență cum este percepută reacția altor oameni față de relațiile intime ale subiectului, a proiecției imaginii relației proprii în ochii altor oameni. Oamenii caracterizați de itemii chestionarului sunt cei preocupați de aparențele relațiilor intime proprii, de impresia pe care relațiile lor proprii o fac asupra altora.

Stilul de atașament anxios se asociază cu controlul intern al relației ($r = 0,422$; $p = 0,020$), cu monitorizarea relației ($r = 0,501$; $p = 0,005$).

Controlul intern al relației se referă la convingerea oamenilor că aspectele intime ale vieții lor sunt determinate de controlul lor propriu. Subiecții respectivi sunt cei care cred că ei pot determina natura și calitatea relației lor intime.

Atașamentul reprezintă o puterni-

că formă de legătură afectivă și apare încă din forma embrionară, la nou-născut. Conform teoriei atașamentului, toți copiii se atașează de persoanele cu responsabilități de îngrijire, în primul rând de mama, tata, indiferent de felul în care sunt tratați. Cu alte cuvinte, atașamentul reprezintă o nevoie primară a copilului, nu una secundară.

Atașamentul înseamnă să fii absolut dispus să cauți apropierea și contactul, mai ales atunci când situația este nesigură. Comportamentul de atașament poate fi cel mai bine observat atunci când copilul sau adultul se află în condiții de stres, este obosit, supărat, bolnav sau are o nevoie specială de îngrijire.

Copiii în a căror familie are loc un deces sau plecarea unui părinte din familie, au nevoie de ajutorul adulților pentru a depăși momentul, să treacă cu bine peste perioada de doliu și peste pierderea suferită.

Metodologia aplicată în cercetare a corespuns obiectivelor și ipotezelor înaintate, care au fost confirmate. De unde ne permitem să formulăm următoarele concluzii:

- Mai mult din 50% din subiecții investigați au un stil de atașament insecurizant;
- Jumătate din subiecții supuși investigației se apropie de neîncheierea travaliului pierderii;
- Subiecții care provin din familii monoparentale și care posedă un stil de atașament securizant depășesc cu mai mult succes trauma pierderii;

- Subiecții care au suferit o traumă în urma pierderii unui părinte prin deces sau separare cu un stil de atașament insecurizant depășesc mai greu trauma pierderii;

- Persoanele care depășesc cu dificultate pierderea unei persoane apropiate, în cazul nostru un părinte, dezvoltă un stil de atașament anxios;

- Neîncheierea travaliului de doliu se asociază cu monitorizarea relației;

- Stilul de atașament anxios se asociază cu controlul intern al relației;

- Există o strânsă interdependență între stilul de atașament, depășirea traumei pierderii și relația de cuplu;

- Neîncheierea travaliului de doliu legat de pierderea obiectului iubirii determină un stil insecurizant de atașament în relația de cuplu și marchează negativ calitatea relației intime.

- Încheierea travaliului de doliu legat de pierderea obiectului iubirii determină un stil securizant de atașament în relația de cuplu și afectează pozitiv calitatea relației intime.

Recomandări

Pentru cupluri:

Aceste recomandări vor dezvolta la partenerii implicați într-o relație un atașament securizant și va crește nivelul de stabilitate și satisfacție în cuplu. În cazul în care partenerii posedă deja un stil de atașament securizant aceste recomandări îi vor ajuta la menținerea acestuia.

1. Partenerii să fie sinceri, deschiși, corecți și demni de încredere. Pentru ca

partenerii să dezvolte sentimente de încredere reciprocă ei trebuie să dovedească continuu onestitate și să fie capabili să se încreadă unul în altul.

2. Să fie prieten cu celălalt și să-i ofere suport, empatie și simpatie când este necesar.

3. Să comunice cu partenerul. Dar atenție, comunicarea trebuie să fie "cu" partenerul și nu orientată unilateral "către" partener. Comunicarea efectivă și eficientă solicită în egală măsură și ascultarea și emiterea mesajelor verbale.

4. Să ofere afecțiune și satisfacție sexuală partenerului. Menținerea monogamiei fără monotonie solicită inițiativă în a asigura, de-a lungul anilor, varietate și situații stimulative și recompensatorii în cadrul relației. Înțelegerea exactă a dorințelor sexuale ale partenerului poate să îmbunătățească modul de îndeplinire a rolului sexual.

5. Să se ofere voluntar în a-și ajuta partenerul. Aceasta înseamnă să încerce mereu să fie dispus în a face diferite lucruri pentru partener fără să fie rugat.

6. Spargerea modelelor relaționale distructive.

7. Să-l ajute pe celălalt să se placă mai mult.

8. Să-i ofere celui alt un motiv personal de a-l ajuta.

Recomandări pentru cazul când un părinte a rămas în viață și altul e decedat:

Aceste recomandări au ca scop formarea și dezvoltarea atașamentului

securizant la copii și depășirea cu succes a traumei pierderii unui părinte. Weiss (1993) menționează faptul că experiența de atașament avută cu figura de atașament, în copilărie, decide asupra tipului de partener de care vei fi atras, cu care vei forma cuplul și vei dezvolta o nouă relație de atașament.

Copiii fac față foarte greu realității trecerii în neființă și pot să nu înțeleagă implicațiile depline ale pierderii unei persoane apropiate. Aceste recomandări sunt importante privind modul în care părintele își poate ajuta copilul să depășească problemele cu care este posibil să se confrunte.

Nu este niciodată ușor să i se aducă unui copil vestea trecerii în neființă a unei persoane dragi. În cazul în care copilului nu i se spune care este realitatea, acesta poate rămâne într-o stare de confuzie, în care își poate imagina lucruri mai rele decât realitatea. Prin urmare, este important:

1. Oferirea copilului unui model pozitiv de relaționare a părinților.

2. Petrecerea a mai mult timp cu copiii.

3. În calitate de părinte să i se aducă copilului la cunoștință trecerea în eternitate a persoanei dragi curând după producerea acestui eveniment, făcând uz de atingeri pentru a induce confort și consolare.

4. Copilul tinde să adreseze întrebări în mijlocul conversațiilor cotidiene. Nu e surprinzător dacă acesta schimbă subiectul brusc atunci când a auzit cât trebuie. Copilul preia can-

titatea de informație pe care o poate prelucra. Nu trebuie să i se ofere toate informațiile într-o singură discuție.

5. Să se răspundă la întrebările copilului, spunând adevărul și ori de câte ori îi sunt adresate și să recunoască că nu se știe răspunsul la o întrebare, dacă este cazul.

6. Să se comunice deschis și onest în orice moment. A vărsa lacrimi este un lucru normal și aceasta arată copilului cât de mult a însemnat chiar și pentru părintele rămas în viață persoana trecută în neființă.

7. E firesc ca părinții să accepte faptul că aceste conversații sunt stânjenitoare. Orice cuvinte spuse reprezintă doar o deschidere a subiectului și chiar atunci când cuvintele vin greu copilul va ști că este prețuit suficient pentru a face o încercare.

8. În cazul în care copilul mic întreabă ce înseamnă "să mori", poate fi util să i se spună ceva concret și la obiect precum: "Un corp care a murit nu poate respira, nu poate mânca și nu se va mai trezi niciodată".

9. Copilul trebuie verificat dacă a înțeles, rugându-l să repete ceea ce i-ai spus. Dacă acesta repetă cu cuvintele sale și ceea ce spune are sens, se va ști că a înțeles mesajul.

10. Uneori nu există răspunsuri. Este în regulă să spui "Nu știu".

11. Părintele trebuie să fie pregătit ca acesta să revină cu mai multe întrebări, după ce i s-a oferit răspunsuri la primele.

12. Dacă subiectul este dureros

pentru părinte, poate fi de ajutor să i se spună de ce. De exemplu, i se poate explica faptul că este greu să se vorbească despre moarte întrucât părintele rămas în viața suferă încă de pe urma pierderii anterioare a unei ființe dragi, probabil a părintelui său.

13. Un copil are nevoie de o reasigurare realistă. Majoritatea oamenilor mor la o vârstă avansată, dar tinerii și chiar copiii mor uneori datorită unei boli grave sau unor accidente.

14. Copiii sunt adesea foarte curioși cu privire la ritualuri și pot pune o mulțime de întrebări despre ce sunt funeraliile. Un răspuns posibil poate fi: "Funeraliile constituie o ocazie specială, în care toată lumea care a cunoscut persoana trecută în eternitate se adună ca să evoce amintirea acesteia. De multe ori se fac rugăciuni și se cântă cântece. Unii oameni plâng. Toată lumea se gândește foarte mult la persoana care a murit".

15. Să se folosească cuvinte sau fraze simple, factice, precum "trecut în neființă" sau "a murit", pentru a evita confuzia din mintea copilului. Fraze precum "s-a dus la cer", "a adormit" sau "Dumnezeu l-a luat/a luat-o cu el" pot provoca spaimă sau confuzie.

16. Să se informeze profesorii copilului despre pierderea suferită de acesta și să se solicite asistența individuală a profesorilor, dacă este necesar.

17. Să se accepte copilul ca persoană care a suferit o pierdere și să nu fie respins.

18. Moartea este un eveniment firesc în viața fiecăruia dintre noi. Uneori este previzibilă, alteori ne ia pe nepregătite. Părintele trebuie să-și sprijine copilul la nevoie, să-l iubească necondiționat, să-i aline cum știe el mai bine durerea sufletească.

Sfaturi pentru părinții care divorțează:

Nici un lucru din lumea aceasta nu poate micșora durerea pe care o simte un copil când părinții lui divorțează, cu atât mai mult cu cât fiecare caz este particular. Sugestiile ce urmează ar putea face procesul divorțului mai puțin dureros pentru un copil. Este foarte importantă răbdarea părinților, fiecare copil are nevoie de timpul său.

1. Copiii trebuie încurajați să își exprime sentimentele, atât pe cele pozitive cât și pe cele negative, în legătură cu ceea ce se întâmplă.

2. Este important pentru copii ca părinții să stea de vorbă cu ei și să-i încurajeze să vorbească despre ceea ce gândesc și simt. De multe ori copilul are sentimentul pierderii familiei și îl poate condamna pe unul dintre părinți sau pe celălalt, sau pe amândoi pentru ceea ce se întâmplă. Pe măsură ce copilul crește și se maturizează s-ar putea să aibă noi întrebări și nelămuriri în ceea ce privește divorțul. Chiar dacă s-a mai discutat subiectul de mii de ori, trebuie să se răspundă copilului de fiecare dată la întrebările pe care le adresează, menținând dialogul deschis. Dacă părintele se simte prea

supărat ca să vorbească cu copilul, ar fi bine să roage o rudă sau un prieten să stea de vorba cu el.

3. Este firesc pentru copii să încerce o multitudine de emoții în timpul unui divorț, se pot simți vinovați, ba chiar pot crede că ei sunt “cauza”. Acest lucru va deveni cu atât mai real în mintea unui copil cu cât cei doi părinți se vor încăpățâna să lupte pentru custodia copilului. Copiii se pot simți furioși sau speriați, îngrijorați că vor fi abandonați ca urmare a divorțului părinților.

4. Impactul unui divorț se resimte pentru o perioadă de 2-3 ani. În tot acest timp copiii își vor exprima sentimentele în ceea ce privește divorțul, dar acest lucru depinde de vârsta copilului și de nivelul său de dezvoltare. Copiii aflați la vârsta școlară încep să obțină calificative mai mici și își pot pierde interesul pentru activitățile plăcute anterior. De multe ori părinții încearcă să-și țină copilul departe de sentimentele negative, dar el are dreptul la propriile sentimente. Dacă părinții vor încerca să “forțeze” copilul, afișând o față fericită, acesta nu va mai fi sincer cu ei în privința a ceea ce simte.

5. Nu e corect ca părintele rămas cu copilul să vorbească de rău pe celălalt părinte în fața lui chiar dacă părintele este îndreptățit să fie supărat.

6. Copilul nu trebuie să devină mesagerul părinților și nici să fie împovărat cu secrete de adulți sau cu acuzații la adresa celuilalt părinte.

7. Părintele trebuie să înțeleagă rezistența copiilor în a accepta un nou partener în viața părinților săi.

8. Noile relații ale părinților și recăsătoria reprezintă momentele cele mai dificile pentru copii. Un nou partener și o familie reîntregită nu anulează impactul divorțului asupra copiilor. Este necesar să i se explice copilului că părinții rămân pentru toată viața părinții lui, indiferent de ceea ce se va întâmpla. Acceptarea unui nou partener în viața mamei sau a tatălui cere timp. Copilul nu trebuie forțat să-l accepte pe noul partener ca pe un părinte, dar trebuie învățat să-l respecte ca pe un adult.

Sfaturi pentru adulți (bonele, educatoarele, profesorii) care îngrijesc și interacționează zilnic cu un copil care a suferit o pierdere:

1. Adultul trebuie să fie aproape de el și gata să-l asculte. Când este pregătit să vorbească, să se manifeste, copilul trebuie ascultat în tăcere. Să i se răspundă la întrebări despre moarte simplu și cu sinceritate, încercând să se afle ce înțeleg ei prin asta – copiii pot fi mai conștienți de lumea din jur decât își închipuie adulții.

2. Stabilirea relațiilor satisfăcătoare între profesori și elevul afectat.

3. Construirea unor relații interpersonale benefice și eficiente între elevul afectat de pierdere și ceilalți colegi.

4. Stabilirea climatului socio-afectiv favorabil în grupul de elevi din care face parte.

5. Copilul trebuie încurajat să-și dea frâu liber sentimentelor. Fie că e vorba de tristețe, mânie sau nedumerire, e necesar să i se sugereze s-o facă așa cum crede el de cuviință: verbal, în scris, în mod creativ sau muzical. Copiii își exprimă stările prin care trec cu totul altfel decât oamenii mari: prin desen, cântând, spunând poezii, jucându-se cu plastilina, construind. Într-un cuvânt: jucându-se.

6. Adultul trebuie să îndemne copilul să iasă să se joace în aer liber, să fie activ – poate fi o modalitate bună pentru a scăpa de anxietate și tensiune (pe care, apropo, o simt din plin și la adulții din jur afectați de pierdere).

7. E necesar ca adultul să fie răbdător și să se adapteze noii situații. Copiii pot plânge, după care se joacă și se comportă ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. S-ar putea să-i ia ceva timp să se refacă după o pierdere, în funcție de temperamentul său și de relațiile cu persoana decedată.

8. Adultul trebuie să fie afectuos și înțelegător, amintindu-i copilului importanța atingerii. Copilul are nevoie să fie strâns în brațe de câte ori este posibil, spunându-i cuvinte frumoase, îmbărbătându-l. Așa, copilul nu se va simți abandonat și va înțelege că sunt multe alte persoane care îl iubesc și pentru care el contează.

9. Durerea poate reizbucni. Pe măsură ce micuțul crește, îndreptându-se spre adolescență, pierderea suferită poate să reapară sub diferite aspecte și manifestări. La fiecare cumpăna a

vieții sau comemorare, cel care suferă își poate aminti de persoana dragă care nu mai este lângă el să-l sprijine moral.

Bibliografie

1. Bonchiș, E. (2000), *Dezvoltarea umană*. Editura Imprimeriei de Vest-Oradea
2. Bonchiș, E. (2006), *Teorii ale dezvoltării copilului*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
3. Bowlby, John, (1998). *Clinical Application of Attachment Theory: A Secure Base*.
4. Ciofu, C., (1989), *Interacțiunea părinți-copii*. Ed. Științifică și Enciclopedică, Buc.
5. Cosman, D., Manea M., (2005). *Influența stilului de atașament în structurarea personalității*. Revista Psihiatru.ro nr. 3, XII 2005.
6. Levițchi, Cristiana Alexandra, Toma Clara, (2009). *Vorbe fără glas. Cum să facem față pierderilor, separărilor și violențelor din viața noastră (despre dolii și pierderi)*. Editura Ascendent,
7. David, Daniel,(2006). *Psihologie clinică și psihoterapie*. Iași, Polirom, p. 29-40.
8. Dion, K. L, Dion, K. K, Keelan, J. P. (1998). *Attachment style and relationship satisfaction: test of a self-disclosure explanation*, Canadian Journal of Behavioural Science, Ottawa: vol 30, iss. 1, p. 24
9. Dolto, F., (2007). *Când părinții se despart*. Cum să prevenim suferințele copiilor, Editura Trei, București.
10. Enăchescu Constantin, (2004). *Tratat de igienă mintală*. Ediția a 2-a, Iași, Polirom.
11. Iluț Petru, (2009). *Psihologia socială și sociopsihologia*. Iași, Polirom, p.265-292.
12. Irimescu, Gabriela, (2003). *Asistența socială a persoanelor abuzate*. note de curs, Iași, pag. 13
13. Hazan, C., & Shaver, P. (1987). *Romantic love conceptualized as an attachment process*. Journal of Personality and Social Psychology.
14. Mitrofan, I., Buzducea, D., (2003). *Experiența pierderii și a durerii la copil, din Cursa cu obstacole a dezvoltării umane*. I. Mitrofan (coord), Ed. Polirom, Iași
15. Munteanu A., (2006). *Psihologia dezvoltării umane*. Polirom, Iași
16. Nielsen, K. E. J., Cairins, S. L. (2009). *Social Anxiety and Close Relationships: A Hermeneutic Phenomenological Study*, Canadian Journal of Counselling, Kanata: vol. 43, Iss. 3, p. 178-197
17. Petra, S. (1999). *Divorțul, o banalitate a zilei de azi*. în Revista Psihologie, Ed. Știință și Tehnică, nr. 2;
18. Stiemerling Dietmar; trad: Roxana Melnicu; Camelia Petcu (2006). *10 abordări psihoterapeutice ale depresiei*. București: Editura Trei, pag. 171.
19. http://www.flu.ro/articole/Dragoste_si_Sex/Legaturi_emotionale.html, Andra, iulie 2007.
20. http://www.scribd.com/doc/3228911/Carmen-Ciofu-Interacțiunea_părinți-copii.
21. http://www.sfatulmedicului.ro/Psihologia-cuplului/relatia-de-iubire-este-strans-legata-de-atasament_112.

PSIHOLOGIA EDUCAȚIEI

CAUZELE ȘI REPERCUSIUNILE DISCRIMINĂRII ÎN MEDIUL ȘCOLAR LICEAL

Iulia Mihaela MIHAI

Key - words: Discrimination, scholar environment, education, aggressiveness

Summary

In this paper two major factors of discrimination will be debated.

On of a side, one subject of the discussion will be the challenge to discriminate in social environment, especially school environment, because one teenager spends half a day at school where he is forming an entourage or he has to join one, and to be part of an entourage already formed, the teenager has to obey to the rules of that specific entourage. It is possible that one of the rules of the entourage is the discrimination of the people around.

On the other hand, in this study we will be discussing the repercussions of discrimination on the both sides, the teenager who discriminate and the teenager who is discriminated.

For the research of the repercussions of the discrimination I will use a questionnaire of aggressiveness developed by Arnold H.Buss and Mark Perri. This questionnaire measures four dimenions of aggressiveness like physical aggressiveness, verbal aggressiveness, anger and hostility.

The education can establish, without a doubt, a solution on a long term for the problem of one society multiethnic and multicultural. Instead of defensive closing and separation, the school can become a place for opening and communications. From an instrument of assimilation and enhancing nationalist characteristics, the school can become an instrument of teenager's development, through the respect by the cultural diversity.

1. Argumente

Privind în jurul nostru, pe axa timpului, la multitudinea de etnii, religii, rase și interese greu de înfrânat; și ura dintre acestea, observăm, de-a lungul timpului, războaie pentru putere (Primul și al II-lea război mondial), conflicte pentru răzbunare (Iran, S.U.A.), conflicte interetnice și interrasiiale (Ku Klux Klan, Holocaust), conflicte religioase (Inchiziția), conflicte insti-

tuționale; și la nivel uman observăm competițiile dure, judecata nedreaptă, drumul facilitat într-un fel sau altul al oamenilor care vor să ajungă la putere fie că este vorba de putere în stat, în instituție sau familie.

Aceste evenimente, mai mult sau mai puțin cruciale, le consider ca având la bază un grup de persoane discriminatoare ce doresc supremația spirituală, morală, rasială, teritorială

etc. În acest sens putem menționa fascismul și a sa doctrină, respectiv rasa ariană, supremația unei singure biserici sau conflictele de tip competițional între organizații în scopul monopolizării pieței.

Toate acestea m-au determinat să îmi doresc să studiez mai îndeaproape fenomenul declanșator al discriminării, factorii care stau la baza acestui fenomen, demersul său, dar și repercusiunile lui; modul în care discriminatorul influențează persoanele din jurul lui și modul în care discriminarea dăunează și încețoșează judecata, influențează și modifică comportamentul.

Dacă ne gândim că familia este prima comunitate și cea mai importantă în care se găsește copilul, observăm comportamentul imitativ al copiilor, vedem că aceștia sunt copii, forma miniaturală a părinților lor. De asemenea, acesta este și primul mod de învățare a copiilor.

Începând cu copilăria mică copilul va alege un model parental din familia sa, mama sau tatăl, și se va identifica cu el. Potrivit teoriei impactului manifest al opiniilor și atitudinilor dominante într-un grup de referință, care a fost minuțios descris în literatura psihosociologică și care a arătat că indivizii tind să gândească la fel cu cei cu care se identifică, deducem faptul că odată cu identificarea copilului cu părintele său, acesta va prelua și modul său de gândire.

Familia ocupă locul central în viața copilului: aici el își trăiește primii

ani, află informațiile inițiale, însușește valorile, începe să descopere lumea și pe sine, acumulează și simulează modele de comportament, care îi determină ulterior personalitatea.

Pe de altă parte, școala este a doua casă a tânărului în formare. În această casă el trebuie să pășească cu bucurie și încredere. Școala este un prim factor al educației continue și sistematice. Activitățile educative, utilizate în școală, dezvoltă un caracter programat, planificat, individual la individ.

Constantin Cucuș descrie în cartea sa *Pedagogie* (1996) că ”scopul educației este atins atunci când individul obține acea autonomie care-l determină să fie stăpân pe propriul destin și pe propria personalitate. Personalitatea nu este o stare despre care se poate spune că trebuie conturată definitiv, static, prin educația instituționalizată. O parte din trăsăturile personalității sunt formate direct prin educație, dar o bună parte din calitățile acesteia sunt opera propriei formări – care depinde, în ultimă instanță, tot de educație” [4, pp. 29].

„A educa” reprezintă procesul prin care se utilizează varii modalități de învățare împreună, indivizii copiind diferite forme de gesticulare reciprocă între indivizi.

Din acest punct de vedere, ne putem gândi că, dacă sunt în medie 30 de elevi care stau continuu împreună aproximativ jumătate de zi, la școală, aceștia își construiesc anturaje. Pen-

tru a se integra, elevii doresc să intre în aceste anturaje, dar fiecare anturaj are un specific, un regulament aparte pe care cei care doresc să se alăture grupului trebuie să îl respecte. Prin urmare, în acest mod, se pot învăța ”forțat” diverse comportamente mai mult sau mai puțin potrivite sau pozitive, care, probabil, va constitui un aport în dezvoltarea caracterului și personalității unui individ. Și nu doar comportamente. În acest mod se preiau gesturi, expresii, principii de viață, concepții cu privire la diverse subiecte, informații mai mult sau mai puțin adevărate cu privire la diferite subiecte tabu etc.

Având în vedere că pentru viața subiectului uman, copilăria reprezintă un segment deosebit de important, comunicarea, care se structurează încă din copilărie, reprezintă fundamentul tuturor acțiunilor, relațiilor de pe parcursul vieții. Pe comunicare se bazează o relație armonioasă, confortul și plăcerea de a învăța, relaționa sau conviețui cu o anumite persoană, iar pentru a putea fi realizate toate cele menționate trebuie să știm cum să comunicăm.

Apoi apar alți factori prin care copilul asimilează diverse forme de comunicare, limbaj și comportament, cum ar fi părinții, anturajul părinților, vecinii și ulterior anturajul copiilor, colegii de la școală, profesorii etc.

Copiii sunt ființele cele mai receptive din lume datorită faptului că sunt ființele cele mai pure și cu cât au

vârsta mai mică, cu atât învață mai repede și cât mai multe lucruri. Și pentru că acasă au parte de cele mai multe exemple pe care ei le consideră pozitive (primii șapte ani de acasă), majoritatea copiilor le reproduc și la școală. Altfel spus, limbajul, dar și comportamentul folosit în familie, de către părinți cu precădere, va fi imitat de copil și adoptat, cântărit de adolescent și abordat sau nu.

Există o problemă în cazul în care părinții sunt discriminatori ai unei etnii și folosesc un limbaj și/sau comportament agresiv sau ostil față de etniile pe care aceștia le consideră dăunătoare de față cu copilul. Datorită faptului că părinții sunt prima și cea mai importantă comunitate pe care o cunoaște copilul, componenta principală a educației pe care o primește copilul, aceștia vor avea autoritate asupra copiilor lor. În sensul în care copilul acționează după cum îi cere tatăl sau mama sa ca după „literă de lege”. În acest fel comportamentul discriminator al părinților se transmite la copii, iar aceștia îl evocă de câte ori au ocazia.

Astfel se aduce în atenția tuturor elevilor, la școală, un ansamblu de comportamente din care se preiau unele, în varii momente.

Este important de menționat motivația elevilor pentru adoptarea acestor comportamente. De cele mai multe ori copiii, după orele de curs, pline de informații, de reguli, de pedepse caută amuzament, distracție pentru propria persoană sau pentru

grupul din care fac parte. Prin prisma acestui fapt, este de înțeles că dacă un elev/grup percepe un comportament discriminator ca pe o sursă de amuzament, acest comportament va fi utilizat în continuare, posibil la o frecvență crescută de timp și de agresivitate față de discriminat. Cu alte cuvinte, dacă un elev stârnește râsul clasei sau grupului din care face parte, consideră că motivul pentru care colegii au râs este unul benefic stării lor de spirit, prin urmare va încerca să exploateze la maxim acest motiv. Mai departe, prin imitație, și colegii vor prelua acest comportament din același motiv, pentru a crea amuzament.

De asemenea, dacă părinții își „molipsească” cu comportamente discriminatorii copiii, aceștia pot dezvolta sentimente de ostilitate față de „cei străini”. În momentul în care un copil este încurajat de părinți să dezvolte sau să practice un anumit comportament, acesta, mândru de el însuși și de „isprava” sa, va mări frecvența comportamentului său discriminator și în inocența sa va descoperi în el plăcerea sadică de a fi ostil cu ceilalți copii care nu se aseamănă cu el.

Aceste condiții sunt favorabile apariției comportamentului agresiv chiar și la auzul unei discuții cu persoane de alte etnii. La contactul cu astfel de persoane, comportamentul agresiv se poate manifesta amplificat, dând astfel naștere violenței în școli și/sau comunitate.

2. De la discriminarea în familie la discriminarea socială. Rădăcini ale comportamentului discriminator

Un factor determinant în această situație este comportamentul teribilist la copii și accentuat la adolescenți. Cu alte cuvinte, prin prisma acestui comportament teribilist, copiii doresc să arate colegilor, prietenilor sau persoanelor apropiate, ce au învățat ei, cât de bine se simt punând învățăturile în practică și, din păcate, în acest caz, cât de mândri sunt de ei însiși văzând că practica lor dă rezultatele scontate.

Un alt factor generator de comportamente discriminatorii este nefamiliarizarea cu astfel de persoane. Comportamentul deja preluat din familie, nu mai există răbdarea, dar nici capacitatea de a asculta sau înțelege o persoană de altă etnie. O persoană discriminatorie nu are capacitatea de a înțelege că nu are dreptate, că nu este corect față de cei discriminați, că dă naștere în ceilalți unor sentimente de inferioritate, de intruziune, de neputință, de tristețe etc.

În altă ordine de idei, există posibilitatea ca unii copii să facă parte din clase, în școală, multiculturale, dar tradițiile, motivele comportamentelor, convingerile, ritualurile, cu alte cuvinte detaliile altor etnii să nu prezinte interes pentru elevi. Ce este mai amuzant? Să stabilim despre ce se află sub cortina etichetei etnice sau să ne amuzăm pe baza ei?

Iau ca exemplu poporul american, care este format, după cum cu toții știm, din toate etniile de pe pământ. Datorită multitudinii de etnii, copiii au colegi din toate colțurile lumii și nu numai (copii de alte rase, de alte culturi, religii, dar și copii cu dizabilități, cu probleme motorii sau cu unele boli mintale (autism, sindromul Down etc.), vorbesc între ei, se cunosc, se împrietenesc, merg acasă unii la alții și în felul acesta ori nu se mai fac discriminări, ori copilul cunoaște individual sursa comportamentului părinților și astfel el este în măsură să discece problema și să își formeze propria opinie.

Luând în calcul frecvența scăzută a altor etnii în țara noastră (cu excepția romilor), de aici și cunoștințele scăzute despre persoanele de alte etnii, mă refer aici la personalitate, temperament, obișnuințe, tradiții etc. și comportamentele induse de tipul ostilității, agresiunii etc., se explică motivul pentru care străinii sunt priviți ca fiind rarițiți expuse. De aici deduc comportamentul intruziv al multora dintre noi, români față de persoanele care aparțin altor etnii decât a noastră.

3. Autodezvăluirea, ca metodă de prevenție/combatere a comportamentului discriminator

O primă metodă de a evita înserarea comportamentului discriminator sau de a-l combate odată instalat este autodezvăluirea. Odată ce o persoană se autodezvăluie, provoacă la auto-

dezvăluire, iar în acest mod se produce cunoașterea reciprocă a celor două persoane. Prin prisma efectului ”zvornurilor” sau al ”bârfelor” se diseminează informații cu privire la diferite persoane aparținând diferitelor etnii, astfel lărgindu-se aria de cunoaștere generală sau în detaliu a particularităților etniilor.

Autodezvăluirea este esențială în dezvoltarea relațiilor interpersonale, pentru că altfel nu se pot închea și consolida relații. Acest fenomen psihosocial presupune și aduce un grad crescut de intimitate și deschidere afectivă.

În principiu, autodezvăluirea funcționează astfel: există patru niveluri prin care trece, în general, comunicarea: nivelul clișeeilor (Acest ritual arată că am luat act de prezența celuilalt și uneori scoate în evidență și faptul că fiecare dintre părți este dispusă să-și deschidă canalele de comunicare în vederea unor schimburi mai substanțiale), al faptelor (După ce au schimbat clișee, oamenii trec în general la un schimb de informații privind situații de fapt, în relații noi), al opiniilor (Dacă ne exprimăm deschis părerile, oferim celorlalți un temei pe care vor putea construi o conversație interesantă.) și al sentimentelor (dacă ne vom exprima sentimentele, ceilalți vor considera, în general, că în felul acesta le oferim cele mai importante informații asupra persoanei noastre).

Mariana Caluschi [3] apreciază

că autodezvăluirea este esențială în procesul comunicării sociale a emoțiilor și propune educatorilor (profesori, părinți) să-i învețe pe copii moduri educative de autoprezentare și autodezvăluire. În funcție de temperamentul copilului, orientarea lui extrovertită sau introvertită, și mai ales, deschiderea oferită de stilul parental promovat de părinți, comunicarea socială a emoțiilor prin autodezvăluire poate fi benefică pentru dezvoltarea personalității și integrarea socio-școlară a copiilor. În cazul familiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate, acest proces se fragmentează, se blochează, copilul căutând alți parteneri de comunicare sau interiorizându-se până la deteriorarea sănătății psihice.

În comunicarea socială a emoțiilor precum și în dinamica relațiilor interpersonale, familia, prin climatul educațional familial promovat și stilurile parentale afirmate de părinți, are un rol și un loc de prim ordin.

Comportamentul discriminator va fi mai conturat cu cât părinții aparțin stilului parental autoritar, deoarece aceștia își impun principiile copiilor lor, eventual cu forța, se caracterizează prin faptul că le cer copiilor să respecte cu strictețe, fără să comenteze, regulile existente. Aceste reguli au o valoare absolută, iar cea mai mică greșală este însoțită de pedeapsă. Filosofia de viață a părintelui autoritar: ”nimic nu este mai presus de lege”. Din această cauză, părintele nu se simte obligat să ofere explicații suplimentare, justifi-

carea fiind formulată prin expresii de tipul: „De ce? Pentru că sunt mama/tatăl tău! Nu discutăm!”.

4. Cercetare constatativă cu privire la agresivitatea elevilor discriminatori în liceu

1. Scop

Scopul acestui studiu este de a determina, pe de o parte, dacă tinerii discriminatori prezintă și un comportament agresiv asociat, iar pe de altă parte, nivelul acestui comportament agresiv.

2. Obiective

a) Un prim obiectiv al acestui studiu a fost delimitarea raportului discriminator – nediscriminator într-o clasă de elevi.

b) Al doilea obiectiv al prezentei cercetări este de a determina frecvența apariției agresivității la persoanele discriminatoare comparativ cu cele nediscriminatoare.

c) Un al treilea obiectiv pe care cercetarea de față îl atinge este acela de a sublinia cel mai frecvent mod prin care adolescenții își manifestă agresivitatea: agresivitate fizică, agresivitate verbală, furie/mânie sau ostilitate.

3. Ipoteze

a) Agresivitatea este întâlnită mai frecvent la persoanele discriminatoare față de persoanele nediscriminatoare.

b) Dintre formele de agresivitate, cea fizică este semnificativ cea mai des întâlnită formă printre tinerii din liceu.

4. Eșantion

Pentru cercetare am utilizat un lot de 100 de subiecți, elevi ai Liceului Teoretic "Al. I. Cuza" în clasa a XI-a, din care 60 fete și 40 băieți cu vârste cuprinse între 16-18 ani. Dintre cei 100 de subiecți 23 provin din mediul rural și 77 din mediul urban.

5. Metodologie

Pentru cercetarea de față am utilizat *Scala pentru măsurarea distanței sociale*¹ elaborată de Emory S. Bogardus și adaptată de lect. univ. dr. Viorel Robu [9, pp.], scală formată din 7 itemi care măsoară atitudinea etnică.

Itemii adaptați de noi au fost formulați pornindu-se de la varianta stabilită de S. Chelcea. Spre deosebire de varianta adaptată de S. Chelcea, am schimbat forma în care respondenții puteau oferi răspunsurile la itemii scalei, diferențiind pe coloane variantele DA/NU. Itemii au fost prezentați în ordinea descrescătoare a intensității atitudinii față de persoanele de alte etnii, și anume: de la cea mai favorabilă atitudine până la cea mai nefavorabilă atitudine. [9, pp. 16] .

Răspunsurile favorabile la toți primii șase itemi ai scalei, respectiv respingerea ultimului item validează protocolul unui respondent, despre care vom spune că manifestă o atitudine foarte favorabilă față de persoanele de alte etnii (distanța socială este absentă). Un răspuns favorabil la itemul

7, însoțit de răspunsuri favorabile la toți ceilalți itemi, invalidează protocolul cu răspunsuri al unui respondent, întrucât răspunsul la ultimul item intră în contradicție cu acceptarea tuturor celorlalți itemi. Răspunsul favorabil la itemul 7, în condițiile în care, la toți ceilalți itemi, răspunsurile sunt tot favorabile, trebuie să-l determine pe cercetător să se chestioneze cu privire la atenția, seriozitatea sau sinceritatea de care un respondent a dat dovadă, în etapa de completare a scalei. În fine, dacă itemii 1-6 ar fi respinși, iar itemul 7 ar fi acceptat, protocolul cu răspunsuri trebuie considerat ca fiind valid (respondentul manifestă, la extremă, o atitudine nefavorabilă față de persoanele de alte etnii).

Chestionarul de Agresivitate (AQ) [2, pp 452-459] este al doilea chestionar utilizat în realizarea acestei cercetări servind pentru măsurarea a patru aspecte/dimensiuni ale agresivității. Format din 29 de itemi, acest chestionar măsoară patru aspecte ale agresivității, și anume: Agresivitatea Fizică, Agresivitatea verbală, Furia sau Mânia și Ostilitatea.

AQ reprezintă o prelucrare a Inventarului de ostilitate, un instrument folosit în mare măsură/la scară largă dezvoltat de primul autor acum peste treizeci de ani. AQ a fost dezvoltat dintr-un lot de 52 de itemi, dintre care mulți au aparținut Inventarului de ostilitate, cu ajutorul analizei factorului component principal și al factorului de întărire/confirmator. Instrumentul

¹ Emory S. Bogardus, (1925), *Journal of Applied Sociology*, și revizuită, (1933), *Sociology and Social Research*.

permite să se aprecieze/evalueze nu doar cât de agresiv este cineva, utilizând scorul total, ci și cum se manifestă agresivitatea sa, ceea ce se determină prin scorurile subscalelor.

Pentru scorarea testului se folosește următoarea metodă: itemii 24 și 29 sunt scoruri inversate. Scorurile subscalelor sunt suma scorurilor itemilor pentru acei itemi din subscală. Scorul total este suma tuturor scorurilor itemilor și variază între 29 și 145. Scorurile înalte reflectă mai multă agresivitate.

6. Interpretare psihologică

Din rezultatele chestionarelor aplicate lotului de 100 de subiecți și afișate în figura 1 au reieșit următoarele:

1. Prima ipoteză conform căreia persoanele discriminatoare se manifestă semnificativ mai agresiv decât cele nediscriminatoare nu s-a confirmat statistic, rezultatul relevând faptul că persoanele discriminatoare nu sunt agresive față de cele nediscriminatoare, la care agresivitatea pare a fi un mod de a interacționa, acestea fiind ilustrate în figurile 2 și 3.

2. Ipoteza a doua conform căreia agresivitatea fizică este cea mai des întâlnită formă de agresivitate printre tinerii din liceu a fost confirmată statistic, cu alte cuvinte se va observa în figura 7 că tinerii chestionați pentru această cercetare tind să fie mai agresivi fizic, în primul rând, dar și furioși decât agresivi verbal sau ostili.

În această figură (fig.2) se poate observa că 9 din cei 31 de subiecți nediscriminatori au un grad ridicat de agresivitate (80-90), 7 au grad mediu de discriminare (60 – 70), iar 5 dintre aceștia au grad foarte ridicat de agresivitate (100-110).

Din figura nr. 3 se poate observa că 9 din cei 18 subiecți discriminatori au grad de agresivitate ridicat (80-90) și 8 au grad de agresivitate mediu (60-70).

Din această figură înțelegem că 56 din cei 100 de elevi supuși testului de agresivitate (AQ) preferă agresivitatea fizică în detrimentul celorlalte 3 aspecte ale agresivității, iar 31 dintre ei sunt furioși; 16 elevi sunt ostili și doar 8 elevi sunt agresori verbali.

Concluzie

În urma analizei rezultatelor la cele două chestionare am constatat că elevii nediscriminatori sunt, de fapt, mai agresivi decât cei discriminatori și mai furioși decât aceștia. Din fericire, constat că există un număr mic de elevi discriminatori într-o clasă de elevi, dar majoritatea elevilor sunt mai degrabă agresori fizici, decât celelalte tipuri de agresivitate.

Acest studiu ar fi de mare interes atât pentru psihologii școlari, cât și pentru psihologii de familie care ar putea interveni, cu ajutorul părinților, dar și al cadrelor didactice, în educația elevilor, pentru a constata și elimina sau integra în sinele elevilor cauza apariției agresivității acestora. Sistemul modern de învățământ și ca-

drele didactice sunt dotate cu diverse abilități pentru a transforma sau redirecționa agresivitatea către activități pozitive și nonviolente utile dezvoltării armonioase a personalității și caracterului elevilor ca viitori adulți echilibrați și fructuoși.

Bibliografie:

1. Boncu, Ș., (2005). *Procese interpersonale*. Editura Institutul European, Iași.

2. Buss, A. H.; Perry, M., (1992). *The Agression Questionnaire*, *Journal of Personality and Social Psychology*. 63, 452-459. Instrument reproduced with permission of Arnold Buss and the American Psychological Association.

3. Caluschi, Mariana, (2001). *Probleme de psihologie socială*. Editura Carthes, Iași.

4. Cucuș, C., (1996). *Pedagogie*. Editura Polirom, Iași.

5. Cucuș, C., (2000). *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Editura Polirom, Iași.

6. Dolean, D. I., (2009). *Meseria de părinte*. Editura Aramis, București.

7. Plugaru, L., Mariela Pavalache, (2007). *Educație interculturală*. Editura Psihomedica, Sibiu.

8. Poledna, R., Ruegg, F., Rus, C., (2002). *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca.

9. Robu, V. (2011). *Distanța socială față de persoanele de alte rase în rândul studenților români*. În *Psihologie. Revistă științifico-practică*, nr. 4, 2011, Editată de Asociația Psihologilor Practiceni din Republica Moldova.

EDUCAȚIA CA VALOARE ȘI ATITUDINILE EDUCATIVE ALE PĂRINȚILOR

Alexandrina VELCIU, Zenobia NICULIȚĂ

Cuvinte - cheie: Educația ca valoare, sistem educațional, atitudini educative ale părinților.

Summary

As it is demonstrated in numerous studies and articles developed by the education theme, the school role in intellectual, social, psychological training of the child can hardly be overestimated. If it would be considered just the time factor, the number of hours spent daily in school or for homework achievement, that sustain the school importance as a institution, training fact and social space.

Our study is shaped on the role of educative attitude of the parents in training and support of character and personality traits required in the "travel" of the education, both school and family.

This paper focuses on the education as value dimension in two ways: frontal dimension, in other words, the school, also the familial education, being relevant for human existence in the actual society.

Between educational values of the family with direct impact on the educational decisions of parents and on the relation with the educational system, including the different attitudes like accommodation, cooperation, sensibility, initiative and others. All these can be tackled as the values and as the attitude with direct impact on relations between family (parents and children, students) and the school.

După cum demonstrează nenumăratele studii și articole elaborate pe tema educației, rolul școlii în formarea intelectuală, socială, psihologică a copilului poate fi cu greu supraestimat. Dacă ar fi luat în considerare doar factorul timp, numărul de ore petrecut zilnic în incinta școlii sau pentru realizarea temelor de acasă susține importanța școlii ca instituție, factor formator și spațiu social.

Studiul nostru conturează rolul atitudinilor educative ale părinților în formarea și susținerea însușirilor de caracter și personalitate necesar în

procesul educației atât școlare, cât și familiale.

Prezenta lucrare se concentrează pe dimensiunea educației ca valoare în două direcții, și anume, dimensiunea frontală a acesteia, cu alte cuvinte școala, dar și educația familială, relevantă pentru existența individului în societatea actuală.

Printre valorile educaționale ale familiei cu impact direct asupra deciziilor educaționale ale părinților și asupra relațiilor cu sistemul educațional se numără diferite atitudini, precum acomodarea, cooperarea, sensibi-

litatea, inițiativa și altele. Toate acestea pot fi abordate atât ca valori cât și ca atitudini cu impact direct asupra relațiilor dintre familie (părinți și copiii elevi) și școală.

Educația formală ca valoare

Valorile reprezintă standardele după care judecăm lucrurile, persoanele, situațiile și lumea în ultimă instanță. De factură și origine diferită, valorile unui individ sunt preluate, interiorizate și transformate pentru a se integra într-un sistem unitar, care va acționa ca o grilă de interpretare a realității și îi va ghida devenirea.

Având în vedere faptul că educația formală a devenit o condiție necesară pentru obținerea și menținerea unui status social, economic și profesional, nu este de mirare faptul că valoarea acesteia a crescut semnificativ în ultimii ani. Mai mult chiar, educația formală a devenit o valoare în sine. Dacă o valoare este o credință durabilă că un mod de existență este din punct de vedere personal și social preferabil opusului său” (Rokeach, 1973 apud Stănciulescu, 2002, p. 46), atunci educația formală ca valoare este profund înrădăcinată în convingerea că beneficiile participării la activitățile formative ale instituțiilor de învățământ sunt net superioare și dezirabile. Investiția în educația formală are, pentru individ, beneficii economice și sociale chiar și în țările în care condițiile sunt nefavorabile și calitatea serviciilor educaționale scăzută (Hall, 2002). Mai mult decât atât, în condițiile în care volu-

mul enorm al informației științifice nu mai poate fi manageriat cvasiglobal de către un singur individ, educația formală reprezintă singura cale de obținere a competențelor pentru multe dintre profesiile cerute pe piața muncii în ziua de astăzi.

Există, însă, suficiente voci care pun în discuție și provoacă aceste credințe. Părinți sau educatori din domeniul nonformal militează pentru forme alternative de educație, criticând constrângerile și lipsurile sistemului educațional actual. În unele cercuri politice sau religioase, dar și în organisme neafiliate ideologic, există o credință adânc înrădăcinată că școlile au eșuat și dezamăgesc familiile și societatea, nepregătind tinerii în mod adecvat pentru viață. (Halstead, M, & (Eds.), 1996)

Între cele două orientări clare, există o varietate de atitudini ale adulților (părinți, educatori) față de educația formală care modelează felul în care se raportează copiii la experiența lor educațională. Dintre aceștia, părinții reprezintă modelele valorice cele mai pregnante, care imprimă copiilor viziunea lor despre viață și rămân, pentru întreaga existență, repere valorice personale. De exemplu, atunci când părinții vorbesc laudativ despre școală, apreciază realizările copiilor sau sancționează atitudinile negative și absenteismul, ei transmit valori cu privire la educație în general și educația formală în special. Dacă părinții au avut experiențe educaționale negative

sau depreciază importanța educației pe care au primit-o în copilărie, atitudinile lor manifeste vor avea un impact negativ asupra copilului, afectând semnificativ relația acestuia cu școala și cu actorii implicați în educația sa.

În mod cert, educația ca valoare nu se rezumă doar la dimensiunea formală (școlară), dar o include ca parte majoră, relevantă pentru existența individului în societatea actuală. Valorile în general sunt dificil de analizat pentru că sunt puternic înrădăcinate în viziunea despre lume și viață a profesorilor (Halstead, M, & (Eds.), 1996) și părinților. Educația ca valoare, în special, este cu atât mai dificil de abordat cu cât implicațiile sale se extind în aproape toate domeniile existenței. Educația formală reprezintă o dimensiune bine delimitată în acest context, ceea ce permite o analiză mai clară a impactului pe care îl are valorizarea sa de către părinți asupra copiilor.

Părinții reprezintă mediatori ai relațiilor dintre copil și școală, modele de raportare la instituțiile educaționale și decidenți în ceea ce privește primele opțiuni educative ale acestuia. Încrederea sau neîncrederea copilului în valorile școlare și în cadrele didactice, autoritatea de care se bucură acestea depind într-o mare măsură de reprezentările, valorile, atitudinile transmise și întreținute în cadrul familiei.

De la valori la atitudini educative

Între valorile educaționale ale familiei cu impact direct asupra deciziilor educaționale ale părinților și asupra

relațiilor cu sistemul educațional se numără și autoreglarea, acomodarea, cooperarea, sensibilitatea (Kellerhals și Montandon, 1991 apud Stănciulescu, 2002), inițiativa, spiritul critic, informația, conformismul. Toate acestea pot fi abordate atât ca valori cât și ca atitudini cu impact direct asupra relațiilor dintre familie (părinți și copiii elevi) și școală.

„Noțiunea de atitudine educativă este utilizată de numeroși autori într-o accepțiune foarte apropiată de aceea a termenului valoare, întrucât posedă aceleași trei dimensiuni: evaluativă (cred că e bine sau cred că e rău), afectivă (îmi place sau nu îmi place) și conativă (vreau sau nu vreau să fac aceasta).” (Durning, 1995 apud Stănciulescu, 2002). De exemplu, în familiile cu un nivel de studii și cultural ridicat, pedeapsa este rară, părinții preferând să explice greșelile copiilor și să asculte obiecțiile acestora cu privire la justetea deciziilor lor. Astfel, gândirea critică poate fi abordată atât ca valoare educativă a familiei cât și ca atitudine manifestă în cadrul relației dintre copil și școală. Iar rolul părinților în modelarea valorilor educative și transpunerea acestora în atitudini manifeste este esențial atât în familie cât și în cadrul formal al instituțiilor educaționale.

Relația complexă dintre părinți și școală începe odată cu experiența părinților ca școlari și capătă dimensiuni noi după întemeierea unei familii. Având în vedere că părinții, ca medi-

atori ai relației dintre copil și școală, au fost mai înainte elevi, iar copiii lor vor deveni părinți care vor media același tip de relații, se poate vorbi de o transmitere transgenerațională a atitudinilor față de educația formală.

Tipuri de atitudini ale părinților față de educația formală

Varietatea atitudinilor față de educație ale părinților se raportează la două dimensiuni inter-relaționate: atitudinea față de educația formală și atitudinea față de educația nonformală. În funcție de poziționarea față de cele două dimensiuni, pot fi delimitate patru tipuri de atitudini parentale față de educație, care au implicații directe asupra raporturilor dintre părinți și școală:

a) Dezinteres pentru educație în general. Acest tip de atitudine, evident în special în familiile disfuncționale, este adesea asociat neglijenței față de copii și încrederii preponderent nefondată, de orientare externalistă, că destinul acestora nu este influențat semnificativ de educație și eforturile de învățare. Această atitudine reprezintă adesea un abandon al responsabilității în ceea ce privește educația copilului, atribuită școlii.

Rogelio Smith (2005) delimitează între familii educatoare și familii needucatoare – polii realității și responsabilizării în ceea ce privește educația copilului. În acest context, familiile care prezintă un dezinteres față de educația formală și informală a copilului se apropie de cel de-al doi-

lea pol. Părinții care sunt defavorizați din punct de vedere educațional și al resurselor păstrează o distanță față de școală, se simt inconfortabil în relațiile cu aceasta „datorită sentimentelor de respingere și frustrare pe care le generează contactele cu o lume care nu le este familiară și în care nu se simt în largul lor.” (Stănculescu, 2002, p. 191) În consecință, se resemnează repede în cazul unui eșec școlar.

Efectele acestei atitudini asupra copiilor sunt evident distructive. O serie de studii citate de Roback Morse (2002) demonstrează importanța implicării active a părinților în susținerea educației formale a copiilor lor. Implicarea tatălui reduce problemele școlare, în timp ce discuțiile dintre părinți și copii cu privire la temele și evenimentele de la școală conduc la o creștere a rezultatelor școlare atât la domeniul limbii și literaturii, cât și la comunicare. Corelația dintre reușita școlară a copiilor și participarea părinților pare semnificativă mai ales în cazul copiilor aparținând claselor defavorizate și minorităților etnice (Clark, 1983 apud Stănculescu, 2002)

b) Interes pentru educație, dar respingerea educației formale. Această atitudine apare în corelație cu o dezamăgire manifestată mai mult sau mai puțin activ față de școală și eșecul acesteia în a-i asigura copilului competențele necesare și, mai ales, dezvoltarea caracterului ca dimensiune valorică a personalității. Părinții care adoptă această atitudine se re-

găsesc adesea în opoziție cu alți factori educativi sau chiar în disjuncție totală. În consecință, unii dintre părinții care adoptă această atitudine își retrag copiii din sistemul de învățământ, adoptând alternativa educației la domiciliu (homeschooling).

Efectele acestei atitudini asupra copiilor sunt mai dificil de delimitat. Pe de o parte, părinții sunt implicați în educația copiilor și profund interesați de dezvoltarea acestora. Pe de altă parte, atitudinea negativă față de școală și față de experiențele educative ale părinților din vremea copilăriei vor determina o neîncredere a copilului în alți factori educativi decât cei din familie, o izolare a sa față de aceștia și față de structurile sociale asociate lor și chiar respingerea competențelor și cunoștințelor pe care le-ar putea dobândi din aceste surse.

c) Interes pentru educația formală, dar dezinteres pentru cea informală. Acest tip de atitudine este caracteristic pentru părinții care valorizează profund reușita școlară ca parte esențială a succesului în viață al copilului. Educația formală este privită atât ca o nevoie cât și ca o valoare, conturând un așa-zis „sindrom al reușitei”, caracteristic într-o mai mare măsură părinților din clasa de mijloc, pentru care educația formală a reprezentat mijlocul principal de obținere a statutului social actual și a succesului profesional. În cadrul acestei categorii de atitudine se regăsește delegarea responsabilității educaționale către

școală, alături de o supervizare a rezultatelor și, uneori, presiune pentru reușită atât asupra copilului cât și asupra cadrelor didactice. Aceasta se datorează și efortului pe care părinții din această categorie îl depun pentru menținerea statusului social și pentru oferirea celor mai bune condiții materiale și educative copiilor, ceea ce face să le rămână prea puțin timp pentru implicarea concretă în activitățile educative ale copiilor.

d) Interes atât pentru educație informală cât și pentru cea formală. Părinții care sunt profund interesați de toate aspectele educației urmăresc un echilibru al dezvoltării copilului și se găsesc într-o relație de cooperare cu școala, încercând să acționeze complementar, jucând adesea rolul de mediator și încercând să păstreze un raport optim între activitățile educative formale și informale. Acești părinți sunt preocupați de crearea, menținerea și consolidarea unor relații pozitive între copil și școală și manifestă atitudini favorabile, dar echilibrate față de aceasta. Ei arată o preocupare constantă pentru îmbunătățirea performanțelor copiilor, dar și ale școlii.

Studii de caz

Lucrarea de față include două studii de caz ilustrative pentru influența pozitivă sau negativă pe care o au atitudinile părinților față de educația formală asupra comportamentelor, atitudinilor și performanței școlare a copiilor lor. Aceste studii de caz se bazează pe observațiile și evaluările realizate

de către cadrul didactic pe perioada celor patru ani din învățământul primar parcursi împreună cu subiecții.

Studiu de caz A.

Elev M. A.

Sex: Masculin

Vârsta: 10 ani

I. DATE REFERITOARE LA FAMILIE

M. A. este cel de-al doilea copil al familiei, având o soră mai mare cu doi ani și doi frați mai mici cu 5, respectiv șapte ani. Ambii părinți lucrează cu normă întreagă, copiii fiind lăsați pe perioade îndelungate în îngrijirea bunicilor din partea maternă.

Părinții manifestă dezinteres față de educația formală a copilului și o preocupare disproporționată pentru confortul său emoțional. Nu sunt fermi în respectarea regulilor stabilite și nu fixează standarde și obiective clare în ceea ce privește educația copilului. Se asigură că fiul lor beneficiază de condiții fizice și resurse de nivel superior și îi oferă frecvent daruri. Atitudinile părinților subiectului sunt mixte, variind între indiferență și hiperprotecție.

Mediul familial este marcat de absența îndelungată a părinților și de lipsa autorității acestora. Bunicii nu reușesc să stabilească și să mențină o disciplină a copiilor și se preocupă doar de nevoile lor fizice și de securitate.

Părinții interacționează puțin cu mediul școlar în care își desfășoară activitatea subiectul și cu cadrele di-

dactice. Au existat câteva situații tensionate între cadrul didactic de la clasă și părinți referitoare la comportamentul lui M.A.

II. DATE PRIVIND SĂNĂTATEA ȘI DEZVOLTAREA FIZICĂ A COPILULUI

Din punct de vedere fizic, subiectul este dezvoltat armonios și prezintă o figură athletică. Fiind pasionat de sport, practică înotul cu regularitate. Elevul este rareori bolnav. Nu există boli cronice sau deficiențe fizice sau psihice.

III. SITUAȚIA ȘCOLARĂ

M.A. prezintă dificultăți de adaptare la mediul școlar, generate de conflictul dintre mediul familial și cel școlar și de lipsa de susținere din partea familiei. Obține calitative medii și scăzute la toate disciplinele, cu excepția educației plastice și educației fizice.

Nu este preocupat de rezultatele sale școlare și nu consideră că ar putea să și le îmbunătățească.

IV. PROCESE ȘI CAPACITĂȚI COGNITIVE IMPLICATE IN ACTIVITATEA DE ÎNVĂȚARE

Percepții și reprezentări: În domeniul perceptiv, subiectul nu prezintă dificultăți. Are capacitate de a diferenția cu precizie nuanțele cromatice și de autocontrol asupra propriilor emisiuni vocale. Are o bună orientare spațio-temporală și diferențiază cu ușurință formele geometrice precum și sursele sonore diferite. Prezintă o sensibilitate crescută în domeniul percepțiilor și

reprezentărilor kinestezice.

Domeniul cognitiv:

Gândirea: Elevul învață lent și uită ușor. Prezintă dificultăți de înțelegere a sarcinilor și a informațiilor predate. Citește cu dificultate și scrie cu greșeli. Erorile de calcul sunt frecvente și persistente în timp. Întâmpină dificultăți în identificarea esențialului, în realizarea de generalizări și aplicarea informațiilor în contexte diferite. Deficiențele sale sunt mai degrabă rezultatul lipsei unor deprinderi de învățare decât al unui potențial scăzut.

Memorează cu dificultate și uită ușor. Prezintă dificultăți de reproducere a informațiilor prezentate cu câteva momente înainte. Memoria de lungă durată este deficitară și, în lipsa unui efort susținut de învățare, prezintă lacune mari, chiar și în ceea ce privește domeniul memoriei autobiografice.

Imaginație și creativitate. Imaginația este săracă, lipsită de vigoare, de originalitate și marcată de împrumuturi din jocurile computerizate și filmele numeroase pe care subiectul le urmărește cu regularitate.

Atenția: superficială, greu de captat și menținut. Nu se poate concentra prea mult asupra unei activități, fluctuând între mai multe obiecte de interes. Capacitatea de concentrare este mică, obosește foarte repede și nu poate susține un efort intelectual decât pe o perioadă foarte scurtă.

Limbajul: Vorbirea este marcată de dificultăți și sărăcia vocabularului. Dezacordurile gramaticale sunt frec-

vente. În lipsa obiceiurilor de lectură, vocabularul elevului este sărac, limitat la termeni uzuali și marcat de elemente de jargon.

Motivația: M.A. este slab motivat pentru învățare, cu o predominanță afectivă. Motivația intrinsecă, dorința de cunoaștere sunt slab dezvoltate și, cu toate eforturile cadrelor didactice, au rămas astfel de-a lungul claselor primare.

Voința: Domeniul volitiv nu beneficiază de susținerea și antrenamentul familiei pentru dobândirea unor deprinderi care să conducă la o autodisciplină eficientă. Se mobilizează cu dificultate. Nu reușește să își respecte deciziile și promisiunile și este ușor distras de la eforturile de învățare.

Domeniul emoțional este marcat de apatie și chiar deprimare ușoare. Ocazional, M.A. manifestă emoții impulsive de mânie, în special în relațiile cu colegii. Subiectul prezintă o toleranță redusă la frustrare și abandonează activitățile imediat ce acestea devin dificile sau neplăcute. Manifestările sale emoționale sunt adesea ambivalente.

V. ASPECTE ALE INTEGRĂRII ȘCOLARE ȘI SOCIO-AFECTIVE

Este nehotărât, neîncrezător în forțele proprii, și de aceea preferă activitățile ușoare. Manifestă dezinteres și evită sarcinile școlare. Atitudinea la clasă este pasivă, dezinteresată, absentă, cu atenția perturbată. Acumulează goluri în cunoștințe, nu finalizează activitățile și are dificultăți în învățare.

În relațiile cu colegii se găsește adesea în conflict, în special datorită atitudinii sale de ironie la adresa performanțelor lor. Inițiază competiții în domeniul sportiv pe care le câștigă cu ușurință și ridiculizează dificultățile unor colegi în acest domeniu. Ocazional devine agresiv.

VI. TRĂSĂTURI DE PERSONALITATE

Temperament: predominant cole-ric, impulsiv, iritabil, agresiv și autoritar, exteriorizat, inegal, vioi, impetuos, agitat, are tendință de surescitare și epuizare, neliniștit, nerăbdător, face risipă de energie, este înclinat spre acțiune.

Caracter: Așa cum este descris de cadrele didactice, M.A este delăsător, fără ambiție, fără inițiativă, manifestă automulțumire. Atitudinile sale sunt adesea interpretate drept aroganță și lene de către colegi. Nu are spirit autocritic, simțul valorii personale, nu manifestă modestie, autoexigență, încredere în sine.

Aptitudini: M.A. este preocupat de domeniul sportiv, și obține unele performanțe în acest domeniu. În toate celelalte domenii școlare, prezintă un interes redus pentru activități și, în lipsa motivației de a participa, aptitudinile sale sunt dificil de identificat.

VII. CONCLUZII:

Dificultățile de învățare ale lui M. A. se datorează într-o bună măsură atitudinii pe care o manifestă față de școală și lipsei de susținere din partea familiei în ceea ce privește activitățile

educative. În rarele ocazii în care este motivat extrinsec să participe activ la sarcinile și activitățile de învățare din clasă, M.A. demonstrează o bună capacitate de înțelegere și raționamente adecvate vârstei.

În consecință, deși a primit susținere și atenție suplimentară în clasă, la finalul ciclului primar, elevul prezintă lacune în cunoștințe, un stil de învățare neeficient și o atitudine negativă față de școală.

Studiu de caz B.

Elev I. N.

Sex: Masculin

Vârsta: 10 ani

I. DATE REFERITOARE LA FAMILIE

Familie nucleară (simplă) constituită din cei doi părinți și doi copii de sex masculin. Subiectul este cel mai mare dintre copii. Diferența de vârstă dintre cei doi frați este de 4 ani.

Mediul familial este stimulativ pentru I.N., marcat de raporturi pozitive între adulți și copii. Părinții îi acordă atenție subiectului, îl îndrumă, îl supraveghează, îl ajută și sunt preocupați de problemele copilului. Părinții sunt profund interesați de educația formală a copilului și urmăresc activ colaborarea cu școala și cu cadrul didactic. Față de copil se manifestă ferm, stabilind de comun acord reguli pe care apoi le respectă. Urmăresc în mod echilibrat atât nevoile emoționale ale copilului cât și pe cele educaționale. Valorizează educația și își manifestă activ interesul pentru temele,

activitățile și reușitele copilului. manifestă atitudini pozitive față de școală și cadrele didactice și imprimă respect față de educație în general.

Părinții elevului păstrează constant o legătură constructivă cu școala, contribuind prin atitudinea lor la facilitarea adaptării elevului la mediul școlar. Familia este foarte atentă la sugestiile cadrului didactic și manifestă de fiecare dată interes și deschidere față de observațiile legate de comportamentele și atitudinile elevului. De asemenea, părinții elevului susțin și chiar inițiază diverse proiecte organizate de școală sau în clasă, implicându-se activ și în proiecte extracurriculare.

II. DATE PRIVIND SĂNĂTATEA ȘI DEZVOLTAREA FIZICĂ A COPILULUI

Din punct de vedere biofizic, elevul are un aspect echilibrat. Dezvoltarea scheletică este suplă și armonioasă. Înălțimea și greutatea se încadrează în intervalul specific vârstei la care se află. Elevul este rareori bolnav. Nu există boli cronice sau deficiențe fizice sau psihice.

III. SITUAȚIA ȘCOLARĂ

Elevul I.N. s-a adaptat cu ușurință mediului școlar, a obținut rezultate foarte bune la toate disciplinele și este preocupat de o pregătire suplimentară, ceea ce i-a adus premii la diferite concursuri și olimpiade.

Elevul citește literatură bogată și selectivă, adaptată vârstei și nivelului intelectual. Are un limbaj dezvoltat și comunică cu ușurință.

Are reale abilități în rezolvarea problemelor de matematică și posedă viteză de calcul deosebită.

IV. PROCESE ȘI CAPACITĂȚI COGNITIVE IMPLICATE ÎN ACTIVITATEA DE ÎNVĂȚARE

Percepții și reprezentări

Elevul prezintă o capacitate mare de diferențiere a nuanțelor cromatice și a sunetelor produse și de identificare a surselor acestora. Are reprezentări bine formate cu privire la fenomenele fizice și sociale și poate anticipa apariția lor.

Domeniul cognitiv:

Gândirea: Rezistent la efort intelectual, sistematizează cu ușurință informațiile, înțelege explicațiile concise și relațiile logice dintre concepte și fenomene. Execută sarcinile școlare complet și corect. Prezintă un volum de cunoștințe adecvat vârstei, puțin peste medie.

Memorează ușor, logic și recunoaște cu ușurință elementele memorate. Trecerea informațiilor în memoria de lungă durată se realizează cu ușurință, fără dificultăți semnificative.

Imaginație și creativitate. I.N. prezintă un interes deosebit pentru literatură, dovedind o imaginație creatoare în acest domeniu.

Atenția: Este persistentă; nu se abate ușor de la activitatea principală. Urmărește expuneri orale, texte imaginii sau acțiuni pe o perioadă îndelungată, fără întreruperi.

Limbajul: Este fluent, logic, corect și expresiv. Poate formula multe

idei nuanțate, are un vocabular bogat. Descrie organizat evenimente și locuri pe care le-a văzut. Folosește expresii și figuri de stil în mod adecvat.

Motivația. I. N. a demonstrat o sensibilitate mai mare la motivația pozitivă, fiind încurajat de aprecierile profesorului și ale părinților. De asemenea, pe parcursul timpului, motivația sa pentru învățare a devenit din ce în ce mai puternic intrinsecă, marcată de curiozitate epistemică.

Voința: Elevul se mobilizează ușor, depășește greutățile cu care se confruntă fără un efort prea mare, este decis în legătură cu opțiunile proprii și își susține efortul volitiv într-un mod adecvat vârstei.

Domeniul emoțional: Este flexibil, se adaptează ușor la nou și dă dovadă de stăpânire de sine. Este calm și echilibrat, predominant optimist. A căpătat încredere în forțele proprii și dorința de a-și îmbunătăți performanțele. Totuși, atunci când nu reușește să realizeze anumite sarcini sau activități, își exprimă frustrarea și emoțiile negative prin plâns și autoculpabilizare.

V. ASPECTE ALE INTEGRĂRII ȘCOLARE ȘI SOCIO-AFECTIVE

I. N. este comunicativ, sociabil, execută cu interes sarcinile date, participă necondiționat la viața grupului. Dovedește abilități de organizare atunci când participă la activități de grup; este sârguincios, inventiv, creativ, sigur pe sine, independent. Cooperant atunci când participă la activități în echipă, subiectul acceptă totuși pro-

vocările unei competiții școlare sau de loisir și dă dovadă de fair-play în aceste situații.

Elevul este implicat în activitățile clasei și, după o perioadă de atitudine expectativă, s-a integrat destul de ușor în colectiv. Este comunicativ și dă dovadă de multă maturitate în conversație și comportament, ceea ce face să mențină relații de prietenie cu unii colegi de vârste mai mari.

Deoarece menține o atitudine de respect față de valorile celorlalți, are un acut simț al dreptății, negociază cu ușurință în relațiile cu adulții și mediază conflictele dintre colegi, este apreciat de aceștia și are un real potențial de lider.

VI. TRASATURI DE PERSONALITATE

Temperament: I.N. este predominant sangvinic: vesel, bine dispus, ușor adaptabil, comunicativ, ritmic, cu o puternică mobilitate a vieții afective, nestatornic, interesat de noutate, dornic de schimbare.

Caracter: Deși nu se poate vorbi încă de un caracter cristalizat, trăsăturile care s-au manifestat mai pregnant în conduita subiectului sunt consecvența, hărnicia, perseverența și spiritul critic, alături de creativitate, generozitate, corectitudine, sociabilitate, sinceritate. Atitudinea sa față de propria persoană este marcată de simțul valorii personale, dar și de spirit autocritic, exigență, uneori excesivă.

Aptitudini: Foarte creativ, I.N. prezintă aptitudini în domeniul lite-

rar, fiind capabil de un nivel superior de expresivitate în acest domeniu. De asemenea, aptitudinile sale artistice sunt valorificate și în domeniul muzical, elevul urmând cursuri de pian.

VII. CONCLUZII:

I. N. manifestă o atitudine favorabilă față de învățatură, arătând interes și plăcere în rezolvarea temelor. Susținerea din partea părinților, atitudinea lor favorabilă față de școală și valoarea pe care o acordă educației se reflectă în atitudinea și rezultatele elevului I. N.

Elevul reprezintă o prezență agreabilă în colectivul clasei, manifestând curiozitate epistemică, dorința de învățare și empatie față de învățător și colegi. Această orientare atitudinală îl face deschis la inițiativele educaționale ale cadrului didactic și orientat spre performanță.

Nivelul aptitudinilor intelectuale, lingvistice și al cunoștințelor generale reprezintă o bază solidă pentru evoluția favorabilă a elevului în anii următori. În măsura în care eforturile sale vor fi susținute în continuare sistematic de familie și școală, se poate anticipa că va atinge performanțe de nivel superior.

Tendențe atitudinale și schimbarea raporturilor dintre părinți și școală

Există o multitudine de factori care influențează atitudinile educative ale părinților și care modelează raporturile dintre familie și școală. Dintre acestea se remarcă: traiectul profesio-

nal individual al părinților, aspirațiile lor profesionale împlinite sau nu, soliditatea relației de cuplu și coerența strategiilor educative ale partenerilor. Modificările apărute în acești factori vor determina schimbări coerente la nivel atitudinal.

Dincolo de acești factori psihosociali, există o serie de transformări atitudinale cvasigeneralizate, care dezvăluie tendințe noi în evoluția relațiilor dintre familie și școală.

După cum observă și Stănciulescu E. (7, p. 12), interesul părinților pentru educația copiilor și rolurile educative parentale specifice sunt "achiziții" relativ recente ale familiilor nucleare, izolate din comunitățile mai largi, pe măsură ce s-a trecut la producția de tip industrial, dar în condițiile progresului industrializării și urbanizării, funcția educativă a familiei se diminuează progresiv, fiind preluată de instituții sociale specializate.

Totuși, se poate vorbi de o multiplicare și de o diversificare a funcțiilor educative ale familiei, în special în ceea ce privește dimensiunea emoțională și cea socială. Gândirea critică, autonomia, creativitatea, inițiativa pot fi abordate atât ca valori cât și ca atitudini educative noi, promovate de părinți și educatori deopotrivă. Se poate vorbi chiar de „o lume a consumatorismului educativ, așa cum o dovedește, între altele, amploarea pe care au dobândit-o învățământul privat și, în general, investiția în școlarizarea copiilor.” (Stănciulescu, 2002, p. 174)

În consecință, din ce în ce mai mulți părinți nu se mai consideră incompetenti și nu mai cedează total rolul educativ al școlii, în timp ce profesorii cooperează părinții într-un parteneriat familie-școală. Familia devine o instituție a stabilizării (Rogelio Smith, 2005, p. 233) care răspunde nevoii de apartenență, construiește concepția despre lume și viață pentru înțelegerea și interpretarea lumii, oferă principii de conviețuire umană, conturează identitatea și formează imaginea de sine a copiilor, stabilește tiparele culturale legitime, oferă un cadru adecvat pentru evaluarea valorilor. Din această responsabilitate împărțită între familie și școală pentru dezvoltarea noilor generații se creează o relație care, dacă nu este manageriată corespunzător, poate conduce la tensiuni și atitudini ambivalente. (Taylor, 1994)

În concluzie, școala rămâne principala cale spre creșterea statusului social, spre împlinirea nevoilor de cunoaștere și dezvoltare a unor abilități și competențe direct legate de traiectul profesional. Atitudinile părinților față de ea și locul pe care îl acordă educației formale ca valoare pot fi propulsorul spre reușita și performanța copiilor sau principala piedică în calea atingerii acestora. E o problemă de alegere, orientare valorică și, în ultimă instan-

ță, filosofie de viață pe care părinții și-o asumă și pe care o vor transmite generațiilor următoare.

Listă de referințe bibliografice

1. Berrik, J. D., Fuller, B., & (eds.). (2005). *Good Parents or Good Workers? How Policy Shapes Families' Daily Lives*. New York: Palgrave Macmillan.
2. Hall, R. E. (2002). *The Value of Education: Evidence from Around the Globe*. In E. P. Lazear, & (ed.), *Education in the Twenty-first Century* (pp. 25-40). Stanford: Hoover Institution Press.
3. Halstead, J. M., Halstead, M, T., & (Eds.). (1996). *Values in Education and Education in Values*. London: Falmer Press.
4. Lazear, E. (. (2002). *Education in the Twenty-first Century*. Stanford: Hoover Institution Press.
5. Roback Morse, J. (2002). *Competing Visions of the Child, the Family, and the School*. In E. P. Lazear, *Education in the Twenty-first Century* (pp. 147-177). Stanford: Hoover Institution Press.
6. Rogelio Smith, R. (2005). *Procesul pedagogic. Agonie sau renaștere?* Cernica: EITA.
7. Stănculescu, E. (2002). *Sociologia educației familiale*. Iași: Polirom.
8. Taylor, D. (1994). *Schools as a target for change. Intervening in the school system*. In E. Dowling, & E. Osborne, *The Family and the School. A joint systems approach to problems with children* (pp. 127-147). London: Routledge.

MOTIVAȚIA ÎNVĂȚĂRII LA STUDENȚI

Angela VERDEȘ

Cuvinte - cheie: motivația învățării, motivul acumulării cunoștințelor, motivul obținerii diplomei, motivul de autorealizare, motive profesionale.

Summary

The purpose of this article is the learning motivation research of psychologists at first year students. The experimental study determined the dominant reasons that determine students at first year to study are reasons that develop their intellect, deepening knowledge in chosen field of specialty, reasons of assimilation of the profession, of communication to be good specialists. However a part of students are minded to avoid unpleasant situations. And the 5-th part of student who participate in the experiment I obtained a high level of motivation to get diploma- for them is very important to get the diploma, which is why they are study.

Diverși autori enumeră diferite motive care vizează alegerea facultății, instituției de învățământ superior, în general a profesiei, și această alegere este generată în mare măsură de perspectiva de viitor, de reușita profesională și de viața socio-economică și politică din ultima perioadă a țării.

Principalele motive de admitere în învățământul superior enunțate în literatura de specialitate sunt: dorința de a fi inclus în mediul studentesc, importanța socială a profesiei, sfera largă de aplicare a acesteia, cu respectarea intereselor societății și a aptitudinilor persoanei [3, p. 45]. A. H. Печников, Г. А. Мухина (1996) afirmă că motivele educaționale ale studenților sunt: motivele profesionale și ale prestigiului personal, motive pragmatice (a obține o diplomă de învățământ superior) și motive cognitive [apud 4, p.237].

Motivele de învățare dominante variază în dependență de anul de stu-

dii. М. В. Вовчик-Блакитная (1983) afirmă că la etapa de inițiere (anul I de studiu), atunci când are loc tranziția de la viața de elev la cea de student, ca motiv principal de învățare se distinge motivul de prestigiu (în stabilirea statutului de student), în al doilea rând – e motivul cognitiv, iar al treilea - motivul profesional-practic.

Pentru a determina care sunt motivele dominante la studenții psihologi am efectuat o cercetare experimentală care a fost desfășurată la Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă". Eșantionul a fost constituit din 30 de subiecți ai anului I, specialitatea Psihologie.

În scopul studierii motivației învățării subiecților cercetați am utilizat următoarele tehnici: Testul "Motivația învățării la facultate" de T. I. Elin; Testul "Diagnosticarea motivației învățării la studenți" de A. A. Rean, V. A. Iaculina, modificat de I. Badmae-

va, „Metoda unui șir de motive”.

În continuare vom prezenta rezultatele motivelor dominante selectate de studenți la testul “Motivația învățării la facultate”.

Din analiza figurii 1 vedem că acest motiv al acumulării cunoștințelor are nivel înalt de dominare la 45% dintre subiecții cercetați, ei dau dovadă de sârguință, dorință de a ști, de a cunoaște, de a fi persoane multilateral dezvoltate, acumulând cunoștințe din diferite domenii. La 15 % dintre studenții anului I observăm nivel mediu de prevalare al acestui motiv și la 40 % dintre studenți nivel scăzut de manifestare al motivului dat.

În urma calculării punctajului acumulat de fiecare subiect la scala a doua “motivele asimilării profesiei”, am obținut următoarea distribuție a datelor (fig.2). În ceea ce privește manifestarea acestui motiv, 45% dintre subiecții experimentali au obținut nivel înalt, ei au tendință de a însuși cunoștințele profesionale necesare, doresc să devină specialiști în domeniu, să înțeleagă toate nuanțele profesiei, pentru a putea activa în sfera aleasă. La 15% dintre subiecții supuși cercetării prevalează un nivel mediu al motivului asimilării profesiei, și la 45% predomină un nivel scăzut al motivului dat.

Rezultatele privind motivul obținerii diplomei este prezentat în figura 3.

Observăm că la 20% dintre studenții experimentați predomină un nivel înalt al motivului obținerii diplomei, pentru ei este importantă licența,

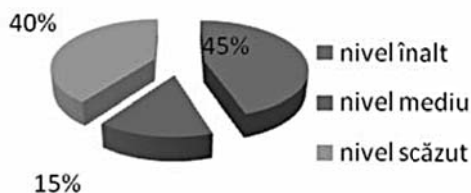

Figura 1. Distribuția datelor privind motivul acumulării cunoștințelor

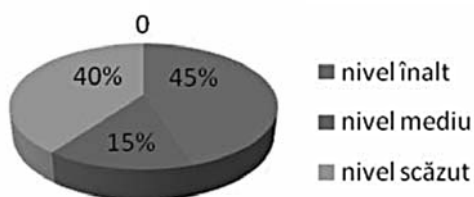

Figura 2. Distribuția datelor privind motivul asimilării profesiei

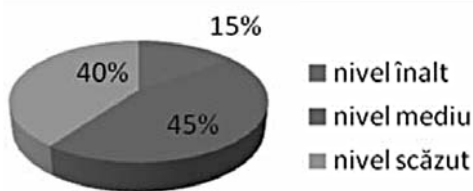

Figura 3. Distribuția datelor privind motivul obținerii diplomei

acesta fiind motivul care stă la baza procesului de învățare, nivel mediu de manifestare al acestui motiv este prezent la 50% dintre subiecți și 30% dintre studenți au nivel scăzut de dominare al acestui motiv.

La următoarea etapă a cercetării noastre am aplicat testul “Diagnosticarea motivației de învățare la studenți” cu scopul de a studia care sunt motivele ce îi determină pe studenți să învețe. Astfel, în urma calculării datelor subiecților privitor la motivele comunicative am obținut rezultate ce

sunt reflectate în figura 4.

Datele enunțate denotă faptul că motivul comunicării este dominant la 60% din subiecții anului I. Fiind unul dintre motivele care stă la baza procesului de învățare, acest motiv se manifestă prin faptul că studenții au tendințe de a-și expune părerile proprii, de a-și afirma personalitatea și a-și valorifica opiniile în orice condiții. La 15% dintre subiecți predomină un nivel mediu al motivului de comunicare, iar la 25% dintre studenții anului I acest motiv se manifestă la nivel scăzut.

Motivele evitării situațiilor neplăcute au un nivel înalt de prevalare la 5% dintre subiecții supuși cercetării, ei tind spre relații interpersonale favorabile, sunt responsabili față de cerințele care le sunt propuse, dar sunt rezervați în acțiunile propuse din cauza fricii de eșec.

Totuși o bună parte dintre subiecții anului întâi (65%) au nivel mediu de dominanță al acestui motiv în activitatea lor de învățare, și 30% dintre subiecții cercetați manifestă nivel scăzut de prezență al acestui motiv.

Conform distribuției de rezultate ale subiecților cercetați privind motivele prestigiului am obținut următoarele rezultate: 30% dintre subiecți prezintă nivel înalt de prevalare al motivului prestigiului, ei învață profesia de psiholog deoarece o consideră prestigioasă, faimoasă, 40% dintre subiecți manifestă nivel mediu de dominanță al acestui motiv și 30% prezintă nivel scăzut.

Motivația învățării care se ba-

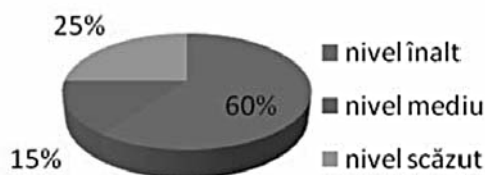

Figura 4. Distribuția datelor privind motivele comunicative

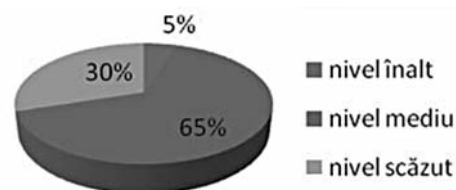

Figura 5. Distribuția datelor privind motivele evitării situațiilor neplăcute

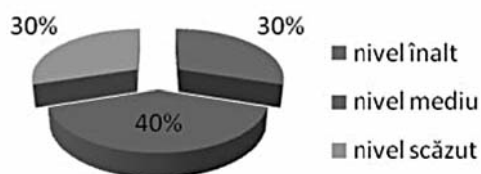

Figura 6. Distribuția datelor privind motivele prestigiului

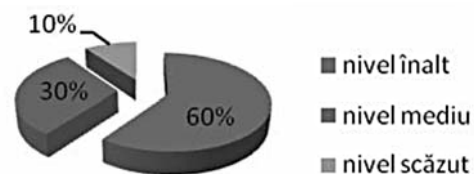

Figura 7. Distribuția datelor privind motivele profesionale

zează pe motivele profesionale este prezentă la 60% dintre subiecți, aceștia învață deoarece sunt interesați de profesie și vor să o asimileze cât mai bine, acest motiv prezintă nivel mediu de prevalare la 30% și nivel scăzut la 10% dintre ei.

Distribuția de rezultate a datelor privind motivul autorealizării s-a prezentat în felul următor: la 20% dintre subiecții din primul lot acest motiv prezintă nivel înalt, motivația lor se axează pe acest motiv, în consecință ei învață pentru a se realiza, să-și satisfacă trebuințele de a învinge obstacole, și de a obține performanțe superioare, de a se întrece pe sine înșiși; 45 % dintre studenții incluși în experiment au nivel mediu și 35% nivel scăzut de prevalare al acestui motiv.

Motivele cognitive sunt reprezentative pentru motivația învățării, deoarece însăși activitatea de învățare include în sine procese cognitive ca gândirea, imaginația, atenția, percepția etc. Astfel, acest motiv esențial se prezintă la un nivel înalt la 65% dintre studenți, la un nivel mediu la 25% și 10 % dintre subiecți au nivel scăzut de prevalare al motivului dat.

În urma distribuțiilor de rezultate la scala “motivelor sociale”, la studenții anului I de studiu la specialitatea Psihologie am obținut următoarele rezultate: acest motiv prezintă nivel înalt de dominare la 35% dintre subiecții anului I, ei tind să acorde simpatie și să satisfacă nevoile altuia care se află în necaz. De asemenea, 35% dintre subiecți au nivel mediu de dominare al acestui motiv și 30 % nivel scăzut de prevalare.

Din cele analizate mai sus am putea concluziona că motivația învățării la studenții supuși cercetării este determinată de motivele: cognitive

(65%), motivele evitării neplăcerilor (65%), motivele profesionale (60%) și comunicative (60%), cel mai scăzut nivel de dominare îl are motivul autorealizării creative (20%).

La etapa trei a studiului experimental am aplicat testul “Metoda unui șir de motive” care măsoară motivele: responsabilitate, autodeterminare, buneii dispoziții, motivele prestigiului, motivele evitării situațiilor neplăcute, motivare prin conținut și prin proces.

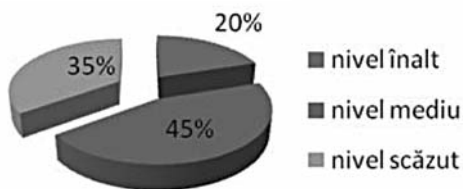

Figura 8. Distribuția datelor privind motivele autorealizării creative

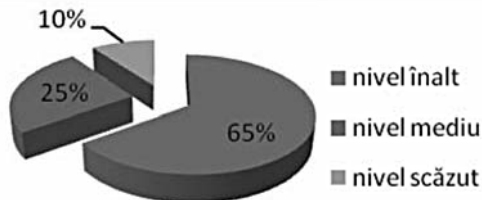

Figura 9. Distribuția datelor privind motivele cognitive

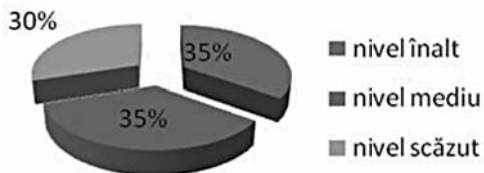

Figura 10. Distribuția datelor privind motivele sociale

Conform distribuției de rezultate a motivelor de responsabilitate obținem următoarea reprezentare grafică.

Datele enunțate în fig. 11 denotă faptul că motivele de responsabilitate sunt dominante doar la 15% dintre studenții experimentați, la 45% nivel mediu și la 40% nivel scăzut.

Astfel, în urma calculării rezultatelor privitor la motivele autodeterminative ale subiecților cercetați am obținut următoarele rezultate (fig.12):

Datele din figura 12 arată că din toți subiecții cercetați la scala „motivele autodeterminării” nivel înalt au înregistrat 30% din subiecți, nivel mediu – 30%, iar nivel scăzut – 40%.

În urma distribuțiilor de rezultate la scala “motivele buneii dispoziții”, la primul lot am obținut următoarele (fig. 13):

Acest motiv prezintă nivel înalt de dominanță la 45% dintre subiecții anului I, ei tind să fie mereu bine

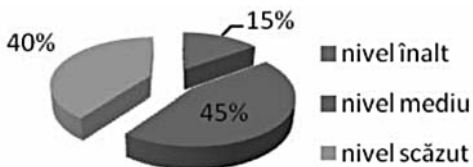

Figura 11. Distribuția datelor privind motivele de responsabilitate

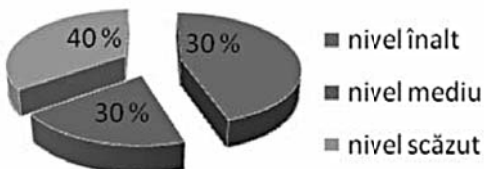

Figura 12. Distribuția datelor privind motivele autodeterminării

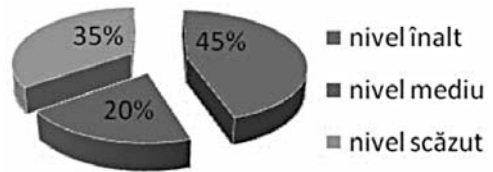

Figura 13. Distribuția datelor privind motivele buneii dispoziții

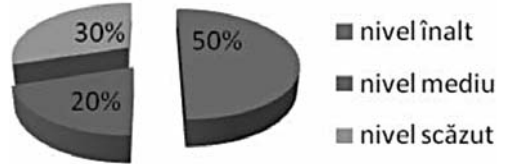

Figura 14. Distribuția datelor privind motivarea prin conținut

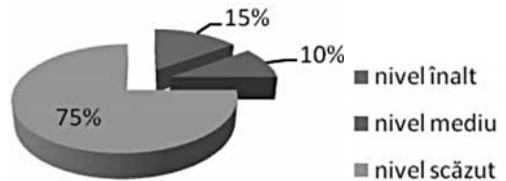

Fig.15. Distribuția datelor privind motivarea prin proces

dispuși. De asemenea, 20% dintre subiecți au nivel mediu de dominanță al acestui motiv și 35% nivel scăzut de prevalență.

Pentru a concluziona dominanța motivării prin conținut am reprezentat datele obținute în felul următor (fig. 14):

50% dintre studenții supuși cercetării au nivel înalt de dominanță al motivării prin conținut, 20% nivel mediu și 30% nivel scăzut.

Însă ceea ce ține de motivarea prin proces aranjând datele în diagramă am prezentat în felul următor (fig. 15):

Datele din figura 15 ne arată că

din toți subiecții cercetați la scala „motivarea prin proces” nivel înalt au înregistrat 15% din subiecți, nivel mediu – 10%, iar nivel scăzut – 75%.

Dacă analizăm rezultatele obținute la metoda dată, putem concluziona că cel mai înalt nivel de dominare s-a atestat la scala “motivare prin conținut” (50%), ceea ce înseamnă de fapt că pentru a însuși mai bine cele ce se relatează și pentru a obține performanțe mai mari e nevoie de motivarea prin conținut. Totodată, cel mai slab motiv în activitatea de învățare este motivul prestigiului (10%), motivele de responsabilitate (15%) și motivarea prin proces (15%).

Concluzii

Motivele dominante care îi determină pe studenții psihologi din anul întâi să studieze sunt cele ce țin de comunicare, de dezvoltarea intelectuală, aprofundarea cunoștințelor în domeniul de specialitate ales, de asimilare

a profesiei, dorindu-și să devină buni specialiști în domeniu.

Totuși o bună parte dintre studenții anului întâi sunt marcați de motivele evitării situațiilor neplăcute și de un nivel redus de responsabilitate. Iar la a cincea parte dintre studenții supuși experimentului predomină un nivel înalt al motivului obținerii diplomei – pentru ei este importantă licența, acesta fiind motivul care stă la baza procesului de învățare.

Bibliografie

1. Necasu, I., (1990). *Învățarea academică independentă*. Ghid metodologic. București, Editura Militară.
2. Negovan, V., (2004). *Autonomia în învățarea academică – fundamente și resurse*. București, Editura Curtea Veche.
3. Maslow A., (2008). *Motivația și personalitatea*. București, Editura Trei.
4. Ильин, Е. П., (2003). *Мотивация и мотивы*. СПб, Питер.

PSIHOLOGIA FAMILIEI**ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СУПРУГОВ,
ВЛИЯЮЩИЕ НА УДОВЛЕТВОРЕННОСТЬ БРАКОМ**

Елена БЫЧЕВА, Александра РАЕЦКАЯ

Ключевые понятия: Удовлетворенность браком, семейные отношения, личностные особенности, семейные кризисы, потребности.

Summary

In article satisfaction by marriage at families with a various experience of family life, and as influence of personal features of spouses on satisfaction marriage is investigated. At spouses with a various experience of matrimonial life satisfaction marriage is influenced by various personal features.

Отношение к любви и браку каждого поколения несет на себе отпечаток времени, в котором оно живет, и психологии людей, а также условий жизни и нравственно-эстетических принципов, которые сложились в обществе. Как считают специалисты, непрочность современных браков в большей степени связана с отсутствием у молодежи воспитания истинного уважения к институту семьи [2, 3, 4, 6].

Индивидуальные особенности каждого из членов семьи непосредственным образом влияют на их адаптацию к семейным взаимоотношениям, а также на их удовлетворенность сложившимися отношениями.

Таким образом, проблема изучения влияния личностных особенностей и установок молодых супругов на удовлетворенность браком является актуальной на се-

годняшний день, т.к. количество разводов в нашей стране неуклонно растет и это, несомненно, приводит к возникновению других проблем в обществе: снижается рождаемость, повышается конфликтность в межличностных отношениях и др.

На сегодняшний день существует значительное количество отечественных и зарубежных исследований, посвященных проблеме супружеского благополучия. Среди них работы Алешиной Ю. Е., Андреевой Т. В., Варга А. Я., Гозмана Л. А., Гришиной Н. В., Делис Д., Дорно И., Егидес А., Ковалева В. А., Крадохвил С., Навайтис Г., Сатир В., Столина В. В., Сысенко В. А., Шнейдер Л. Б., Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. В. и др.

Факторы удовлетворенности. Удовлетворение личных потребностей в браке.

Исследование феномена удов-

летворенности браком в постсоветской и зарубежной психологии проводится уже порядка трех десятилетий в рамках общего подхода изучения качества брака. За это время выявлено множество факторов, подтверждающих многогранность данного понятия. Но в связи с тем, что институт семьи с течением времени претерпевает серьезные изменения, изучение удовлетворенности браком всегда будет актуально. Одна из первых и наиболее ёмких классификаций факторов удовлетворенности браком представлена А. Ю. Тавит. Автор выделяет две группы факторов удовлетворенности браком: возникшие до бракосочетания и возникшие во время брачного периода. Первая группа факторов, по мнению А. Ю. Тавит, является психологической основой брака и включает такие аспекты, как происхождение (схоже с понятием «семейного сценария» Э. Берн), качества личности, идеал супруга и брака, мотивы вступления в брак. Вторая группа факторов включает: этическое-эмоциональные отношения супругов, психофизиологические отношения супругов, единство взглядов на воспитание детей, распределение домашних и хозяйственных работ, свободное время и его проведение, отношение с отцом-матерью супруга(и), с друзьями, отношение к алкогольным напиткам. Характер изменений **удовлетворенности браком с увеличением стажа совместной жизни супругов** активно

исследуется как зарубежными, так и советскими психологами с середины 70-х г.г. прошлого столетия. Подробный обзор зарубежных исследований проведенных до конца 80-х представлен Ю. Е. Алешиной (1987). Основополагающими критериями удовлетворенности браком в исследованиях выступали: непосредственно стаж брака, который фиксировался как один из трех периодов цикла развития семьи; рождение первого ребенка и уход детей из семьи - как точки отсчета основного характера изменений.

В советской и русской психологии проблему качества брака изучали В. А. Сысенко (2010) и С. И. Голод (1998) По мнению В. А. Сысенко [6] удовлетворенность семейной жизнью понятие очень широкое и включает степень удовлетворения всех потребностей личности. Для каждого из супругов в браке должен быть достигнут какой-то минимально необходимый уровень удовлетворения потребностей, за пределами которого уже возникает дискомфорт, формируются и закрепляются отрицательные чувства и эмоции.

С. И. Голодом (1998) выделены факторы удовлетворенности браком специфичные для каждого пола в пределах первого десятилетия совместной супружеской жизни. Для женщин – это бытовая и духовная адаптация, совместимость мужа с ее родственниками и самоутверждение, для мужчин – сексуальная экспрессивность жены. Наиболее пол-

ное определение именно удовлетворенности браком дает С. И. Голод: «Удовлетворенность браком, очевидно, складывается как результат адекватной реализации представления (образа) о семье, сложившегося в сознании человека под влиянием встреч с различными событиями, составляющими его опыт (действительный или символический) в данной сфере деятельности» [2].

Основные выводы современных русских психологов о причинных связях удовлетворенности браком со стажем семейной жизни супругов основываются на результатах исследования становления ролевой структуры семьи. В качестве интегральной характеристики ролевых отношений в семье была выбрана поло-ролевая дифференциация (ПРД) (Алешина, Борисов). Под ней понимается разделение обязанностей и функций между супругами в связи с их полом. Е. В. Антонюк в своей работе описывает исследование двух форм ПРД. Традиционная форма существует в тех семьях, где обязанности супругов распределены в соответствии с их полом. Равноправная форма встречается в тех семьях, где обязанности супругов разделены в соответствии с их желаниями и возможностями и оба супруга отвечают за реализацию семейных ролей (цитаты по Трафимовой Ю. А. [3]).

В «современных» семьях до рождения ребенка наиболее важны для удовлетворенности браком успешное решение конфликтов путем

свободного сотрудничества, низкое давление друг на друга, удовлетворенность в сфере ведения домашнего хозяйства. Удовлетворенность браком в «традиционных» семьях связана с различными факторами. Для мужей важным является проявления любви, симпатии, нежности, доверительность, высокая оценка жены в роли организатора досуга, создание положительного эмоционального климата в семье, готовность подчиняться мужу. Для жен перечисленные факторы дополняются высокой оценкой терпимости мужа к автономии жены. А также для них важна активность мужа в ролях кормильца, хозяина и сексуального партнера.

После рождения ребенка удовлетворенность браком мужчин из «современных» семей положительно связана с единственным показателем – оценкой собственного вклада в выполнение роли кормильца. А удовлетворенность браком их жен связана с активностью мужа в роли организатора субкультуры и высоким качеством выполнения им роли кормильца. В «традиционных» семьях после рождения ребенка прослеживается усиление эмоциональной зависимости жены в отношениях с мужем. Для мужей качество брака по-прежнему связано с выполнением женой традиционной экспрессивной роли [3].

Удовлетворенность браком мужчин связана с таким фактором, как доход семьи. По мере того как доходы кормильца семьи растут,

время, посвящаемое семье, сокращается. Снижается также удовлетворенность отношениями между супругами [3].

О. Шишкина в исследовании, проведенном под руководством Т. В. Андреевой сопоставила представления респондентов о соответствии своего супруга(и) *идеальному образу брачного партнера со степенью их удовлетворенности браком*. У женщин высокоудовлетворенных реальный партнер в целом соответствует идеалу, а в группе низкоудовлетворенных реальный партнер существенно отличается от идеала. У мужчин разрыв между реальным и идеальным представлениями о супруге выражен в меньшей степени, как среди удовлетворенных, так и среди неудовлетворенных браком. Женщины более ориентированы на семью, но менее удовлетворены ею, мужчины же наоборот. В целом удовлетворенность браком у мужчин выше, чем у женщин [1].

Исследования Т. В. Андреевой, А. В. Толстовой, (2001) Е. Б. Назаровой (2003) показали, что большая удовлетворенность браком жены соотносится с большей удовлетворенностью браком мужа, и наоборот. Понятие *удовлетворенности браком* было расширено в области исследований, характеризующих *степень участия супругов в распределении домашних обязанностей, при наличии профессиональной занятости*.

Удовлетворенных браком рес-

пондентов больше в случае, если оба супруга несут одинаковую нагрузку в выполнении домашних обязанностей; немногим меньше - в браках, где муж помогает жене; наименьшее число удовлетворенных браком респондентов выявлено в браках, в которых домашние обязанности в основном выполняет женщина. Исследователи обнаружили, что чем больше становится разрыв в нагрузке между мужем и женой, тем меньше супруги удовлетворены браком [3].

Исследование, проведенное под руководством Н. Г. Юркевич (1971) выявило, что 44% женщин, оценивающих свои браки как счастливые, считали, что работа их вполне устраивает, и только 14% – что работа их не устраивает совершенно или скорее не устраивает, чем устраивает. Под руководством Андреевой Т. В. (2004) в исследовании, проведенном спустя 35 лет, получены взаимосвязи между удовлетворенностью семейной жизнью и удовлетворенностью работой, самочувствием, а также с удовлетворенностью жизнью в целом [1].

Основными **мотивами вступления в брак** супругов, которые считают свое супружество удовлетворительным, являются: общность интересов, взглядов и любовь. Неудовлетворенные браком супруги называли в первую очередь следующие мотивы: материальный расчет, случайность, желание улучшить жилищные условия, легкомыслие.

Удовлетворенность чаще встречается в тех отношениях, где нравственные мотивы побуждают супругов к вступлению в брак.

В. П. Левкович и О. Э. Зуськова (2010), изучая негативный характер супружеских отношений, выделили пять групп, наиболее значимых для совместной жизни супругов и влияющих на удовлетворенность браком, потребностей:

1. Потребность супругов в исполнении определенных ролей в семье.

2. Потребность супругов в общении друг с другом и с друзьями.

3. Познавательные потребности супругов.

4. Материальные потребности.

5. Потребность в защите собственной «Я-концепции».

Можно предполагать, что устойчивость брака и удовлетворенность семейной жизнью зависят от того, как супруги относятся друг к другу, как поддерживается и сохраняется чувство собственного достоинства. Человек должен испытывать положительные чувства и эмоции по отношению к самому себе, что возможно лишь в условиях, когда другие подтверждают собственную самооценку. Быть любимым и почитаемым близкими людьми - есть весьма сильная гарантия от опасности одиночества, отчуждения, изоляции. Семейное общение выполняет свои особенные функции, отличные от других видов человеческого общения. К семейному об-

щению по своим функциям, качествам и свойствам вплотную приближается только дружеское общение. В благополучном браке семейное общение отчасти и является именно дружеским [4].

В психологии семейных отношений выделяют три группы причин неблагополучия в семье. Во-первых, кризисные явления в социально-экономической сфере, которые непосредственно влияют на семью. Во-вторых, причины психологического свойства, связанные с внутрисемейными отношениями и воспитанием детей в семье. В-третьих, биологического характера (физически или психически больные родители, дурная наследственность у детей, наличие в семье детей с недостатками развития или детей-инвалидов). Источниками возникновения конфликтов могут быть причины, связанные с этапами жизни семьи. Есть трудности первичные, которые переживаются всеми семьями в более или менее острой форме, адаптация друг к другу, формирование отношений с родственниками; есть трудности вторичные, такие как проблемы воспитания и ухода за ребенком, ведение трудоемкого домашнего хозяйства. Эти трудности в определенные моменты жизни семьи приводят к кризисам [5].

Экспериментальное исследование влияния личностных особенностей супругов на удовлетворенность браком

Цель исследования - изучение влияния личностных особенностей, притязаний и ролевых ожиданий супругов на их удовлетворенность брачными отношениями.

Объект исследования составили 24 супружеские пары, состоящие в браке от нескольких месяцев до 25 лет. Испытуемые все проживают в городе Кишинёве.

Предмет исследования – особенности взаимосвязи социально-психологических характеристик личности, ролевых ожиданий супругов с удовлетворенностью браком.

Гипотеза исследования: Личностные особенности супругов определяют удовлетворенность браком.

Методы исследования:

- Тест – опросник удовлетворенности браком (В. В. Столин, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко).
- Шестнадцатифакторный опросник личности (Р. Б. Кэттелл).

- Методы статистической обработки данных (коэффициент ранговой корреляции Спирмена и Манна-Уитни).

Описание результатов исследования

Изучение удовлетворенности браком показало следующие результаты:

Как видно по рисунку 1, общий показатель удовлетворённости довольно высокий, что свидетельствует о том, что пары удовлетворены браком. Показатели пар со стажем от нескольких месяцев до года находится на самом высоком уровне. Пары со стажем от года до 25 лет находятся примерно на одном уровне удовлетворённости браком и взаимоотношениями с супругом(ой).

После сравнения независимых выборок по U-критерию Манна - Уитни было выявлено, что существуют значимые различия между парами с различным стажем в бра-

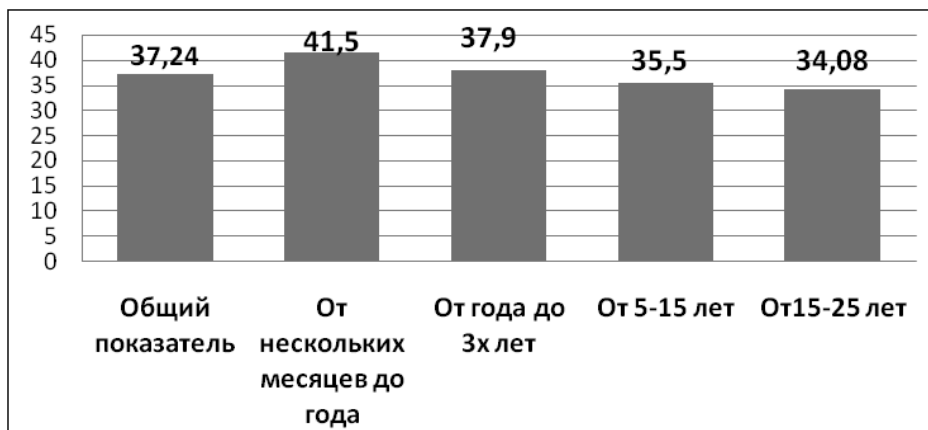

Рис.1. Показатель удовлетворённости браком у пар от нескольких месяцев до 25 лет

ке ($U_{Эмп} = 0$, при $p \leq 0.01$ $p \leq 0.05$). Это говорит о том, что уровень удовлетворенности браком изменяется, в зависимости от семейного стажа, снижается, хотя и остается довольно высоким.

Источник трудностей в семейной жизни может заключаться, прежде всего, в особенностях личности одного или обоих супругов. Речь может идти о чертах, которые вначале соответствовали норме, но не

были вполне адекватными личностным качествам партнера, или партнер не находит правильного подхода к ним, не в состоянии справиться с определенными особенностями своей психики.

В нашей работе изучались личностные качества супругов при помощи 16-ти факторного опросника Кеттелла. Данные обработаны и занесены в таблицу 1.

Таблица 1

Профиль личности супругов с различным стажем семейной жизни

Семейный стаж	Факторы/ Средний показатель															
	MD	A	B	C	E	F	G	H	I	L	M	N	O	Q1	Q2	Q3
от 0 до 1г.	4.75	6.41	6.91	5.5	5.75	6.16	6.08	5.83	5.75	6.16	6.08	6	5.16	5	6.41	5.33
от 1г. до 3лет	5.83	7.41	7.16	7.08	5.25	5.25	6.83	5.83	5.83	4.91	5.66	5.41	5.91	4.33	5.33	6.75
от 5-15 лет	4	6.66	7.33	5.83	4.75	6	7	5.83	5.58	5.75	6.16	5.5	6	6.58	5.58	5.83
от 15-25 лет	4.91	6.83	8.95	4.85	5.16	6.08	6.41	5.16	5.41	5.33	6.66	5.16	5.33	5.75	8.96	5.5

Для описания индивидуальных особенностей мы взяли два крайних проявления факторов – наибольший и наименьший показатели; в таблице они отмечены жирным шрифтом.

По результатам исследования мы наблюдаем, что у семейных пар

от нескольких месяцев до одного года в профили личности наиболее выражен фактор В (интеллект) - 6.91 балла, что говорит о том, что у супругов преобладает абстрактное мышление, высокий уровень общей культуры, они проявляют высокую способность к обучению.

В наименьшей степени выражен фактор MD (адекватная – неадекватная самооценка) - 4.75 балла, что говорит о низкой самооценки, излишней критичности к себе и супругу.

В семьях, стажом от одного года до трёх лет, преобладает фактор А (замкнутость – общительность) - 7.41 балла, что говорит о том, что в профиле личности супругов преобладает общительность, открытость к партнёру, естественность, готовность к сотрудничеству. В минимальной степени выражен фактор Q1 (консерватизм – радикализм) - 4.33 балла, это говорит о том, что оба супруги консервативны, устойчивы по отношению к традициям, проявляют сопротивление к переменам, ориентированные на конкретную реальную деятельность.

У семей, со стажом от 5 до 15 лет в браке, в профиле личности преобладает фактор В (высокий интеллект) – 8.95 баллов, что говорит о преобладании абстрактного мышления, высокого уровня общей культуры, проявлении способности к обучению. Фактор MD (адекватная – неадекватная самооценка) проявлен минимально – 4 балла, что свидетельствует о недовольстве собой, неуверенности в себе, излишняя критичность по отношению к себе и к своему партнёру.

У семей, со стажом от 15 до 25 лет в профиле личности наблюдается максимальное проявление

фактора Q2 (конформизм – неконформизм) – 8,96. Эти показатели говорят о самостоятельности, ориентации на собственные решения, такие люди характеризуются высокой степенью осознанности в выборе собственного поведения. В минимальной степени выражен фактор С (слабость силы Я) – 4,86), что говорит о эмоциональной импульсивности, переменчивости настроения, раздражительности и утомляемости.

После сравнения двух независимых выборок по ранговой корреляции Ч. Э. Спирмена, личностных качеств и удовлетворённость браком семьей со стажом от нескольких месяцев до 25 лет были выявлены значимые индивидуальные различия, влияющие на удовлетворенность браком, они представлены в таблице 2.

Таблица 2

Значимые показатели по ранговой корреляции Ч. Э. Спирмена, личностных качеств и удовлетворённостью браком

Стаж	Шкалы по 16-ти факторного опроснику Кеттелла	Значение по ранговой корреляции Спирмена
от 0 до 1г.	-	-
от 1г. до 3лет	F	$r_s = 0.581$
от 5-15 лет	Q2	$r_s = 0.689$
от 15-25 лет	В Q3	$r_s = 0.712$ $r_s = 0.585$

В парах со стаж от нескольких месяцев до года не выявлено ни одной значимой связи.

В парах со стажем от 1 года до 3х лет была выявлена связь фактора F (сдержанность – экспрессивность) с удовлетворённостью в браке ($r_s = 0.581$). Это свидетельствует о том, что импульсивность имеет непосредственную связь с удовлетворённостью супругов браком. Отсюда можно сказать, что импульсивность, весёлость, живость, полнота энтузиазма позволяет людям сохранить благоприятные, добрые, любящие отношения в браке, так как удовлетворённость в браке у семей в этом стаже – на высоком уровне.

Стаж от 5-15 лет: в этом возрастном стаже выявлена связь фактора Q2 (конформность - нонконформизм) с удовлетворённостью в браке ($r_s = 0.689$). Этот факт говорит о том, что конформизм в паре способствует поддержанию удовлетворенности браком. Принятие совместных решений, следование за мнением супругов

Стаж от 15-25 лет: в данном стаже обнаружилась связь факторов В – интеллект ($r_s = 0.712$) и Q3 - низкий – высокий самоконтроль ($r_s = 0.585$) с удовлетворённостью супругов браком. Можно сказать, что развитое абстрактное мышление, оперативность, сообразительность, в совокупности с целенаправленностью, сильной волей

и умением контролировать свои эмоции и поведение способствует поддержанию выше среднего уровня удовлетворённости браком.

Выводы

По проведённым методикам и анализу результатов можно сделать вывод о том, что у всех пар довольно высокая оценка удовлетворённости браком. Этому факту способствуют и личностные особенности обоих супругов, и их личные ожидания, и притязания в собственном браке.

Была отмечена тенденция, что с повышением стажа в браке – снижается и удовлетворённость. Можем предположить, что это зависит не только от личностных качеств супругов, но и от их изменяющихся ценностей, ориентаций и приоритетов в жизни.

Было обнаружено, что удовлетворенность браком зависит от общительности супругов, принятия совместных решений, контроль эмоций способствуют удовлетворенности браком. Неадекватная самооценка и оценка супругов друг другом – могут снижать уровень удовлетворенности браком, это может быть сглажено – высоким уровнем общей культуры и направленностью супругов друг на друга, тогда супруги приходят к единому мнению, мирно обсуждая проблему и пе-

реводя деструктивный конфликт в конструктивный.

Библиография:

1. Андреева Г.М., Социальная психология: Учебник для высш. шк. - М., 2004

2. Голод С.И., Семья и брак: историко социальный аспект 1998. М.

3. Егорова О.В. Феномен удовлетворенности браком: основные направления исследований. // http://www.ipras.ru/cntnt/rus/dop_dokume/mezhdunaro_nauchnye_m/razdel_3_a/egorova_ov.html

4. Левкович В.П. Особенности доб-
рачного периода жизни супругов как
одна из причин стабилизации и дестаби-
лизации молодой семьи. // Социология
и Жизнь 2010 № 1 (82-85).

5. Райгородский Д.Я., Психология
семейных отношений. Психология се-
мьи. Хрестоматия, Самара, 2002.

6. Сысенко В.А., Супружеские кон-
фликты // [http://psylist.net/family/00064.
htm](http://psylist.net/family/00064.htm)

7. Трофимова Ю.А., Общепсихоло-
гический подход к изучению семьи. //
<http://hpsy.ru/public/x2638.htm>

OPINII și DISCUȚII

MANIPULAREA CA FORMĂ DE DIRIJARE LATENTĂ

Elena LOSÎI

Termeni-cheie: manipulare, pierderea autonomiei, destin, persoane manipulate, manipulatori, persoane rezistente la manipulare, profil specific de personalitate.

Summary

Everyone wants to fulfil its role and to achieve a purpose in life. Sometimes other people can dominate us and we lose our identity and cannot achieve our goals. The present paper is dedicated to manipulation phenomenon, because we consider it important to resist to manipulation. The profile of manipulative person and resistant at manipulation person are presented.

Fiecare dorește să-și îndeplinească rolul său și să-și atingă un scop în viață. Uneori alte persoane pot să ne domine și noi să ne pierdem identitatea, să nu ne atingem scopul propus. Lucrarea dată se dedică anume fenomenului manipulării, deoarece noi considerăm că este foarte important să nu ne lăsăm manipulați.

În lucrare, în urma sondajului realizat de noi, am alcătuit profilul persoanelor rezistente la manipulare și al persoanelor manipulate.

În viața de zi cu zi, fiecare dintre noi ar vrea să-și scrie rolul și să-și interpreteze destinul în așa fel încât să ajungă la un final conform cu propriile sale dorințe. Dar pentru că suntem ființe sociale, monologul nu este o soluție. Trebuie să ne alegem replicile astfel ca ele să se integreze unui cor anume. Uneori, sau chiar adesea, este foarte posibil ca replicile imagi-

nate de noi să fie disonante sau să nu fie acceptate de ceilalți. De aceea este nevoie de o persoană care să-și asume rolul de a pune în acord toate rolurile personale. Supunându-ne ei, ne pierdem autonomia și ne integram sistemului. Cu timpul, nu mai putem spune cât anume din destinul personal l-am scris noi înșine și cât a fost scris de alții. Nu mai putem preciza cu exactitate cât din ființa noastră ne reprezintă Eul și cât este rezultatul sfaturilor, antrenamentelor, educației, sugestiilor, recomandărilor sau ordinelor pe care ni le impun ceilalți. În astfel de cazuri, mai devreme sau mai târziu, oamenii devin marionete. Cei mai mulți dintre noi, pradă impresiei bune pe care o avem despre propria noastră persoană, nu credem că putem deveni prea ușor victimele artizanilor manipulării. Dar lucrurile stau cu totul pe dos. Încercările de manipulare vin tot tim-

pul, de pretutindeni. În fiecare zi, în fiecare moment, ființele comunică între ele, astfel încât fără să ne dăm seama suntem supuși manipulării sau manipulam. Ea face parte din viața noastră, indiferent că suntem studenți, directori într-o organizație, profesori etc. Este important să știm unde să zicem stop, să ne dăm seama ce de fapt vrea o anumită persoană de la noi și să ne opunem manipulării. Pentru aceasta e nevoie de a cunoaște anumite strategii, metode de identificare și rezistare la manipulare.

Studiul efectuat de noi are ca temă anume fenomenului manipulării, deoarece noi considerăm că este foarte important să nu ne lăsăm manipulați. Există nenumărate sfaturi, exerciții și algoritmi de a induce individului rezistența față de presiunea celor care încearcă să-i remodeleze gândirea, simțurile, comportamentul, conform intereselor lor. Toate însă au la bază cunoașterea tehnicilor de manipulare. Fiind avertizat de presiunile ce se exercită permanent asupra lui, știindule substratul și finalitatea, fiecare individ își poate găsi propria sa cale de a rezista, de a se regăsi pe sine însuși în orice împrejurare, de a nu deveni pradă influenței. Lumea ar putea arăta cu totul altfel fără acei câțiva indivizi care au stăpânit facultăți de manipulare, influență sau persuasiune și le-au folosit atât de eficient de-a lungul mileniilor.

Manipularea este capacitatea de a le induce convingeri altor persoane,

influențându-le gândurile și acțiunile prin strategii specifice. Psihologia, în sensul ei cel mai literal, este studiul sufletului (prin suflet înțelegând adevăratul individ). Putem înțelege mai bine întregul concept al manipulării dacă ne amintim că pe toți ne motivează plăcerea și/sau absența durerii. Indiferent de ce ne dorim, aproape toate faptele noastre se reduc la a alege sau a reacționa față de stimuli de diverse forme care ne poartă spre scopurile noastre sau ne îndepărtează de lucrurile de care ne temem.

În literatura de specialitate psihologică, termenul de “manipulare” are trei semnificații:

1. Primul sens este împrumutat de la inginerie și este utilizat în principal în psihologia inginerescă și psihologia muncii.

2. Al doilea este împrumutat din politologie.

Deci manipularea este dorința de a influența, de a controla, de a ”prinde la cârlig” pe cineva, adică o încercare de a transforma un individ într-un instrument ascultător, ca o marionetă.

Conform Dicționarului de Sociologie, manipularea reprezintă acțiunea de a determina un actor social (persoana, grup, colectivitate etc.) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici ca persuasiunea, care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire și decizie.

Spre deosebire de influența de tipul convingerii raționale, prin manipulare nu se urmărește înțelegerea mai profundă a situației, ci inculcarea unei înțelegeri convenabile, recurgându-se la inducerea în eroare cu argumente falsificate, precum și la apelul palielilor emoționale sau nonraționale. În cazul manipulării, intențiile reale ale celui care transmite mesajul rămân insesizabile celui manipulat. Din punct de vedere politic, manipularea reprezintă o formă de impunere a intereselor unei clase, grup, colectivități nu prin mijloace coercitive, la îndemâna puterii, ci prin inducere în eroare. Din acest motiv, recurgerea la această cale în situații de divergență de interese devine tot mai frecventă în societatea actuală, manipularea fiind un instrument mai eficient și mai puternic decât utilizarea forței.

Cei mai mulți dintre noi, pradă impresiei bune pe care o avem despre propria noastră persoană, nu credem că putem deveni prea ușor victimele artizanilor manipulării. Încercările de manipulare vin tot timpul, de pretutindeni, iar cele mai ușoare victime sunt persoanele care nu vor să creadă.

Manipularea este un tip special de influențare desfășurată de către individ, ce-și urmărește în primul rând interesele, dar asta nu înseamnă întotdeauna daune, prejudicii aduse victimei. Vorbim de manipulare «atunci când o anumită situație socială este creată premeditat pentru a influența reacțiile și comportamentul manipula-

ților în sensul dorit de manipulator». (Ficeac, B., 2004, p. 30).

Victor Duță definește manipularea ca un ansamblu de mijloace de conducere prin care, în societate, unui individ sau maselor li se impune o anumită conduită, dorită de forțe dominante, dictatoriale sau de un alt individ, fără a apela la constrângeri, ci prin cultivarea impresiei că ele acționează în concordanță cu propriile interese.

Totodată va trebui să menționăm că manipulatorul este persoana care influențează și mai este numit subiectul influenței, iar manipulatul – persoana ce este influențată sau obiectul influenței.

Definită lapidar, manipularea este acțiunea prin care determinăm pe cineva, individ sau grup uman, să facă ceea ce vrem noi. Specifică manipulării este influențarea oamenilor prin mijloace subtile și rafinate încât aceștia nu o sesizează, fiind împinși spre adoptarea unui anumit comportament într-o astfel de manieră încât gândesc și cred că ei înșiși doresc scopul sau conduita respectivă. Manipularea este practicarea unui control ascuns sau mascat de dirijare a comportamentelor oamenilor în vederea atingerii unor obiective sau scopuri dinainte fixate de manipulatori. În manipulare se merge pe căi ocolitoare de învăluire, imperceptibile, indeterminate temporal și spațial, toate având însă caracteristicile intenționalității oculte. Everett Shostrom spune că omul – este un manipulator, adică o personalitate nefa-

vorabilă, care se străduie să conducă cu sine și cu cei din jur, se comportă cu oamenii de parcă ar fi niște obiecte și nu-și percep folosul și nepracticul. În fiecare din noi trăiește un manipulator care permanent folosește diferite modalități false pentru a câștiga ceva folositor pentru sine.

Manipularea nu este în mod necesar negativ. De exemplu, doctorii pot încerca să convingă pacienții să renunțe la obiceiurile nesănătoase. În general, manipularea este percepută ca fiind inofensivă atunci când se respectă dreptul celui influențat de a alege. În funcție de context și motivații, ea poate fi considerată manipulare ascunsă. Mii de pași manipulativi sunt necesari omului în lupta pentru existență.

Cercetătorul american Goodwin afirmă că manipularea în esența sa este o inducere în eroare, o înșelare deliberată, bine gândită și aplicată. Substraturile psihologice care permit manipularea sunt extrem de variate: tendința oamenilor de a adera la ceea ce îi interesează, la ceea ce așteaptă și doresc să se întâmple sau la ceea care apare ca fiind rodul propriei hotărâri. (Gheorghe Arădăvoaice, Ștefan Popescu, pag. 113-114)

Manipularea constă în a intra prin efracție în mintea cuiva pentru a-i forma o opinie sau a-i provoca un comportament fără ca el să știe că efracția s-a produs. Totuși se găsește acolo, în acest gest care se ascunde de el însuși ca manipulator. (Philippe Breton „Manipularea cuvântului”, pag.25)

Practic, în procesul de manipulare se acționează asupra subconștientului, iar specialiștii în domeniu introduc în subconștient informația manipulativă, care determină reacția dorită din partea subiecților, fără ca ei să-și dea seama că au fost influențați, conduși, supuși voinței altora. Controlul asupra unui individ sau asupra unei colectivități se poate face parțial sau total. Tehnic se ajunge de la o simplă influențare într-o anumită problemă sau într-o acțiune strictă la un control absolut asupra unui individ sau a unor mase făcând din acestea niște handicapați psihic, incapabili de a mai lua decizii singuri.

Învățământul de stat și cel privat acționează prin excelență cu efect manipulator în formarea copiilor ca cetățeni ai unei țări, formând în ei, prin educație, doctrine morale, religioase, politice, sociale, culturale, specifice.

Manipulările cu caracter de masă formează tradiții, obiceiuri, influențează direcția de dezvoltare a societății. Prin pierderea sentimentului de siguranță, a identității sale, individul este mai ușor de manipulat decât o colectivitate. Pierzându-și personalitatea și trăind într-o stare de frică și de stres permanent, ca individ este ușor de manipulat și poate fi folosit cu succes la orice tip de acțiune care i se cere. De remarcat că atunci când oamenii își pierd identitatea sunt posibile manipulări incredibile, ba mai mult, indivizii care sunt prin excelență liniștiți, civilizați, bine educați, se comportă ca

niște bestii ancestrale. Totodată cu cât un individ a fost mai des supus procesului de manipulare, cu atât el poate fi mai ușor dirijat.

Problema cercetării constă în necesitatea studierii relației trăsăturilor de personalitate cu rezistența la manipulare.

Scopul cercetării: obținerea cunoștințelor științifice noi privind trăsăturile de personalitate ale persoanelor rezistente la manipulare.

Obiectivele propuse pentru realizarea scopului:

- Studierea literaturii de specialitate cu referire la fenomenul de influență psihologică și manipulare.

- Elaborarea proiectului de cercetare și stabilirea metodelor de diagnosticare a trăsăturilor de personalitate rezistente la influență.

- Determinarea experimentală a relației trăsăturilor de personalitate cu rezistența la manipulare și identificarea lor.

- Analiza cantitativă și calitativă a rezultatelor obținute și interpretarea lor.

- Elaborarea concluziilor și recomandărilor.

Ipoteza înaintată:

Persoanele rezistente la manipulare posedă un profil specific de personalitate.

Pentru verificarea ipotezelor am utilizat următoarele tehnici de investigație:

- **Chestionarul „Cât de sugestiv sunteți?”** elaborat de **Anthony și Zaffrito**,

- **Chestionarul de studiere a rezistenței la manipulare** elaborat de **Kurt Lewin**.

- **Chestionarul „Cât de influențabil sunteți?”** elaborat de **Sidney Lecker**, tradus de **Liviu Chelcea**

- **Chestionarul de personalitate FPI**

Lotul de cercetare a fost alcătuit din **64 de studenți** cu vârsta cuprinsă între 18-21 ani, care își fac studiile la facultatea de Psihologie și Psihopedagogie Specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din orașul Chișinău.

Analiza calitativă și cantitativă a probelor realizate a evidențiat următoarele:

Datele la **Chestionarul „Cât de sugestiv sunteți?”** elaborat de **Anthony și Zaffrito** sunt prezentate în fig. 1.

Majoritatea studenților (68,64%) au obținut nivel moderat spre înalt ceea ce înseamnă ca manifestă interese și motivații ridicate pentru diverse domenii, dispun de imaginație în soluționarea problemelor. Sunt sociabili, dornici de a fi plăcuți. Acceptă uneori necritic idei străine când cedează și se supun cu ușurință la anumite influențe externe. Au tendința de a urma miturile lumii moderne.

28,13% au nivel slab spre moderat, fiind caracterizați prin spirit general analitic, demn de încredere în funcțiile încredințate, îndeplinind cu atenție și conștiinciozitate atribuțiile postului încadrat. Manifestă rezerve în

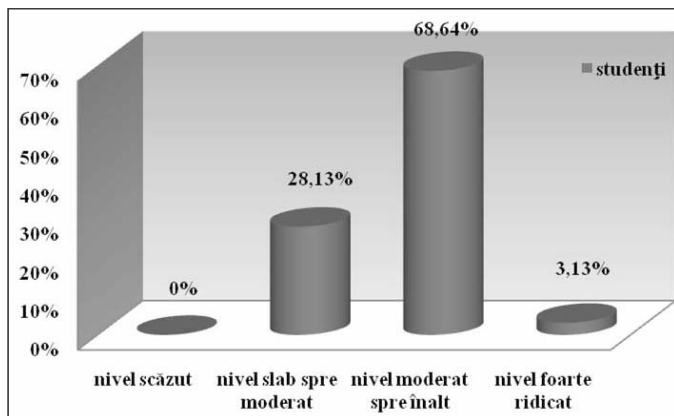
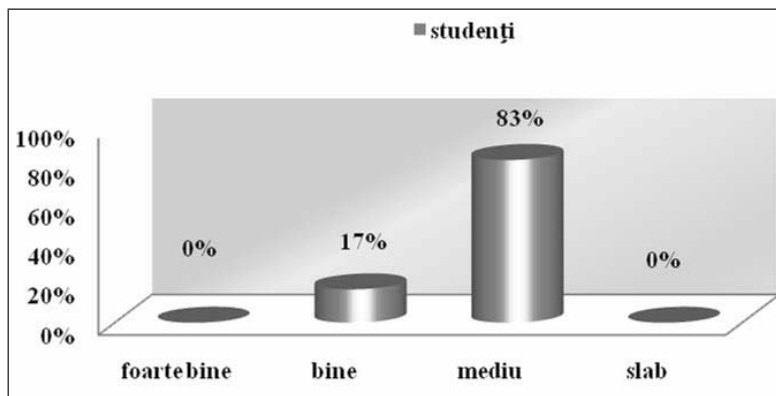

Figura 1. Distribuția pe nivele a chestionarului „Cât de sugestibil sunteți?”

Figura 2. Distribuția pe nivele a rezultatelor la Chestionarul de studiere a rezistenței la manipulare

relațiile interpersonale, puțin dispuși să se angajeze în discuții și raporturi sociale. Aparțin tipurilor temperamentale puternice, închise, introvertite. În situații critice sugestibilitatea este datorită influențelor altora, cu revenire rapidă, sub raport rațional, logic. Nu acceptă automat ideile sau atitudinile din partea altora.

Nivel foarte ridicat au 3,13% dintre studenți, caracterizați prin imaturitate emoțională și voință fragilă. Au tendința de a fi ușor contaminați afectiv. Sunt expansivi, entuziaști, sociabili, extrovertiți, guralivi, foarte impresionabili și impulsivi. Sunt foar-

te dependenți de grupul din care fac parte, relativ nedeciziși între încredere și suspiciune, sunt agitați la primirea sugestiilor externe.

Cu nivel scăzut de sugestibilitate sunt 0%.

Rezultatele obținute la **Chestionarul de studiere a rezistenței la manipulare** elaborat de **Kurt Lewin** sunt prezentate în figura 2.

Majoritatea subiecților (83 %) la chestionarul de studiere a rezistenței la manipulare au obținut nivel mediu ceea ce atestă susceptibilitate la manipulare. Se caracterizează prin nehotărâre, sugestibilitate, negativism

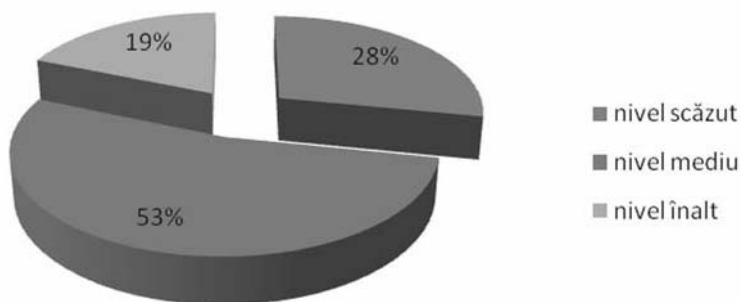

Figura 3. Distribuția pe nivele a rezultatelor la Chestionarul „Cât de influențabil sunteți?”

și încăpățănare. Nehotărârea poate fi cauzată de neîncrederea în justetea hotărârii, în ezitarea și oscilarea între mai multe posibilități. Uneori acceptă orice influență exterioară chiar dacă este contrarie propriilor opinii. Încăpățânatul poate fi conștient de lipsa sa de dreptate, dar continuă să persiste în greșeală, menținându-și opinia fără a ține seama de părerile celor din jur. Astfel supus manipulării, poate fi sigur o victimă. 17% au obținut nivelul bine ceea ce reflectă capacități bune de a nu cădea în mrejele manipulărilor. Sunt persoane care gândesc intens situațiile, cu un anumit grad de hotărâre, capabile să analizeze pertinent fiecare caz în funcție de rezultatele acestuia și să decidă independent.

Nivelul slab și foarte bine constituie 0%.

Rezultatele obținute la **Chestionarul „Cât de influențabil sunteți?”** elaborat de **Sidney Lecker**, tradus de **Liviu Chelcea (fig. 3)**:

Majoritatea studenților (53%) sunt caracterizați printr-un grad me-

diu de rezistență la influențele celorlalți. 28% au obținut un nivel scăzut și sunt caracterizați ca fiind persoane independente în modul de a gândi. Lotul constituit din studenții nepermisi de influențabili (19%) cu nivel înalt, care nu iau singuri decizii, se încred în alte persoane și nu sunt în stare să persevereze în realizarea deciziilor lor. Distribuția, precum și diferențele dintre rezultate ne permit să tragem unele concluzii. Diferențele dintre nivelurile mediu și înalt ne arată ca avem de fapt mai puține persoane ce se lasă ușor influențate de către ceilalți din jur și mai multe care știu să ia singurie decizii, însă totuși depinzând de grupul din care fac parte.

Rezultatele înregistrate la **Chestionarul de personalitate FPI** elaborat de J.Fahrenberg, H. Selg și R. Hampel sunt reflectate în fig. 4.

Datele obținute la acest test arată că la scala de nervozitate, 71,88% din subiecți au obținut valori scăzute, ceea ce semnifică manifestări psihosomatice minore sau accidentale, rezonanță

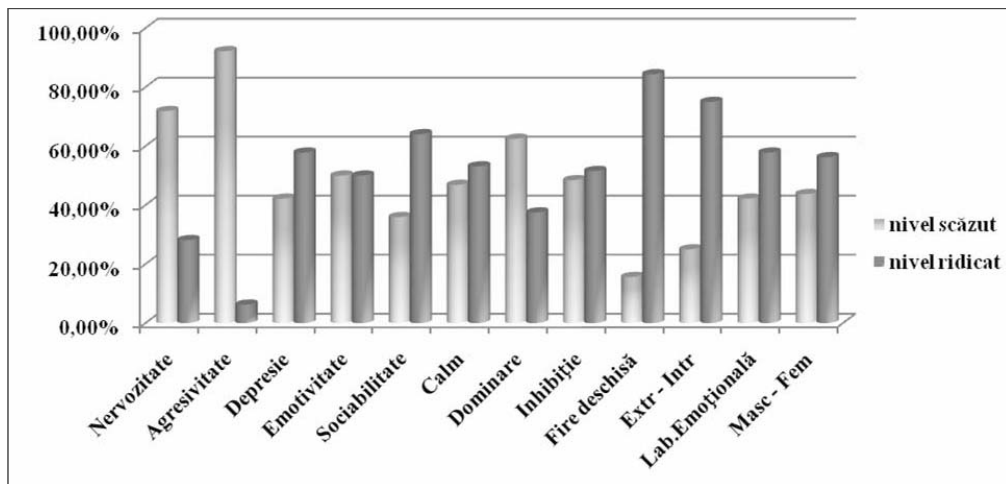

Figura 4. Distribuția procentajului de elevi la fiecare scală a testului FPI

emoțională moderată însoțită de reacții somatice înscrise în limite normale; iar 28,13% au obținut valori ridicate ceea ce denotă prezența unor acuze somatice, motorii sau neurovegetative (circulatorii, respiratorii, digestive), disconfort psihosomatic (tulburări de somn, dureri, stări generale proaste, fatigabilitate dusă uneori până la senzația de epuizare, neliniște, iritabilitate, meteoropatie). Se poate constata, de asemenea, o somatizare puternică a afectelor, stările de iritație afectivă sunt însoțite de tulburări vegetative și musculare secundare.

La scala agresivitate, 92,19% dintre studenți au valori scăzute, ceea ce indică o tendință redusă spre agresiune, stăpânire de sine, comportare stabilă, controlată și rațională. Individul este liniștit, ponderat și echilibrat în relațiile cu ceilalți; și 6,25% din valori sunt ridicate, ele indicând comportamente manifeste sau predispoziție spre

acte spontane de agresiune fizică, verbală sau imaginativă. Individul reacționează afectiv într-o manieră brutală față de oameni, animale și universul obiectual. Comportamental, persoana este impulsivă, nestăpânită, sadică uneori, se bucură de răul altora, face glume grosolane sau lipsite de sens, se amuză de glume puerile. Structural, individul este neliniștit, cu pregnantă nevoie de schimbare, sete de aventură, uneori cu tendințe spre exaltare (bucurie exacerbată, explozivă). Lipsa autocontrolului și imaturitatea emoțională îi sunt de asemenea caracteristice.

La scala depresie 42,19% indivizi au valori scăzute, caracterizați prin dispoziție echilibrată, relaxare, optimism, griji puține, raport emoțional bun cu ceilalți, capacitate de concentrare și stăpânire de sine, mulțumire de propria soartă. Astfel de persoane au sentimentul ca sunt capabile să-și croiască drum în viață; 57,81% au ob-

ținut valori ridicate care indică stări frecvente și accentuate de proastă dispoziție generală (uneori chiar depressive), stări tensionale, dispoziție pesimistă. Subiecții cu valori ridicate sunt persoane în general prost dispuse, fără vitalitate, epuizabile, în parte iritabile în parte apatice. Ei se mai caracterizează prin: anxietate, singurătate, putere de concentrare redusă asupra realității imediate, complexe de inferioritate. Persoanele pot manifesta reproșuri și sentimente de culpabilitate, autoacuzare și autoagresiune.

La scala emotivitate, 50% respondenți au obținut valori scăzute care indică impulsivitate redusă, calm, eventual apatie, stăpânire emoțională și toleranță ridicată la frustrare; și 50% din subiecți aveau valori ridicate ce exprimă stări de iritabilitate, tensiune, susceptibilitate și emotivitate, toleranță redusă la frustrare (subiectul se simte deranjat, tulburat chiar de dificultăți banale), nerăbdare și neliniște. Persoanele sunt irascibile, se supără și se înfurie cu ușurință devenind amenințătoare sau chiar agresive.

La scala sociabilitate, 35,94% studenți au valori scăzute caracterizate prin exprimarea dorinței reduse de contacte interpersonale, mulțumire față de propria persoană, preferință pentru solitudine sau pentru un cerc redus de cunoștințe și prieteni. Individul este distant, retras, rezervat, chiar rigid în anumite situații, taciturn, puțin întreprinzător; și 64,06% au valori ridicate care evidențiază dorința

și capacitatea de a stabili contacte, relații, prietenii, ca și posibilitatea de a le întreține. Subiectul manifestă violențe, spirit întreprinzător, activism, comunicativitate și promptitudine în replici.

La scala calm, 46,88% au obținut valori scăzute ce indică iritabilitate, susceptibilitate, decepție și supărare. Persoanele iau lucrurile prea în serios, sunt mereu îngrijorate, tensionate, pesimiste. Ele pot fi cu ușurință descurajate, decepționate, deranjate, lezate sau puse într-o situație penibilă. În situații de decizie subiecții preferă să aștepte, ei având o adevărată repulsie pentru acțiunile pripite, impulsive; 53,13% au valori ridicate care exprimă calm și încredere în sine, capacitatea de a nu se abate de la „drumul” și obiectivele fixate. Persoanele nu se lasă enervate cu ușurință, lor nu le plac disputele agresive, sunt răbdătoare, dârze, neclintite. Ele prezintă un tonus ridicat, bună dispoziție și optimism, sunt energice și le place să acționeze repede și eficient.

La scala dominare, 62,5% din subiecți au valori scăzute ceea ce arată că persoana se caracterizează prin tact și atitudine ponderată, înțelegere, maleabilitate, atitudine tolerantă, judecăți morale diferențiate; și 37,5% au obținut valori ridicate ce exprimă o concepție egocentrică și capacitate de a-și impune interesul propriu, suspiciune și neîncredere față de ceilalți, gândire autoritar conformistă și rigiditate în acceptarea opiniilor celorlalți, judecăți

morale convenționale. Subiecții manifestă agresivitate în limitele formelor convenționale, acceptate în societate.

La scala inhibiție, 48,44% respondenți au valori scăzute care indică dezinvoltură, siguranță de sine, independență față de alte persoane, hotărâre și capacitate de contacte sociale, disponibilitate pentru acțiune, spirit întreprinzător; 51,56 % au valori ridicate ce exprimă timiditate, inhibiție în relațiile cu alții mergând până la incapacitate de a stabili contacte și comportament anormal în situațiile de relaționare. Subiecții încearcă trac și neplăceri fizice înaintea anumitor situații, emoții însoțite de tulburări vegetative. Persoanele manifestă o putere de acțiune redusă, nesiguranță în luarea unor hotărâri, incapacitate de a lupta pentru realizarea celor propuse, spaimă sau iritare atunci când se simt observate de cineva.

La scala fire deschisă, 15,63% au obținut valori scăzute ce indică tendința spre disimulare și încercarea de a face impresie bună. Subiecții sunt lipsiți de sinceritate și de spirit autocritic, automulțumiți și suficienți, uneori rigizi mintal; 84,38% din indivizi au obținut valori ridicate caracterizate prin recunoașterea facilă de către persoană a unor defecte și slăbiciuni generale umane, ca un indicator al disponibilității ei pentru autocritică, dublată uneori de o atitudine dezinvoltă.

La scala extroversiune – introversiune, 25% au obținut valori scăzute ceea ce indică nesociabilitate, calm și rezer-

vă, constanță, stăpânire de sine, uneori pasivitate, necomunicativitate, spirit puțin întreprinzător; 75% respondenți au valori ridicate care indică sociabilitate, nevoie de contact, volubilitate, conduită degajată, plăcere pentru variație și divertisment. Persoanele sunt active, întreprinzătoare, au tendința de a da tonul și de a domina, lipsite de stăpânire și impulsive uneori.

La scala labilitate emoțională, 42,19% subiecți au valori scăzute ce exprimă dispoziție tonică, stabilă și echilibrată, degajare, răbdare, reacții emoționale adaptate împrejurărilor și proporționale cu acestea, stăpânire de sine și calm în situațiile dificile, liniște interioară; 57,81% au valori ridicate care indică dispoziție oscilantă sau proastă dispoziție, tristețe sau stări preponderent depresive, vulnerabilitate și iritabilitate la frustrare, tensiune interioară permanentă. Indivizii sunt îngrijorați, lipsiți de energie, au tendința spre meditație inutilă și reverie, trăiesc sentimente de vinovăție. Ei au adesea dificultăți în a stabili contacte, frecvent se simt greșit înțeleși și nedreptățiți.

La scala masculinitate – feminitate, 43,75% respondenți au obținut nivel scăzut ceea ce evidențiază o atitudine rezervată, timiditate, inhibiție, dispoziție abătută, descurajare și deznadejde, lipsă de optimism, neîncredere în sine, neplăceri fizice și tulburări psihosomatice generale; 56,25% au obținut nivel ridicat ce exprimă capacitatea subiectului de a-și afirma com-

portamentul activ, conștiința de sine, forța de a se impune. Persoana manifestă dispoziție echilibrată, un mod optimist de a fi, disponibilitate de a acționa și spirit întreprinzător. Ea este lipsită de trac și are puține neplăceri fizice sau tulburări psihosomatice.

În continuare prezentăm la nivel statistic datele obținute la corelație. Pentru a determina relația între variabilele studiate, am corelat valorile obținute în cadrul experimentului de constatare (tab. 1).

Tabelul 1.

Testul de personalitate FPI cu Chestionarul de studiere a rezistenței la manipulare

Test	Nrvz	Agr	Dep	Emot	Soc	C	D	Inhib	F.D	E.I	L.E	M.F
T.M	0,392**	0,21	0,540**	0,394**	-0,341**	-0,24	0,07	0,438**	0,271*	-0,22	0,463**	-0,431**

Conform tabelului de mai sus, corelația a fost efectuată prin metoda parametrică Bravis – Pearson. Rezultatele sunt semnificative la pragul $p = 0,01$.

Există corelație de $r = 0,392$ între nivelul de nervozitate și nivelul rezistenței la manipulare, ceea ce înseamnă: cu cât nivelul nervozității este mai scăzut cu atât persoana este mai rezistentă la manipulare și invers.

La fel există corelație și între rezistența la manipulare cu depresia ($r=0,540$), ceea ce denotă faptul: cu cât depresia este mai mare cu atât persoana este mai ușor manipulată, și invers: cu cât persoana este mai optimistă, fără griji, cu raport emoțional bun cu atât nivelul de rezistență la manipulare crește. Am putea explica acest fapt prin aceea că o persoană cu nivel de depresie scăzut este mai stăpână pe sine și mulțumită de propria soartă, astfel le este mai ușor să urmeze un plan bine stabilit, să decidă de sine

stătător și să urmeze realizarea faptelor conform deciziilor luate.

Între emotivitate și rezistența la manipulare, la fel, există corelație la pragul de $p = 0,01$, adică nivelul emotivității ridicat duce la influență ridicată.

Între nivelul de rezistență la manipulare și nivelul sociabilității ($r = -0,341$) există o corelație inversă, acest fapt poate fi interpretat în felul următor: cu cât nivelul sociabilității este mai mare cu atât gradul de influențabilitate este mai mic.

Între nivelul inhibiției ($r = 0,438$) și rezistența la manipulare, la fel, s-a stabilit o corelație puternică, ceea ce semnifică că persoana inhibată este mai puțin rezistentă la manipulare.

Între scala labilitate emoțională ($r=0,463$) și nivelul rezistenței la manipulare există corelație la pragul de $p = 0,01$.

Scala masculinitate – feminitate ($r=-0,431$) corelează invers cu rezistența la manipulare, ceea ce semnifică că persoana neîncrezută în sine, care

are neplăceri fizice și tulburări psihosomatice generale este mai puțin rezistentă la manipulare.

Urmează prezentarea datelor sta-

tistice obținute la corelația parametrică Bravis – Pearson între **Testul de personalitate FPI și Chestionarul „Cât de sugestiv sunteți?”** (tab. 2)

Tabelul 2.

Testul de personalitate FPI și Chestionarul „Cât de sugestiv sunteți?”

Test	Nrvz	Agr	Dep	Emot	Soc	C	D	Inhib	F. D	E.I	L.E	M.F
T.S	0,493**	0,19	0,522**	0,500**	-0,164	-0,15	0,22	0,424**	0,239	-0,06	0,524**	-0,393**

Conform tabelului 2, am obținut corelație directă la pragul de $p = 0,01$ între nivelul sugestibilității și:

- Scala nervozitate cu $r = 0,493$;
- Scala depresie cu $r = 0,522$;
- Scala emotivitate cu $r = 0,500$;
- Scala inhibiție cu $r = 0,424$;
- Scala labilitate emoțională cu

$r = 0,524$;

ceea ce semnifică că cu cât persoana este mai instabilă emoțional, nu-și poate apăra punctul său de vedere, nu are idei de rezolvare a problemelor sale și caută sprijin, ajutor în grupul din care face parte cu atât gradul de sugestibilitate este mai înalt, ceea ce indică exact aceleași lucruri ca la scalele de la chestionarul de personalitate FPI. Conform aceluiași date (tab. 2) există corelație indirectă între nivelul de sugestibilitate și:

- Scala masculinitate-feminitate cu $r = -0,393$, ceea ce denotă că cu cât

nivelul de masculinitate – feminitate este mai scăzut, cu atât nivelul de sugestibilitate este mai mare.

Pentru a determina relația dintre trăsăturile de personalitate și nivelul influenței am corelat datele de la **Testul de Personalitate FPI** cu datele obținute la **Chestionarul „Cât de influențabil sunteți?”**

Datele din tabelul 3. indică corelație directă la pragul de $p=0,01$ între nivelul influenței și:

- Scala nervozitate cu $r = 0,455$;
- Scala depresie cu $r = 0,503$;
- Scala inhibiție cu $r = 0,565$;
- Scala fire deschisă cu $r = 0,359$;
- Scala labilitate emoțională cu

$r = 0,456$;

O corelație indirectă la pragul de $p=0,01$ între nivelul influenței și:

- Scala sociabilitate cu $r = -0,333$;
- Scala masculinitate – feminitate cu $r = -0,408$;

Tabelul 3.

Testul de Personalitate FPI și datele obținute la Chestionarul „Cât de influențabil sunteți?”

Test	Nrvz	Agr	Dep	Emot	Soc	C	D	Inhib	F. D	E.I	L.E	M.F
T.I	0,455**	0,16	0,503**	0,339**	-0,333**	-0,19	0,05	0,565**	0,359**	-0,23	0,456**	-0,408**

În urma analizei datelor obținute putem spune că ipoteza *Persoanele rezistente la manipulare posedă un profil specific de personalitate s-a confirmat*. În continuare vom face portretul persoanei rezistente la manipulare:

Conform scalelor nervozitate, depresie, inhibiție, fire deschisă, labilitate emoțională, sociabilitate, masculinitate-feminitate, emotivitate a **Testului de Personalitate FPI**, din datele obținute la corelația cu **Chestionarul „Cât de influențabil sunteți?”**, **Chestionarul de studiere a rezistenței la manipulare**, **Chestionarul „Cât de sugestiv sunteți?”**, putem afirma că profilul persoanei rezistente la manipulare este:

- Rezonanță emoțională moderată însoțită de reacții somatice înscrise în limite normale.
- Dispoziție echilibrată.
- Optimism.
- Raport emoțional bun cu ceilalți.
- Capacitate de concentrare și stăpânire de sine.
- Are sentimentul că este capabil să-și croiască drum în viață.
- Mulțumire față de propria persoană.
- Capacitate de a stabili relații, contacte, prietenii și posibilitatea de a le întreține.
- Spirit întreprinzător.
- Comunicativitate și promptitudine în replici.
- Activism.
- Încredere în sine.
- Capacitate de a nu se abate de la

„drumul” și obiectivele fixate.

- Nu se lasă enervate cu ușurință, sunt răbdătoare.
- Le place să acționeze repede și eficient.
- Independență față de alte persoane.
- Posedă un anumit grad de scepticism.
- Capacitate de chibzuință a lucrurilor.
- Rațională și prevăzătoare.
- Sunt ceea ce dictează legea ei personală.
- Gândește intens situațiile.
- Are un puternic spirit de hotărâre.
- Temperament puternic.
- Faptele și situațiile de viață sunt bine analizate, cântărite prin prisma proprie a intereselor și aspirațiilor sale, trecute prin filtrajul rațiunii și judecate de o inteligență medie.

Concluzii

• Studiul a fost consacrat studierii relației trășăturilor de personalitate cu rezistența la manipulare. Pentru a face posibilă realizarea acestuia a fost necesar de a efectua o cercetare teoretică și una practică. Într-o măsură mai mică sau mai mare, orice om poate fi supus manipularii. Și fiecare dintre noi măcar o dată ne-am lăsat influențați de alte persoane, fie la nivel conștient sau inconștient. Din literatură am desprins ideea că nu există limite de vârstă referitor la persoane ce manipulează și ce se lasă manipulate. În fiecare din noi trăiește un manipulator care permanent folosește diferite modalități false pentru a câștiga ceva folositor

pentru sine, pornind de la cele mai mici zvonuri sau sugestii și ajungând la forme extrem de sofisticate utilizând tehnici de manipulare de vârf.

- Obiectivul specific al lucrării l-a prezentat evidențierea principalelor trăsături sau caracteristici ale persoanelor atât rezistente la manipulare cât și ale celor care influențează. Gradul de rezistență ține de mediul sociocultural al fiecăruia, de dimensiunile temperamentale, de structura personalității.

- Corelația dintre cele trei chestionare: **Chestionarul „Cât de influențabil sunteți?”**, **Chestionarul de studiere a rezistenței la manipulare**, **Chestionarul „Cât de sugestibil sunteți?”** cu **Testul de Personalitate FPI** subliniază acest fapt. Se confirmă ipoteza conform căreia *personalitățile rezistente la manipulare au un profil specific de personalitate*.

- Persoanele stabile emoțional, cu un grad de independență, cu o gândire autonomă, cu o capacitate de chibzuință a lucrurilor etc. pot rezista la manipulare. Scorurile obținute de subiecții chestionați relevă acest lucru. De altfel, din sondajul efectuat reiese că aceleași trăsături de personalitate le posedă și persoana ce manipulează.

- Concluzia generală care se desprinde este că majoritatea oamenilor care se lasă influențați sunt convinși că acționează din proprie inițiativă, însă comportamentul lor este modificat de persoana ce manipulează, fără a-și da seama de acest fapt. Important este ca aceasta să nu depășească un anumit ni-

vel rezonabil și astfel să devină marionete sau copia caricaturală a altora.

- În toate acțiunile întreprinse este necesară păstrarea autocontrolului, a stăpânirii de sine, care permit accelerarea, frânarea sau suspendarea relațiilor sau actelor comportamentale, conducând la soluționarea problemelor în consens cu cerințele situațiilor inedite ale vieții și ale noastre proprii. Așadar: să nu manipulăm și să nu ne lăsăm manipulați. E nevoie ca în orice situație să chibzuim, să fim raționali, prevăzători, să acționăm cu înțelegere și în deplină cunoștință de cauză.

Bibliografie

1. Cazacu S., (2005). *Stratageme comunicative și manipulare*. Iași.
2. Cristescu I., (2009). *Manual de manipulare*. București.
3. Ficeac B., (1996). *Tehnici de manipulare*. București, Editura Nemira.
4. Gueguen N., (2007). *Psihologia manipulării și a supunerii*. Iași, Editura Polirom.
5. Joule R. V., Beauvois J. Z., (1977). *Tratat de manipulare*. Oradea.
6. Matei L., (2001). *Manipularea prin emoții*. Editura Polirom.
7. Vlădulescu Ș., (2003). *Universitatea manipulării*. Iași.
8. Козачек О., (1998). *Психологическая манипуляция*. Москва.
9. Родионов В., (2003). *Как распознать манипуляцию и защититься от нее*. Москва.
10. Соловцова Е., (1992). *Игры в манипуляции*. Москва.
11. Таранов П., (1998). *Приемы влияния на людей*. Москва.
12. Thuderoz C., (2002). *Negocierile*. Chișinău.

ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О СТРАНЕ МОЛОДЕЖИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА
(ПО МАТЕРИАЛАМ АССОЦИАТИВНОГО ТЕСТА)

Нина ИВАНОВА

Ключевые слова: социальные представления, образ страны, символы страны, ассоциативный тест.

Summary

The present article deals with the theory of social representations and some empirical results concerning images of homeland, state and its symbols. The associative test held among students of Bulgarian and Gagauz origin exposed their strong regional identity and a gap between their viewing of Moldova and their homeland. Such research works are very important in a society that is in process of transformation as the Republic of Moldova, for they can reveal the level of potential of building a civil-type society and the problems of inter-group relations.

Изучение представлений о своей стране, в период трансформации Республики Молдова, хотя и является актуальной проблемой, но практически остается мало исследованной. Государственные символы призваны интегрировать гражданское население в единое целое. Основные их функции - идентификационно-интегративная, информационно-коммуникативная и социализация [8, с. 32]. Молдова является государством с сильно развитым регионализмом. Поэтому на государственные символы ложится особенно сильная нагрузка – интеграция большого числа различных социальных групп. Степень интегрированности группы отражается в ее представлениях о стране, в ее видении символов этой страны.

Сам термин «социальное представление» ввел в научный оборот французский психолог С. Московичи, который в настоящее время руководит лабораторией социально-психологических исследований Высшей школы социальных исследований при Парижском университете. Прежде всего, следует отметить, что согласно Московичи, реальность социальных представлений – это не индивидуально-психологическая, а социальная реальность, которая конструируется в микро- и макросоциальном взаимодействии [2, с. 34]. «Под социальным представлением мы подразумеваем набор понятий, убеждений и объяснений, возникающих в повседневной жизни по ходу межличностных коммуникаций. В нашем обществе они явля-

ются эквивалентом мифов и систем верований традиционных обществ; их даже можно назвать современной версией здравого смысла» [2, с. 39]. Важное отличительное качество социальных представлений в том, что они возникают в результате напряженности между людьми и коллективами, что подчеркивает динамизм социально-культурных явлений. В связи с этим, основной задачей исследователей становится изучение того, как люди и группы конструируют стабильный и предсказуемый мир из набора различных феноменов, какой тип логики они используют [2, с. 41]. Д. Жодле дал такое определение социального представления: «это способ интерпретации и осмысления повседневной реальности, определённая форма социального познания, предполагающая когнитивную активность индивидов и групп, позволяющая им фиксировать свою позицию по отношению к затрагивающим их ситуациям, событиям, объектам и сообщениям», причем «социальная детерминированность содержания и самого процесса представления предопределена контекстом и условиями его возникновения, каналами циркуляции, наконец, функциями, которым оно служит во взаимодействии с миром и другими людьми» [2, с. 102].

Социальные представления тесно смыкаются с такими явлениями как социальная идентичность

и коллективная память (к которой мы можем отнести и символы). Связь между данными явлениями состоит в том, что коллективно разделяемые воспоминания поддерживают групповую идентичность и формируют социальные представления об исторических событиях. Поскольку группа стремится к позитивной идентичности, исторические события трактуются в пользу группы, т.е. определенным образом искажаются – феномен, подчеркиваемый многими исследователями национальных мифов. Поэтому «имеет смысл изучать коллективную память либо через процесс актуализации ее содержания, либо забывание» [2, с. 147], при этом следует сравнивать представления об одних и тех же событиях у разных групп. Таким образом, процесс функционирования социального знания выглядит, согласно Емельяновой, следующим образом: информация отбирается группой сквозь призму социальной идентичности, фиксируется в схематической форме социальных представлений, хранится в специфической форме (устная традиция, архивы, памятники, предания, которые не всегда соответствуют официальной версии) [2, с. 150]. Отметим, со своей стороны, особую роль символов в данном процессе, которые наравне с представлениями в сжатой форме отсылают к знаменательным событиям и

личностям из истории группы, актуализируют коллективную память и поддерживают тем самым групповую идентичность. Благодаря эмоциональному заряду, которым обладают социальные представления, кризисное время может способствовать возникновению новых представлений, соответствующих актуальным потребностям группы [2, с. 159]. По словам Р. Суни «для достижения своих предпочтительных целей люди могут действовать вполне рационально; но сами эти предпочтения теснейшим образом связаны с идентичностью, которую люди создают для себя сами или которая уже была им навязана» [9, с. 14].

Социальные представления являются предметом изучения многих специалистов. Например, И.А. Снежкова исследовала представления о Великой Отечественной войне у школьников [6], а также провела кросс-культурное исследование представлений об элите и власти молодежи России и Украины [5]. Интересно, что представления о Великой Отечественной войне у молодого поколения совпадали с представлениями старшего, что говорит о существовании коллективной памяти и преемственности. В Белоруссии проведено исследование представлений об исторических событиях и личностях у населения страны, причем, как показали результаты, официальная история

не всегда совпадает с представлениями об истории простых людей [4]. Отдельное исследование посвящено образу власти у российского населения [1]. Власть в структуре массового сознания предстает дистанцированной от народа и имеет происхождение свыше. Важно, что исследователь выделил региональные различия образа власти в зависимости от политической ситуации в регионе, что подтверждает ситуативную актуализированность социальных представлений. Интересные результаты дало исследование образа России, Китая и США, проведенное в России [3], с точки зрения представлений о своей стране, соседях, геополитической ситуации.

Мы провели исследование среди студентов Тараклийского государственного университета им. Г. Цамблака. Всего в нем приняло участие 40 студентов – болгар и гагаузов со средним возрастом 20 лет. Задание включало два вербальных ассоциативных вопроса, направленных на изучение образа Республики Молдова и образа родины, а также дополнительный вопрос о символах Молдовы. На основе полученных ответов были выделены следующие категории, конструирующие образ Республики Молдова: социальные реалии (коррупция, безработица, бедность, плохие дороги, гастробайтеры, нестабильность, беспорядок, конфликты и т.п.), в подавляющем

Таблица 1.

Ассоциации с образом Республики Молдова и образом Родины

Категории (Молдова)	Ассоциации	Категории (Родина)	Ассоциации
Социальные реалии	42,5%	Ближайшее окружение	27%
Тема вина	11%	Положительные эмоции	25%
Родина	10%	Территория	17%
Природа	9,5%	Патриотические чувства	11%
Политика	8,6%	Государственные символы	5,7%
История и культура	4,7%	Учебные заведения	5,7%
Экономика	3%	Культура и язык	3,3%
Государственные символы	2,6%	Детство	1,3%
Эмоции	2%	Социальные реалии (негатив)	1,3%

большинстве с негативным значением; история и культура (исторические личности и деятели культуры, монументы, элементы культуры); природа (названия рек, леса, поля и т.п.); родина (сам термин и близкие понятия, близкое окружение, семья, дом); эмоции (отношение к будущему (отсутствие будущего, безнадежность)); политика (государство, его строй и политические реалии современного молдавского общества (независимость, отсутствие президента, граждане, Воронин и т.д.)); экономика (сельское хозяйство); государственные символы (флаг, герб); тема вина (вино, виноградники). Слова-ассоциации, затем были подсчитаны в соответствии с категориями. В таблице 1 приводится процентное соотношение ассоциаций по категориям.

Важным моментом исследования было определение степени соответствия образа Молдовы и ро-

дины для испытуемых. Категории образа Молдовы частично сходны с категориями образа родины. Так, нами были выделены следующие из них: ближайшее окружение (родители, друзья, родные, семья); территория (родные края, село, улица, родной дом, Тараклия); учебные заведения (школа, университет); положительные эмоции (уважение, любовь, спокойствие, чистота); государственные символы (флаг, герб); детство; социальные реалии (эмиграция, безработица); патриотические чувства (патриотизм, борьба, храбрость); культура и язык (язык, традиции, обычаи).

Первое, на что мы обратили внимание – это несоответствие изучаемых образов: образ родины перекрывает образ Молдовы только в 10% случаев. Страна проживания почти в половине случаев ассоциируется с негативными элементами

социальной реальности, с кризисом, через который проходит молдавское общество. Причем, ответы испытуемых обращают внимание на то, что кризис относится не только к экономической или политической сфере, но затрагивает сферу морали, нравственность, духовную культуру граждан Молдовы, т.е. затронуты все сферы социальной структуры общества. Очень небольшой процент ассоциаций увязывает страну с историей и культурой, что может объясняться особенностями регионального сознания гагаузов и болгар Молдовы. Также с регионализмом связаны ассоциации страны проживания с элементами природы. Интерес представляет образ Молдовы как виноградной республики – тема, повторяющаяся в вопросе о символах страны.

Образ родины практически полностью позитивен и строится из двух основных компонентов – близких людей и близкого пространства, которые смыкаясь, образуют образ «малой» родины, а не абстрактной родной страны. Предположим, что это характерно именно для данной группы испытуемых, которая характеризуется региональной идентичностью. Патриотические чувства также имеют место, однако заметим, что ассоциация «патриотизм» относится к слову-стимулу «родина», которая только в 10 случаях из 100 сливается в сознании с Молдовой. Среди негативных ас-

социаций интересно упоминание миграции. Отметим, что в регионе очень высокие показатели миграции трудоспособного населения, в том числе молодежи. По результатам проведенных в Гагаузии социологических исследований треть опрошенных молодых гагаузов в возрасте 16-29 лет нацелена на временную трудовую миграцию за пределы Молдовы [7, с. 143]. Это социально-экономический фактор, который вызывает изменения даже в таком позитивном образе, как родина. Кстати, среди символов государства один из респондентов указал «уезжающий поезд».

В данном контексте проведем параллель с группой испытуемых – молдаван, участвующих в пилотном исследовании. В данной группе образ Молдовы позитивен, связан с историей и культурой, с ним связаны такие ассоциации как: Родина, триколор, демократия, Днестр, независимость, будущее, красота, Стефан Великий. Негативные реакции встречаются очень редко. Образ родины также очень позитивен и пересекается с образом Молдовы. В образе родины чаще, чем у студентов из Тараклии встречается исторический и культурный компоненты. Можно сказать, что группа молдаван проявила большую привязанность к родной стране. Вероятно, это объясняется с одной стороны, принадлежностью к титульной группе населения и

связанным с этим психологическим групповым комфортом, с другой стороны – относительно молодым возрастом (старшие классы лицей), отсутствием реального жизненного опыта, трудностей. Можно предположить, что такая часть взрослого населения как трудовые мигранты, будет иметь иные представления о Молдове. Таким образом, сопоставление результатов подводит нас к перспективе дальнейших исследований среди разных этнических и возрастных группа Республики Молдова.

Еще одним важным вопросом было исследование символов страны, актуальных для данной группы испытуемых. В таблице 2 приводятся перечень объектов и личностей, которые, по мнению респондентов, могут быть символами Республики Молдова.

Таблица 2.

Символы Республики Молдова

Символы	Количество ответов
Виноградная тема	30 (50%)
Современная символика	4
Стефан Великий	3
Серп и молот	3
Голубь	3
Орел	2

В единичном случае к символам причислены: колос пшеницы, аист, солнце, церковь, Триумфальная арка в Кишиневе, зубр, Кодры. В целом символы делятся на

две группы: имеющие отношение к современным государственным символам, либо апеллирующие к символам прошлого (советский период). Половина респондентов выделяет виноградную тему как доминантную в их представлении о символах Молдовы. Данная тема присутствует также в 15% ответов молдавских школьников, привлеченных к пилотному исследованию для сравнения, хотя у последних доминируют другие категории символов (история, культура, территория), что характерно для титульного этноса. Кстати, больше всего упоминаний в обеих группах получил Стефан Великий, самая символическая фигура для Республики Молдова.

Таким образом, социальные представления населения о своей стране являются важной темой исследования, особенно в таком обществе, как молдавское, которое проходит сложный и затяжной период трансформации. Адекватный образ страны – одно из важнейших условий построения общества гражданского типа. Образ страны, являясь психическим отражением социальной реальности, является основой патриотического воспитания и формирования гражданского общества.

Результаты нашего исследования показали различия в конструировании социальных представлений в различных группах населения

Молдовы, а также необходимость дальнейших и более глубоких исследований.

Список литературы:

1. Бражник О.В. Образы государственной власти в массовом сознании. // Образы государств, наций и лидеров. Под ред. Шестопал Е.Б. Москва, 2008. С. 99-110

2. Емельянова Т.П. Конструирование социальных представлений в условиях трансформации российского общества. Москва, 2006

3. Крымчанинова М.В. Образы России, США, Китая в сознании россиян. // Образы государств, наций и лидеров. Под ред. Шестопал Е.Б. Москва, 2008. С. 174-188

4. Ластовский А. Тень советского прошлого над Беларусью и Россией // Двадцать лет спустя (1991-2011): реорганизация пространства и идентичнос-

ти. Международный конгресс. Москва, 29 сентября – 1 октября 2011 года

5. Снежкова И. Трансформация взглядов молодежи в представлениях об элите и власти России и Украины 2007-2009 гг. // Элиты России и Украины: особенности становления и взаимодействия. Москва, 2009. С. 235-263

6. Снежкова И.А. Великая Отечественная война в представлениях российских старшеклассников // Феномен идентичности в современном гуманитарном знании: к 70-летию академика В.А. Тишкова. Москва, 2011. С. 621-627.

7. Субботина И.А. Гагаузы: расселение, миграция, адаптация. Москва, 2007

8. Тен Ю.П. Символ в межкультурной коммуникации. Авт.д.филос. наук. Ростов-на-Дону, 2008

9. Шнирельман В.А. Войны памяти: мифы, идентичность и политика в Закавказье. Москва, 2003

CERCETĂRI, SONDAJE, RECOMANDĂRI

INFLUENȚA TRĂSĂTURILOR DE PERSONALITATE ASUPRA ALEGERII MECANISMELOR DE COPING DE CĂTRE STUDENȚI

Otilia STAMATIN, Ludmila CIOBANU

Termeni – cheie: stres, trăsături de personalitate, introversiune, extroversiune, strategii de coping, studenți, situații de criză,

Summary

In this work we reveal the issue of influence exercised by students' personality features over their choice of coping strategies in stressful situations.

In the result of the research, we established that people, choosing constructive strategies, possess such personality features as: sociability, calm character, emotional stability. People showing neurosis, emotional lability, inhibition, depression, aggression, as well as anxiety and high level frustration, more frequently apply to destructive strategies.

We indicate personality features that might facilitate the choice of constructive coping strategies.

We also mention that all temperament types are able to choose constructive strategies in stressful situations, however, using different inner resources and ways of coping with stressful situations.

The obtained outcomes can be used to develop training courses on resistance to stress.

Situațiile de stres fac parte din viața cotidiană, fiind prezente în toate timpurile, societățile și domeniile activității umane. Cu ele se confruntă toate categoriile de vârstă și toate categoriile sociale. În așa situații foarte multă lume se simte dezorientată.

Odată cu obținerea independenței, trecerea la economia de piață și diminuarea relațiilor economice de decenii cu statele din fosta Uniune, în viața socială a Republicii Moldova au avut loc schimbări radicale ce au zdruncinat starea de siguranță și stabilitate, pe care o resimțeau oamenii în perioada când pentru ei luau decizii instanțele

superioare. În același timp, există și persoane, care fac față situațiilor de stres. Ele se mobilizează și încep să acționeze, ceea ce ne vorbește despre faptul că reacția comportamentală în unele și aceleași situații de stres depinde nu numai de factori obiectivi (intensitatea, gravitatea și complexitatea situației dificile), dar și de cei subiectivi. Anume aceștia din urmă determină în mare măsură ce strategii de coping (constructive sau distructive) vor fi utilizate în situațiile de criză.

Situația nou-creată necesită aptitudini de orientare în criza atotcuprinzătoare (politică, economică, financi-

ară, criza valorilor, idealurilor etc.), precum și capacități de luare a deciziilor în mod independent. Însă, o bună parte din oameni, mai ales tineretul, nu sunt apti de a găsi și implementa strategii constructive de coping pentru a schimba starea lucrurilor.

Studentilor, luați ca o categorie aparte, li se adaugă și alte situații de stres, cum ar fi evaluările, examenele, trecerea prin semnarea Pactului de la Bologna de la stilul de învățatură sovietic la cel european, nesiguranța profesională, problemele personale, problemele familiale etc.

Problema stresului rămâne până în prezent în centrul atenției multor savanți [1,2,4,6], însă rezultatele cercetărilor nu oferă soluții pentru depășirea dificultăților specifice populației Republicii Moldova, acestea fiind determinate de particularitățile mentalității și atitudinii față de situațiile de stres.

Toate acestea ne-au determinat să studiem strategiile de comportament ale studenților în situațiile de stres și modul în care ele sunt influențate de trăsăturile de personalitate ale acestora.

Metodele de cercetare: s-au utilizat testele de personalitate FPI și Eysenck (formularul A), chestionarul de studiere a anxietății elaborat de Spealberger, în modificarea lui Hanin, chestionarul de diagnosticare a nivelului frustrării sociale elaborat de Vaserman în modificarea lui Boico. Pentru evidențierea strategiilor de coping

alese în situațiile de stres a fost utilizată tehnica "Coping-test" (Lazarus și Folkman). Datele obținute au fost prelucrate statistic prin intermediul metodelor Pearson, Spearman și ANOVA.

Cercetarea a fost realizată pe un **eșantion de 52 subiecți**, preponderent de sex feminin, studenți din ciclurile I și II de studiu, Facultatea de Psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă".

Rezultatele obținute în urma utilizării metodicii "Coping-test" (fig. 1) demonstrează că în 41,68% din cazuri subiecții eșantionului studiat au ales strategii constructive de coping și în 24,28% din cazuri – pe cele relativ constructive. Astfel, strategii mai mult sau mai puțin constructive se folosesc în peste jumătate de cazuri (65,96%). În același timp, vedem că chiar și studenții psihologi, care cunosc tehnicile de autoreglare și conștientizează utilitatea strategiilor constructive de coping, în situațiile de stres recurg în mai mult de 1/3 cazuri (34,05%) la strategii distructive.

Datele obținute ne vorbesc, pe de o parte, de faptul că și în situațiile stresante de o intensitate mare este posibil comportamentul constructiv, pe de alta, procentajul mare la alegerea strategiilor de coping distructive ne indică gravitatea problemei (34,05%).

Analiza mai detaliată a mecanismelor constructive (fig. 2) utilizate de studenți a scos la iveală faptul că aceștia au însușit mai bine strategia constructivă *autocontrolul* (34,72%

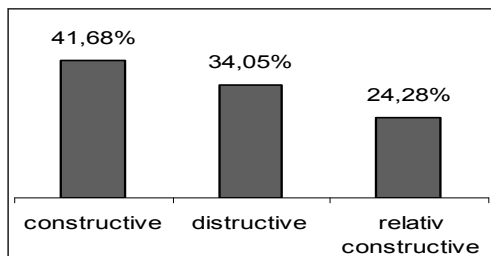

Fig. 1. Frecvența tipurilor de strategii de corp

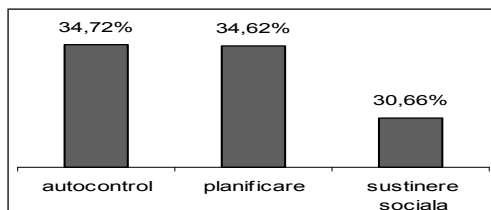

Fig. 2. Frecvența strategiilor constructive de corp

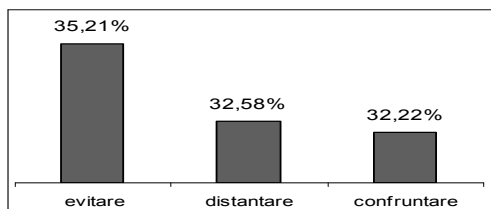

Fig. 3. Frecvența strategiilor distructive de coping

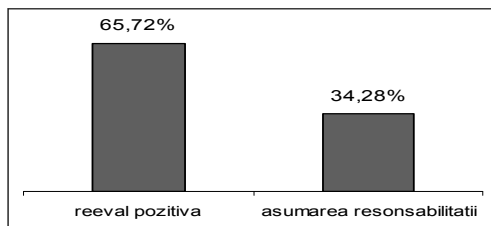

Fig. 4. Frecvența strategiilor relativ constructive de coping

din cazuri). Subiecții respectivi își pot controla sentimentele, emoțiile și acțiunile proprii, pot găsi soluții adecvate situației de stres. În 34,62% din cazuri

studenții au manifestat priceperi de *planificare*. Ei pot modifica conștient situațiile dificile în așa mod ca ele să poată fi soluționate. Într-un număr semnificativ de cazuri (30,66%) subiecții apelează la persoanele cu care contactează în căutarea susținerii emoționale, practice sau informaționale.

În ceea ce privește strategiile ne-constructive (vezi fig. 3) se observă că în mai mult de 1/3 cazuri (35,21%) subiecții recurg la strategia *evitare*. Aceștia fug de probleme, modificându-și dispoziția prin mâncare excesivă, shopoholism, workaholism (refugiu în studii), dependența de calculator, alcool, droguri. În 32,58% din cazuri în situații de stres subiecții utilizează *distanțarea* prin separare de situația de stres în plan cognitiv pentru diminuarea valorii ei, ignorând astfel existența acesteia. În 32,22% din cazuri este preferată strategia *confruntare*. Subiecții fac eforturi agresive pentru modificarea situației cu orientare spre afirmarea dorințelor proprii și tendința obsesivă de a căpăta cele dorite chiar dacă situația de stres rămâne nesoluționată.

Printre strategiile relativ constructive (fig. 4) predomină *reevaluarea pozitivă* (65,72% din cazuri). Această strategie poate fi considerată constructivă în cazul în care persoana alege o nouă credință sau își dezvoltă personalitatea și își formează trăsături necesare pentru a face față situației. În același timp, această strategie poate fi considerată

distructivă, dacă subiectul vede situația dificilă ca situație nu prea gravă. El o acceptă așa cum este, fără a tinde să o schimbe.

O altă strategie relativ constructivă la care apelează studenții este *asumarea responsabilității* (34,28% din cazuri). E salutar faptul că persoanele conștientizează că sunt parte activă a situației de conflict și încearcă astfel să caute activ o soluție. Partea negativă a acestei strategii constă în aceea că în cazul unei persoane anxioase asumarea responsabilității în situațiile de stres ar putea duce la sporirea anxietății persoanei respective.

În urma examinării nivelurilor de anxietate reactivă și ca trăsătură de personalitate (fig. 5) am stabilit că eșantionul de subiecți testați manifestă anxietate de ambele tipuri la nivel mediu: anxietate reactivă (60%) și anxietate ca trăsătură de personalitate (52%). Subiecții din prima categorie simt o hipertonie vegetativă, grijă, starea de anxietate fiind inițiată de stresori interni sau externi, iar cei din categoria a doua au o înclinație individuală de a trăi stări anxioase la

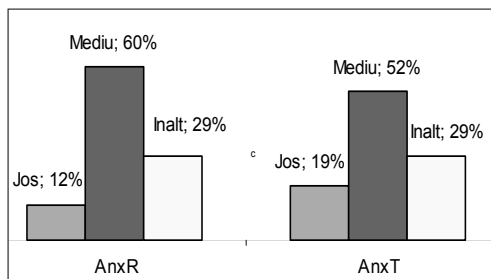

Fig. 5. Niveluri de anxietate (reactiva, ca trăsătura de personalitate)

perceperea majorității stimulilor interni sau externi.

Studiul nivelurilor frustrării la general (fig. 6) ne-a demonstrat că subiecții supuși cercetării manifestă un nivel jos de frustrare (94,2%) și numai 5,8% – frustrare la nivel mediu. Prin urmare, majoritatea eșantionului este satisfăcută de situația în care se găsește și nu manifestă puțină frustrare în situațiile de stres.

În ceea ce privește domeniile în care se manifestă preponderent starea de frustrare am constatat (fig. 7) că subiecții testați sunt cel mai mult frustrați de *posibilitățile vieții* (29,8%). Aceștia simt frustrare de calitatea serviciilor medicale, posibilitățile de a petrece timpul liber, vacanța sau de a-și alege

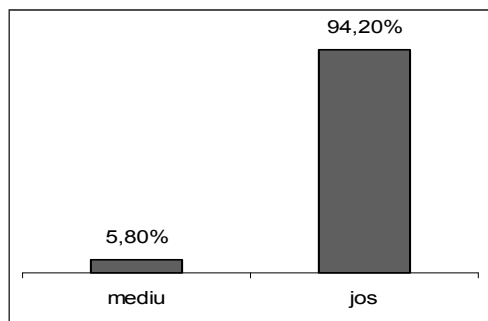

Fig. 6. Frustrare (nivel general)

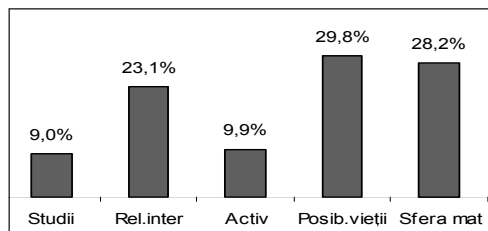

Fig. 7. Niveluri de frustrare (pe scale)

locul de muncă, precum și de modul de viață pe care îl au. La aproape 1/3 (28,2%) frustrarea e provocată și de starea materială, condițiile locative, sfera de deservire, precum și de starea socială pe țară. La fiecare al cincilea (23,1%) frustrarea este provocată de *relațiile interpersonale*: relațiile cu colegii de facultate, cu administrația și profesorii, cu partenerul/soțul, prietenii, rudele, precum și de poziția pe care subiectul o ocupă în societate.

Un nivel mai jos de frustrare a fost stabilit la scala *activitate* (9,9%), persoanele fiind satisfăcute de ocupațiile pe care le au. Cel mai jos nivel de frustrare a fost fixat la scala *studii* (9.0%), ceea ce ne vorbește despre faptul că subiecții sunt satisfăcuți în general de predare, de nivelul de cunoștințe posedat etc.

Utilizarea testului Eysenk a scos la iveală faptul (fig. 8) că cea mai mare parte a eșantionului testat îl constituie ambiverții (38,46%), după care urmează extraverții potențiali (36,54%), extraverții (7,69%) și supraextraverții (1,92%). Aceste persoane se acomodează ușor la mediul nou, sunt comunicative, au mulți prieteni, au încredere în forțele proprii, tendința de a deveni lideri. În același timp ele sunt impulsive, manifestă autocontrol insuficient, nu rezistă la monotonie, au toleranță scăzută la depravare senzorială etc.

În același eșantion 15,38% subiecți sunt potențial introverți, orientați în mare măsură spre interiorul său, au dificultăți în stabilirea noilor relații, având un cerc mic de prieteni, adaptându-se greu la mediu. În marea lor majoritate aceste persoane sunt calme, liniștite, acțiunile lor sunt chibzuite și raționale.

În ceea ce se referă la scala nervozitate/stabilitate emoțională (fig. 9), eșantionul testat constituie 36,54% concordanți potențiali, 25% normostemici, 13,46% concordanți și 1,92% – supraconcordanți. Astfel, marea majoritate (76,92%) a eșantionului face parte din categoria celor stabili emoțional, fiindu-le caracteristică starea de calm, echilibru emoțional, încredere în sine, siguranță în acțiunile proprii.

23,08% din eșantion constituie

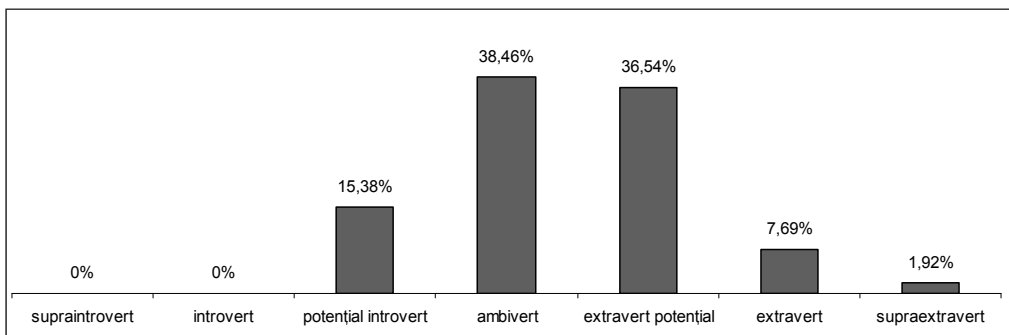

Fig. 8. Extraversiune/intraversiune

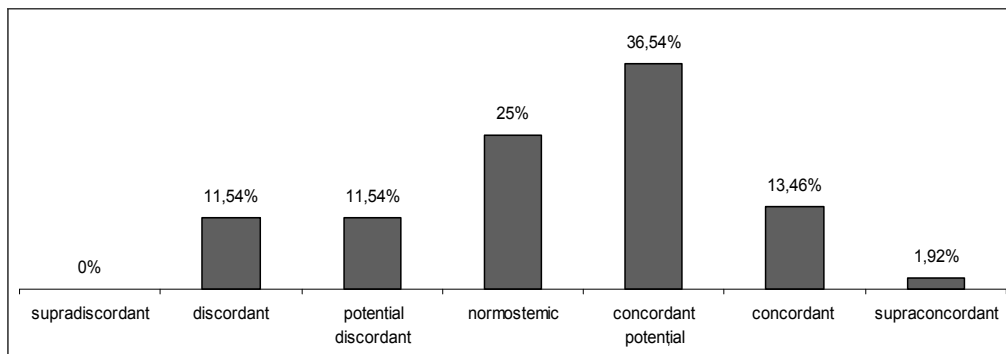

Fig. 9. Nevrozitate/stabilitate emoțională

persoanele discordante (11,54%) și potențial discordante (11,54%). Aceste persoane mai sunt denumite și nevrotice, ele prezentând instabilitate emoțională, cu sistem neurovegetativ labil. Ele se irită foarte ușor, au dispoziție schimbătoare, activism scăzut, imaginație bolnăvicioasă, nesiguranță, stări de anxietate etc.

Astfel, eșantionul testat este preponderent normostemic (83%), adică persoanele nu suferă de disconfort psihosomatic, stări de iritație afectivă însoțite de tulburări vegetative și musculare intense.

În ceea ce privește *agresivitatea spontană*, observăm că 77% din subiecți manifestă agresivitate la limite normale (52%) și la nivel minim (25%), având stăpânire de sine și comportament stabil. Restul, 23%, pot avea un comportament agresiv - impulsiv și sadic, pot face glume grosolane, lipsite de sens sau se bucură de răul altuia.

58% dintre subiecți prezintă *depresie* la nivel mediu, starea lor de spirit fiind aproape de normă. Nivel înalt

manifestă 37% din subiecți, aceștia având fluctuantă mare în dispoziții, cu prevalare de stări de depresie, tensiune, pesimism. Dispoziție echilibrată, raport emoțional bun cu persoanele din jur, relaxare și optimism etc. sunt prezente la doar 6% din subiecții testați (nivel jos al scalei *depresie*).

Mai mult de jumătate din eșantionul testat (52%) prezintă nivel înalt la scala *emotivitate* (stări de instabilitate emoțională, iritabilitate, tensiune, disconfort chiar de la dificultăți banale). La nivel mediu de emotivitate se află 40% din subiecți, iar la nivel jos doar 8%, ceea ce indică stări de impulsivitate redusă, subiecții fiind calmi, flegmatici, stăpâniți emoțional, răbdători.

42% din subiecți prezintă un nivel mediu de *sociabilitate*, 37% - un nivel înalt, adică subiecții sunt sociabili, activi, vorbăreți, leagă repede prietenii și au un cerc mare de cunoștințe (extraverți sau potențial extraverți). Restul (21%) dintre subiecți sunt cu dorință de contact redusă, care se mulțumesc

cu propria persoană și cu un cerc redus de cunoștințe (intraverți sau potențiali intraverți).

Marea majoritate din subiecții testați prezintă *caracter calm*, acesta fiind manifestat la nivel mediu (44%) și la nivel înalt (40%) prin încredere în sine, răbdare, optimism, energie. Doar 15% au arătat un nivel jos la această scală, subiecții fiind, de obicei, decepționați, supărăcioși, suspicioși, descurajați, pesimiști.

Tendința spre *dominare* a eșantionului este la nivel mediu (56%), nivelul jos fiind depistat la 23%, ceea ce indică tact, toleranță și atitudine ponderată la aceștia din urmă. Dominarea la nivel înalt la restul 21% poate indica prezența de acte de agresiune fizică, verbală sau imaginare, tendințe spre gândire autoritar-conformistă și alte agresivități care sunt în limita formelor lor de conviețuire în societate.

La scala *inhibiție* au prezentat nivel înalt 38% (persoane timide, inhibate, uneori incapabile de a intra în contact etc.). 44% dintre studenții testați prezintă inhibiție la nivel mediu și 17% - la nivel jos, adică persoanele sunt dezinvolve, au încredere în propriile lor puteri, sunt deschise și dispuse de a acționa.

54% din subiecții eșantionului studiat au prezentat nivel jos de *sinceritate*, disimularea micilor slăbiciuni și defecte, dorința de a produce o impresie mai bună decât sunt în realitate în fața altor persoane. Doar 4% din subiecți prezintă sinceritate la nivel înalt,

adică spirit autocritic, atitudine dezinvoltă, capacitatea de a recunoaște micile lor slăbiciuni, și 42% din subiecți prezintă sinceritate la nivel mediu.

Cu referire la scala *extraversiune/intraversiune*, 58% din persoane sunt ambiverți, 12% din subiecți se află la nivel jos, fiind nesociabili, calmi, prezintă rezerve în comunicare, constantă, stăpânire de sine, pasivitate (ceea ce denotă latura introvertă a persoanelor în cauză) și 31% din subiecți sunt persoane care manifestă calități de extravert, adică sociabilitate, nevoie de contact, degajare, impulsivitate, nestăpânire.

Aproape o jumătate din subiecții testați prezintă *labilitate emoțională* la nivel mediu (46%). Nivel înalt al labilității emoționale a fost depistat la 37% din subiecți, ei manifestând indispoziție sau dispoziție labilă, tristețe, iritabilitate, violență, agitație, meditații inutile, sentiment de vinovăție, apatie și dificultăți de contact. O dispoziție stabilă și echilibrată, degajare, calm, stăpânire de sine, siguranță, capacitate de concentrare - nivelul jos al scalei - este prezent la 17% din subiecți.

În ceea ce privește scala *masculinitate/feminitate*, 60% din subiecți prezintă trăsătura respectivă la nivel mediu, nivelul jos al scalei respective (27%) reprezentând o atitudine de rezervă ușoară din partea subiecților, neîncredere, stare abătută, o ușoară descurajare, neîncredere în sine, neplăceri fizice și tulburări psihosomatice generale, iar nivelul înalt (13%) este

reprezentat prin activism în anumite situații, optimism, caracter întreprinzător, dispoziție echilibrată, puține neplăceri fizice, fără tulburări psihosomatice generale.

În urma prelucrării statistice a datelor (Pearson) am stabilit existența legăturilor semnificative dintre anumite trăsături de personalitate, frustrare, anxietate și mecanismele de coping alese în situațiile de stres.

Astfel, persoanele anxioase din eșantion preferă evitarea problemei în locul soluționării acesteia ($r=0,467$, $p<0,001$) și nu utilizează planificarea ($r=-0,4$, $p=0,00328$). Prin urmare cu cât persoanele sunt mai anxioase, cu atât vor prefera să fugă de problemă sau chiar să ignore existența acesteia în loc să încerce să modifice conștient situația analizând-o și căutând soluții. Cu cât este mai mare simțul responsabilității subiecților, cu atât este mai evident nivelul de anxietate ca trăsătură de caracter ($r=0,359$, $p=0,0088$).

Frustrarea în *relațiile interpersonale* duce de asemenea la evitarea problemei în locul soluționării ei ($r=0,351$, $p=0,0107$) și nu la planificarea ($r=-0,317$, $p=0,022$) sau reevaluarea pozitivă a situației ($r=-0,484$, $p<0,001$). Deci, cu cât frustrarea la scala respectivă este mai mare, cu atât mai des persoanele preferă să nege problema în detrimentul posibilității găsirii unei laturi pozitive a acesteia sau încercării de a planifica o soluționare adecvată a problemei. Persoanele cu grad înalt de nevrotizare

manifestă și un grad înalt de anxietate reactivă ($r=0,452$, $p<0,001$), precum și anxietate ca trăsătură de caracter ($r=0,631$, $p<0,001$), utilizând mai des evitarea ($r=0,458$, $p<0,001$) și confruntarea cu problema ($r=0,412$, $p=0,0024$). Adică persoanele nevrotice sunt anxioase, insistă asupra propriei păreri, fără a schimba situația sau chiar neagă problema, nesoluționând-o. De asemenea, odată cu nevrotizarea crește dorința de autocontrol ($r=0,307$, $p=0,027$) și asumarea responsabilității ($r=0,324$, $p=0,0189$).

Persoanele cu grad înalt de depresie manifestă anxietate, atât reactivă ($r=0,429$, $p=0,001$), cât și ca trăsătură de caracter ($r=0,413$, $p=0,0023$). Ele simt frustrare la scala *posibilitățile vieții* ($r=0,326$, $p=0,0184$), încearcă să evite problema ($r=0,313$, $p=0,0238$) sau să uite de existența acesteia. Simțul responsabilității la aceste persoane este însoțit de creșterea automată a gradului de depresie ($r=0,3$, $p=0,0305$). Este de notat faptul, că nu de fiecare dată persoana este responsabilă de situația de stres în care se află. Astfel, creșterea simțului responsabilității poate spori nivelul de depresie și, deci, înrăutăți starea persoanei, în locul mobilizării acesteia pentru a găsi o soluție adecvată pentru situația dificilă.

Persoanele cu emotivitatea crescută manifestă în situații de stres, de asemenea, și anxietate ca trăsătură de personalitate ($r=0,373$, $p=0,0065$). Datorită emotivității crescute, ele aleg

confruntarea ca strategie comportamentală ($r=0,342$, $p=0,013$), acționând haotic fără a soluționa însă problema sau evitarea acesteia ($r=0,407$, $p=0,0027$), recurgând la susținere socială ($r=0,365$, $p=0,00787$). Asumarea responsabilității pentru situația creată ($r=0,319$, $p=0,0213$) duce iar la creșterea nivelului de emotivitate a acestora.

În schimb, persoanele cu grad înalt de sociabilitate recurg în cazuri de stres la planificare ($r=0,38$, $p=0,005$) și refuză evitarea situației de stres ($r=-0,34$, $p=0,0137$). Cu cât persoanele sunt mai sociabile, cu atât mai puțin ele manifestă nevrotism ($r=-0,385$, $p=0,0048$).

Nivelul înalt de sociabilitate al subiecților provoacă creșterea nivelului de extroversiune ($r=0,451$, $p < 0,001$). Prin urmare, cu cât persoana este mai sociabilă, cu atât mai ușor soluționează starea dificilă, conștientizând problema și discutând-o cu alții, manifestând un grad mai mare de extraversiune, deci, flexibilitate și adaptare.

Este de menționat faptul că persoanele cu caracter calm nu aleg evitarea drept strategie comportamentală de coping în situații de stres ($r=-0,288$, $p=0,0385$), nu simt frustrare la scala *relații interpersonale* ($r=-0,37$, $p=0,006$), nu manifestă anxietate ca trăsătură ($r=-0,369$, $p=0,007$).

Cu cât crește dominarea ca trăsătură de personalitate cu atât mai frustrate se simt persoanele la scala *studii* ($r=0,377$, $p=0,006$), crește nivelul de

nevrotism ($r=0,381$, $p=0,0053$).

Subiecții cu nivel înalt de inhibiție recurg la evitarea problemei (fuga de aceasta) ($r=0,326$, $p=0,0184$), manifestă anxietate ca trăsătură de personalitate ($r=0,361$, $p=0,0086$) și nu recurg la reevaluare pozitivă ($r=-0,407$, $p=0,0027$). Prin urmare, persoanele inhibate, timide, sunt mai anxioase în comparație cu alte persoane, nu văd latura pozitivă a situației dificile, preferând mai curând fuga de aceasta.

La aceeași evitare recurg persoanele cu labilitate emoțională ($r=0,291$, $p=0,036$), iar cu cât o astfel de persoană este mai extravertă, cu atât mai des aceasta va recurge la susținere socială ($r=0,299$, $p=0,031$) sub toate aspectele: emoțional, fizic sau informațional. Cu cât mai mare este nivelul de labilitate emoțională, cu atât mai mult crește nivelul scalei *de fire deschisă* (sinceritate) ($r=0,578$, $p < 0,001$).

Persoanele emotive manifestă dominare ($r=0,512$, $p < 0,001$), inhibiție ($r=0,557$, $p < 0,001$), crescând corespunzător și nivelul labilității emoționale ($r=0,682$, $p < 0,001$). Cu cât crește nivelul de dominare al subiecților testați, cu atât crește nivelul lor de sinceritate (fire deschisă) ($r=0,583$, $p < 0,001$). Cu cât este mai mare nivelul de inhibiție, cu atât mai mult crește labilitatea emoțională ($r=0,466$, $p < 0,001$).

Subiecții care prezintă un mai mare grad de masculinitate (activism, energie în ceea ce face persoana), au o mai mică manifestare a anxietății ca trăsătură de personalitate ($r=-0,421$,

$p=0.0019$) și nevrotism ($r=-0,316$, $p=0.023$).

Subiecții cu nivel de nervozitate mărit au un nivel mai mare de depresivitate ($r=0,454$, $p<0,001$), emotivitate ($r=0,525$, $p<0,001$), precum și labilitate emoțională ($r=0,48$, $p<0,001$).

Subiecții mai agresivi manifestă nivel mai mare de depresie ($r=0,46$, $p<0,001$), emotivitate ($r=0,589$, $p<0,001$), dominare ($r=0,587$, $p<0,001$), sinceritate ($r=0,588$, $p<0,001$) și labilitate emoțională ($r=0,503$, $p<0,001$).

Persoanele depresive sunt mai emotive ($r=0,683$, $p<0,001$), încearcă să fie mai dominante (prin acte imaginare sau verbale) ($r=0,561$, $p<0,001$), se simt în anumite situații mai inhibate ($r=0,478$, $p<0,001$), crescându-le labilitatea emoțională ($r=0,733$, $p<0,001$).

Pentru o analiză mai detaliată a legăturii dintre alegerea strategiilor de coping și trăsăturile de personalitate am separat eșantionul studiat în extraverti, introverți și ambiverți. Ținând cont de faptul că distribuția datelor este una asimetrică și numărul subiecților în subgrupuri este unul destul de mic, am utilizat metoda neparametrică Spearman pentru depistarea corelațiilor semnificative, după cum urmează:

Extraverții cu un grad de anxietate reactivă mai mare, apelează mai des la distanțare ($r=0,705$, $p=0,01$) și mai rar la reevaluarea pozitivă a situației ($r=-0,473$, $p=0,01$) sau planificare ($r=-0,617$, $p=0,01$). Cei care manifestă mai rar anxietate reactivă folosesc

mai des strategiile de planificare ($r=-0,567$, $p=0,01$) și reevaluare pozitivă ($r=-0,413$, $p=0,05$). Astfel, cu cât mai anxioasă este persoana extravertă, cu atât mai des ea va încerca să se "separe" conștient de situația dificilă în care se află, în loc de a găsi latura pozitivă a situației sau de a planifica o activitate adecvată pentru soluționarea acesteia, și invers, cu cât e manifestată mai puțină anxietate, cu atât mai des se recurge la aceste două strategii (planificare și reevaluare pozitivă). În cazul apelării la susținere socială persoanele respective folosesc mai des evitarea (ca negare a problemei datorită sprijinului simțit din exterior) ($r=0,492$, $p=0,05$) și reevaluarea pozitivă ($r=0,506$, $p=0,05$).

Introverții cu simțul responsabilității mai mare apelează mai rar la confruntare ($r=-0,845$, $p=0,01$) ca mecanism de coping. Cu cât este mai mare gradul de manifestare al anxietății reactive la introverți, cu atât mai mică este probabilitatea de utilizare a susținerii sociale ($r=-0,750$, $p=0,05$) și cu atât mai mare este apelarea la asumarea responsabilității în caz de situație de stres ($r=0,790$, $p=0,05$). Prin urmare, cu cât persoana introvertă este mai anxioasă, cu atât mai rar va apela la sprijinul din exterior (emoțional, fizic sau informațional) în vederea soluționării situației dificile și cu atât mai mult își va asuma responsabilitatea pentru crearea situației respective. Cu cât este mai mare gradul de manifestare al anxietății ca

trăsătură, cu atât este mai mare gradul de anxietate reactivă la introverti ($r=0,747$, $p=0,05$).

Ambiverții care apelează des la susținere socială au o mai mare probabilitate de a se supune autocontrolului ($r=0,461$, $p=0,05$). Cu cât este mai mare gradul de utilizare a responsabilității ca strategie de coping, cu atât mai des sunt alese confruntarea ($r=0,472$, $p=0,05$), distanțarea ($r=0,472$, $p=0,05$) și autocontrolul ($r=0,553$, $p=0,05$).

Subiecții care folosesc reevaluarea pozitivă a situației dificile se distanțează în aceeași măsură de aceasta ($r=0,479$, $p=0,05$), adică problema văzută dintr-o parte într-o lumină pozitivă îi face să diminueze valoarea problemei fără a apărea necesitatea de a o soluționa într-un fel sau altul. Cu cât persoanele ambiverte manifestă un grad mai mare de anxietate reactivă, cu atât mai des ele apelează la susținere socială ($r=0,632$, $p=0,01$) și mai rar la planificare ca strategie de coping ($r=-0,446$, $p=0,05$). Deci, cu cât mai anxioasă este persoana ambivertă, cu atât mai des aceasta va apela după ajutor și susținere din exterior, dar nu va soluționa de sine stătător problema apărută.

Manifestarea anxietății ca trăsătură de personalitate va crește, de asemenea, gradul de manifestare a anxietății reactive ($r=0,726$, $p=0,01$), astfel că persoana va apela mai des la susținere socială ($r=0,515$, $p=0,05$) și va alege mai rar planificarea ($r=-0,486$, $p=0,05$).

ANOVA diferențe anxietate la introv extrov si ambiv						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	p
anxreac	Between Groups	149,53	2	74,77	0,78	0,46
	Within Groups	4690,16	49	95,72		
	Total	4839,69	51			
anxtras	Between Groups	84,29	2	42,14	0,34	0,71
	Within Groups	5992,38	49	122,29		
	Total	6076,67	51			

Utilizând metoda ANOVA pentru stabilirea diferențelor dintre nivelul de manifestare al anxietății extravertilor, ambivertilor și intravertilor, am stabilit că diferențe semnificative în această privință nu există, ceea ce arată că persoanele sunt anxioase în situații de stres, independent de tipul lor de temperament.

În urma comparării extravertilor cu intravertii, în ceea ce privește alegerea strategiilor de coping în situații de stres, am stabilit că, deși aceștia au un comportament diferit în societate și relaționează diferit cu persoanele din jur, alegând strategii constructive de coping, ei dau prioritate celor care sunt mai compatibile cu tipul lor de personalitate. Se observă o diferență semnificativă între grupuri la alegerea următoarelor strategii: reevaluarea pozitivă ($p=0,04$) și asumarea responsabilității ($p=0,05$).

Generalizând cele spuse, menționăm că persoanele ce aleg strategii constructive posedă așa trăsături de personalitate ca sociabilitate, caracter calm, stabilitate emoțională. La strategiile distructive mai frecvent recurg persoanele care manifestă nervozitate,

labilitate emoțională, inhibiție, depresie, agresivitate, precum și anxietate și frustrare la nivel înalt.

Menționăm, de asemenea, că toate tipurile de temperament sunt apte de a alege în situația de stres strategii constructive de coping, dar utilizând diferite resurse interioare și modalități de a face față situațiilor stresante.

Datele obținute pot servi la elaborarea unui training de formare a rezistenței la stres.

Referințe bibliografice:

1. Băban A., (1998). *Stres și personalitate*. Presa Universitară Clujeană.

2. Lazarus, R.S., Folkman, S., (1984). *Stress, appraisal and coping*. Springer Publishing Company, New York

3. Miclea M., (1997). *Stres și apărare psihică*. Presa Universitară Clujeană.

4. Водопьянова Н. Е., (2009). *Психодиагностика стресса*. - СПб.: Питер.

5. Никольская И. М., Грановская Р. М. (2001). *Психологическая защита у детей*. С- Пб., «Речь».

6. *Стресс: Тонкости, хитрости и секреты* (под редакцией кандидата медицинских наук Ю. В. Татуры) (2006). – Серия книг «Ваше здоровье». – М.: Бук-пресс.

7. Черепанова Е (1997). *Психологический стресс: помоги себе и ребенку*. 2-е издание. М. Изд. Центр «Академия».

AUTORII NOȘTRI

BÎCEVA Elena, lect. Sup., catedra Psihologie, UPS „Ion Creangă”, Chișinău.

CIOBANU Ludmila, psiholog, absolventă, UPS ”Ion Creangă, Chișinău.

CIUBOTARU Corina, psiholog, absolventă, Facultatea de Psihologie, USM.

IVANOV Nina, cercet. șt., AȘ RM

MIHAI Iulia Mihaela, Psiholog, Asist., cercet. șt., Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea ”Petre Andrei” din Iași.

MUNTEANU, Alina, psiholog, absolventă Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, USM.

NICULIȚĂ Zenobia, lect. univ., dr., Institutul Teologic Adventist, București.

RAEȚKII Alexandra, psiholog, UPS ”Ion Creangă”, Chișinău.

SAVCA Lucia, dr., conf. univ., CDR “Armonie”, Chișinău.

STAMATIN Otilia, dr., conf. univ., UPS ”Ion Creangă”, Chișinău.

TURCHINĂ Tatiana, lect., Catedra Psihologie Aplicată, USM.

VELCIU Alexandrina, învățătoare, școala nr. 56 „Jose Marti”, București.

VERDEȘ Angela, conf. univ. interim., dr. în psihologie, UPS „Ion Creangă”, Chișinău.